CAROLI SIGONII
DE LEGE CVRIATA MAGISTRATVVM, ET IMPERATORVM, ET IVRE EORVM, LIBER

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

Ad Nicolaum Gruchium.

CVM legiſſem libros nuper à te de comitiis Romanorum in lucem editos Nic. Gruchi, cum aliis rebus multum, tum illuſtri quadam eximiæ, ac minime uulgaris ingenuitatis tuæ ſignificatione plurimum ſum affectus. qui cum multa præclare de antiquiſſima illa conſuetudine præcepiſſes, ea tamen haudquaquam ita te amplexari diceres, ut pro oraculis habenda cenſeres, immo uero maximam te habiturum eſſe doctis hominibus gratiam prædicares, qui non modo tua refutarent, ſed ueriora etiam in vulgus ederent. Quibus ego uocibus, ut uere dicam, impulſus, cum forte eodem tempore de antiquo ciuium R. iure perſcriberem, atq; à te in quæſtione omnium, quæ in tuo tractantur libro, grauiſſima, ac difficillima diſſentirem, eò facile me adduci ſum paſſus, ut tua expoſita ſententia meam & ipſe quaſi aliud agens aſcriberem; non ut tibi contradicerem, ſed, quemadmodum tum teſtatus ſum, ut litterarum ſtudia nobiliſſi-

ma explicanda quæſtione & ipſe pro uirili parte mea iuuarem. Hunc tu locum cum legiſſes, ad eum tibi reſpondendum duxiſti, ac præcipuum ea dere librum aduerſus me diuulgaſti. in quo cum cauſſam tuam accuratiſſime agis, tum me ad reſpondendum doctorum hominum quaſi iudicio quodam conſtituto laceſſis. Quid quæris? quanquam ut nec opinata, ſic non iucunda admodum illa mihi prouocatio accidit, ut qui omnem curam iam meam aliò, cogitationemq́; conuerteram, reſpondi tamen, ſed paucis, ne omnino eruditum hominem, & me honeſtiſſimo certamine prouocantem uiderer contemnere. Verum qua me ratione moleſtia liberaſſe exiſtimaui, ea mihi magis fuit aduerſaria. ecce enim poſt annum non exiguum, ut ante, libellum, ſed iuſtum prope uolumen edis. in eoq́; cum multis uerbis eadem omnia repetis, quæ ſuperiore diſputatione tractaras, tum præter rem multa alia infers, ac ſophiſtica quadam ratione concludis, &, quod magis mihi mirum accidit, ſæuo adeo, atque impotenti animo interdum aduerſus me loqueris, ut quodam etiam in loco pro ſummo mihi beneficio tribuas, quod non me aſperius, ac contumelioſius appellaris. Bone deus, tu ne ille Gruchius es, qui paullo ante maximam te doctis hominibus gratiam habiturum eſſe, qui tua refutaſſent ſcripta, ſcripſiſti? Nam ſi ego opinionem tuam aliquando inuito fortaſſe te improbaui, tua illa tota culpa eſt, qui me, ut id facerem, inuitaſti; ſi ceteros omnes præter unum me ad hoc officium aduocaſti, næ ego poſthac diligentius de iſta contumelia uidero. Neque enim ea te res perturbare poteſt, quòd ego in te aut in diſputando acrior, aut in ſcribendo contu

melio-

melioſior fuerim, cũ tertio quoque verbo tanta te cum laude appellem, ut tu ipſe ſcripſeris, *magnas te mihi eo nomine habere gratias, quòd ea modeſtia uſus ſim in te reprehendendo, ut cum honorifica laudis tuæ præfatione nec gloriæ, nec contentionis ſtudio ductus, ſed ueritatis tantum amore ad hanc diſſenſionem uerius, quàm reprehenſionem pertractus uidear*. Cum autem hanc, quam tu uocas, modeſtiam non ſolum in libris de iure ciuium R. ſed etiam in reſponſione mea ſeruarim, ita ut ſemper tibi plus, quàm mihi tribuerim, & me tantum aliter, quàm te de rebus iis, quæ tum agerentur, ſentire dixerim, ſatis mirari non poſſum; cur tu ab illa, quam tu in aliis tantopere laudas, animi moderatione diſceſſeris, atque in diſputando acerbiorem te interdum, quàm acutiorem eſſe malueris. neque ſeuera interea hominum iudicia exhorrueris, qui te fictam, ac ſimulatam illam moderati hominis perſonam opportune depoſuiſſe, exiſtimaturi ſunt, ut ceteros ab eiuſmodi auctoritatis tuæ lædendæ cogitatione auerteres. qua de re tu quodam in loco uideris non mediocriter laborare. Sed his omiſſis, feci non inuitus, ut tuæ uoluntati obtemperarem, ac tibi iterum reſponderem, feci fortaſſe breuius, quàm uoluminis magnitudo, cui reſpõdeo, poſtulabat. neque enim quæ ab utroque noſtrũ in ſuperiore diſputatione dicta ſunt, ea mihi niſi neceſſario repetenda duxi. & ſi qua res noua incidit, eam uero, quam potui, breuiſſime ſum complexus. inciderunt autem præclaræ nonnullæ, quòd tu, credo, ut, quàm valeres ingenio, demonſtrares, omnia prope decreta mea ſigillatim tibi aggredienda ſumpſiſti, quaſi opima quædam de me ſpolia relaturus, ſi te mihi inſultare copia ingenii tui perterritus permiſiſſem.

De lege curiata magiſtratuum Gruchij opinio. Cap. 1.

VERVM, ut ad rem ueniam, omnis noſtra in eo eſt poſita controuerſia, quæ ſit lex curiata, cuius meminit Cicero in ſecunda agraria. Ego enim exiſtimo, legem hanc duplicem fuiſſe, unā, quæ ferretur, olim magiſtratibus patriciis iam deſignatis, quæ poſtea obſoleuerit, neque, niſi extra ordinem plebiſcito aliquo reuocata, in republica hæſerit, alteram, quæ magiſtratibus in prouinciam, & ad bellum cum imperio profecturis ſit lata, ac poſtremis etiam temporibus obſeruata. tu uero legem curiatam & magiſtratibus urbanis, & iis, qui in prouinciam profecturi erant, omni tempore latam putas, uerum primis temporibus ad triginta curias, poſtremis ad triginta curiarum lictores dũtaxat. Vtra uero probabilior, atque ad ueritatem propenſior opinio ſit, iterum, quoniam tu ita uis, conſideremus; uerum ſine pertinacia. Eſt enim in tua reſponſione illud mirabile. quod tu tanto contentionis ſtudio duceris, ut mihi ne in tua quidem referenda aſſentiri ſententia uelis. Etenim cum ego opinionem tuam recitans ſcripſiſſem, te cenſere, ab exactis regibus uſque ad imperium Cæſaris per annos prope quingentos omnes magiſtratus binis comitiis eſſe creatos, patricios quidem centuriatis, plebeios uero tributis, & curiatis, negaſti, te ita ſcripſiſſe, uerum *iam inde ab exactis regibus maiores magiſtratus, qui à populo crearentur, lege curiata ita eſſe ornatos, ut poſtquam centuriatis creati eſſent, ad confirmandum illis quadam auſpiciorum religione magiſtratum curiata etiam adhiberentur, minores uero nunquam binis comitijs creatos, niſi poſtquam cœperunt tributis comitijs creari, idq; pro-*

pter eandem auſpiciorum religionem. In quo ſane non uideo, quid queraris. an quod dixi, *curiatis comitijs magiſtratus creatos,* non autem *lege curiata ornatos?* at tu in prima reſpõſione ita ſcripſiſti: *Ego bina comitia affirmo fuiſſe, in maioribus magiſtratibus centuriata, & curiata, in minoribus tributa, & curiata.* an quod ſcripſi, *magiſtratus patricios, & plebeios?* quid? non ne tu ex Ciceronis auctoritate, ut poſtea demonſtrabitur, has uoces induxiſti? ut patricii iidem eſſent, ac maiores, plebeii iidem, ac minores? an quod dixi, *Ab exactis regibus,* quod non ſit uerum in omnibus magiſtratibus, cum quo tempore exacti ſunt reges, nondum omnes magiſtratus eſſent inſtituti? queri non debes. neque enim hoc ego tibi uitio uerto. tum enim ſolemus negare, nos ita loquutos, cum grauiore aliquo ex eo dicto ab aduerſario urgemur incommodo. quid igitur? ſcilicet, ut mecum ſingulis gradibus pugnes. nam hoc ſuſcepiſſe in hac reſponſione uideris. Itaque cum hoc doleo, tum illud miror, te interea dum hæc aliena to prope ad contentionem, ut mihi uideris, animo effundis, ſcripſiſſe, *minores magiſtratus, ut quæſtores, binis comitijs creari cœptos, poſtquam cœperunt tributis comitijs creari. ideſt, poſtquam* (ſic enim interpretaris) *tribus latius patere cœperunt, quàm curiæ propter municipia Italiæ, colonias, & præfecturas, quæ tribubus aſcripta erant, nec curijs continebantur.* miror, quia municipia nulla niſi poſt annum ferè quadringenteſimum urbis in tribus coniecta ſint, coloniæ, & præfecturæ non niſi poſt annum ſexageſimum ſecundum ſupra ſexcenteſimum, ut ego in libris de iure Italiæ demonſtraui. ex quo efficitur, minores magiſtratus binis comitiis nõ eſſe creatos, niſi paullo ante annum quadringenteſimum, cum tamen tu alio loco ſcribas, creari cœptos

ptos paullo poſt reges exactos, tum cum tributa comitia ad magiſtratus creandos ſunt aduocata.

Deinde uero cum dicerem, uerum non uideri, patricios magiſtratus, & plebeios centuriatis, & tributis comitiis deſignatos, iterum curiatis confirmatos; quia ſi patricii omnes lecti eſſent centuriatis, & omnes plebeii tributis, ſequeretur, ut, qui tributis eſſent creati, omnes eſſent plebeii. at ædiles curules, & quæſtores tributis conſtitutos eſſe, cum eſſent patricii. quare non omnes patricios centuriatis, neque ſolos plebeios tributis. ſiquidem patricii eſſent, qui prius patriciis patuiſſent, plebeii uero, qui tantum plebi; cum ita inquã agerem, reſpondiſti, te patricios magiſtratus cepiſſe pro maioribus, plebeios uero pro minoribus. nam Ciceronem etiam in or. pro domo, & in epiſt. ad Brutum patricium magiſtratum pro maiori uſurpaſſe. neque interea uidiſti, te quæſtioni meæ haud cumulate ſatisfeciſſe. neque enim ſi patricii magiſtratus aliquando maiores ſunt magiſtratus, propterea efficitur, ut plebeii ſint minores. Patricii enim, ut ambo confitemur, alii maiores ſunt, alii minores; maiores, quorũ auſpicia maiora; minores, quorum minora. plebeiorũ nulla eſt eiuſmodi differentia, quia carẽt auſpiciis. Quãobrem ſi patricius eſt magiſtratus, intelligo, quid ſequatur; nempe, aut maiorem eſſe, aut minorem; ſi plebeius, nihil tale. Quare multo minus efficietur, patricii magiſtratus ſunt maiores magiſtratus, ergo plebeii ſunt minores. neque enim quiſquam unquam aut quæſturã, aut ædilitatem curulem magiſtratus patricios, quia minores eſſent magiſtratus, plebeios uocauit. Si ergo manet uetus illud, patricios magiſtratus eſſe, qui prius patuerũt

patri-

patriciis,plebeios uero,qui ſolis plebeiis,nec quia patricii aliquot maiores ſunt, propterea plebeios minores eſſe cogimur confiteri, ſi tu hoc idem intelligens aliam, atque aliam,quam poſtea demonſtrabo, Ciceroniani loci lectionem excogitaſti, quid eſt, quod ex maledicto riſum quærens aduerſus me dicas,*Callippides multum ſe mouet, ſed nihil promouet*, cum hic meus Callippides uſque adeo promouerit,ut te de loco,ideſt de ſententia ſuſcepta dimouerit?

At uero cum adderem, ſi curiata comitia centuriatis perpetuo attexta eſſent, ita ut eorum ſententiam infirmarent, futurum fuiſſe, ut populus non haberet reprehendendi, quemadmodum inquit Cicero,poteſtatem. quia centuriata uniuerſum populum continent, curiata non item,cum neque agreſtes homines,neque municipes in triginta curiis, quæ erant in urbe, continerentur; occurriſti, *antequam curiata comitia per triginta lictores haberentur, ita triginta curias comprehendiſſe populum uniuerſum, ut claſſes, & tribus ipſæ comprehendebant.* item, *curias hic non pro locis, ſed pro cœtibus eſſe accipiendas.* Quorum primum qui fieri poſſit, non uideo, cum municipia nunquam in curias, perinde atque in claſſes, & tribus deſcripta ſint. id quod tu quoque in prima reſponſione confirmas, cum ſcribis, *tibi mirum non uideri, ſi in hiſtoria non reperiamus, quòd uniuerſus populus centuriatim, aut tributim iudicaſſet, à parte populi, quæ curiis continebatur, fuiſſe infirmatum.* Qui etiam ſi,tum cum L.Papirius dictator legem ſibi curiatam tulit anno urbis CDXLIIII,ut ſcribit Liuius libro nono, non dum curiata ad triginta lictores erant tranſlata, te doctore in libris de comitiis, & ante id tempus municipia conſtitui erãt cœpta,quo

modo

modo uerum futurum ſit, non diſpicio, antequam comitia ad lictores triginta traducerentur, curias ita populum omnem comprendiſſe, ut claſſes, & tribus comprehendebant, cum ipſæ nulla municipia continerent, quæ plurima eo tempore erant, ut à me in libris de iure Italiæ demonſtratum eſt. De altero uero, quin fieri potuerit, non repugnaro, nimirum, ut curiæ cœtus quidam fuerint, qui non ſolum urbanos, ſed etiam agreſtes cõprehenderint. at tu ſecus tradidiſti in libro tertio de comitiis capite primo. *Curiæ, inquis, erant incolarum urbis partes non modo loco, ſed ſacris ſibi familiaribus diſtinctæ: nam qui in coloniis, & municipiis ciues R. habitabant, ſua quædam in ſuis urbibus ſacra habebant, quæ deſerere non poterant. curiata uero comitia, in quibus populus curiatim ſuffragium dicebat.* & initio capitis tertii. *Comitiis curiatis ius habebant ſuffragii non omnes, qui ciues R. erant, ſed ii tantum, qui in curias deſcripti erant, quas ſupra oſtendimus eorum tantum fuiſſe, qui urbem habitabant.*

Iam quod dixi: Qui cum Gruchio ſentiet, cum Cicerone diſſentiat, neceſſe eſt. Gruchius enim inquit, Rullum decemuiros lege curiata ornaſſe, ut decemuiros confirmaret, at Cicero, quia uidit, eos poteſtatem habere non poſſe, quia per nouem tribus erant conſtituti; reſpondes, *communem legis curiatæ cauſſam, quæ ferebatur auſpiciorum cauſſa, Rullo etiam cauſſam fuiſſe, cur eam ſuis decemuiris adhiberet, nempe, ut creati auſpicato à populo auſpicia ad gerendum ſuum magiſtratum neceſſaria haberent. quod auſpiciorum ius ne integris quidem tributis comitiis dare potuiſſet, ſed Ciceronem in illa altera cauſſa luſiſſe.* Ego uero non repugno, quin in hac ludere orator potuerit; illud miror, quomodo auſpicia cauſſam afferre potuerint, ut curiata centuriatis

adderentur, cum centuriata auſpicatiſſima ſint. ſiquidem in or. pro Milone dixit: *Illa auguſta centuriarum auſpicia.* & pro domo: *Centuriata comitia maxime maiores iuſta dici, haberiq; uoluerunt.* Adde, quod ſi erat ordinarium, ut curatores agrarii, & reliqui magiſtratus tributis comitiis cõſtituti curiata lege auſpiciorum cauſſa ornarentur, ut ais, quid erat, cur Cicero hac de re populum admoneret, ut noua? et ſi Rullus, ut inquis, quod peccarat in tributis, id emendare uoluit curiatis, cur legem curiatam pro remedio adhibuit, cum te auctore lex curiata tam ipſi ferenda eſſet, ſi non peccaſſet, quàm ſi peccaſſet? Et ſi, ut inquis, Cicero luſit, cum dixit: *Vidit, ſine lege curiata decemuiros habere poteſtatem non poſſe, quoniam per nouem tribus eſſent conſtituti*, cur non luſit potius in communi, & uera cauſſa auſpiciorum, cum iocus æque in illa fuerit proceſſurus?

Quod autem addidi, Si ex ordine magiſtratus omnes Ciceronis ætate curiatis comitiis confirmati eſſent, Rullus nunquam ad decemuiros ſuos lege curiata ornãdos, prætores legem curiatam ferre iuſſiſſet. cum autem iuſſerit, ſatis oſtendit, legem curiatam eum extra ordinem ad agrarios curatores adhibuiſſe, reſpondes, *Rullum lege curiata decemuiros extra ordinem non ornaſſe, apparere ex eo, quia id ei Cicero nunquam obiecit.* Non eſt hoc ſatis. cur enim obiiciat id, quod ille iure facere poteſt, ut legem roget de ferenda lege curiata? non enim Rullus confirmabat decemuiros lege curiata, quæ obſoleuerat, ſed ad plebem ferebat, ut ſibi id liceret. quo plebiſcito accepto tam hoc ei licuiſſet, quàm cum maxime. ut omittam, eum non fuiſſe dicturum, Rullum comitia curiata intuliſſe, quæ non inirentur à plebe, ſi id quotidie in ceteris obſeruaretur.

At Cicero, inquis, *& Meſſalla hoc uolunt.* immo nihil minus.

uerba Ciceronis ſunt hæc: *Maiores de omnibus magiſtratibus bis
nos iudicare uoluerũt. nam centuriata lex cenſoribus ferebatur, cum cu
riata ceteris patricijs magiſtratibus, tum iterum de ijſdem iudicabatur,
ut eſſet reprehendendi poteſtas, ſi populum beneficij ſui pœniteret.*
num tu ex his uerbis id ipſum, quod aſſeris, plane elicis?
minime. quid ergo? locum hunc ſententiæ tuæ inſigni fa
cta mutatione accommodas, hoc modo. *Nam centuriata
lex conſulibus ferebatur, ac ceteris patriciis magiſtratibus, tributa ple-
beiis, tum curiata iterum de iiſdem iudicabatur.* Quod cum facias
contra fidem omnium librorum, nemini erudito proba-
tum iri confido. mihi certe homini rudi non probas. im-
mo ne me quidem argumentationibus tuis exterres, ne-
dum uerbis illis, quibus te præfracte nimis hanc tueri ſen
tentiam uelle ſignificas. *Vel diſrumparis*, inquis, *licet, ego ta-
men etiam, atque etiam confirmo, locum Ciceronis omnino ita legen-
dum eſſe, ut à me legitur. Nam centuriata lex conſulibus ferebatur, et
ceteris patriciis magiſtratibus, tributa plebeiis, tum curiata iterum de
iiſdem iudicabatur. aut ſi diſplicet illud Plebeiis accipi pro minoribus
magiſtratibus, legatur, tributa aliis. aut denique ſi patriciorum magi-
ſtratuum nomine nolimus hic ſolos intelligi maiores magiſtratus, ſed
omnino eos, in quibus fuit patriciis locus, ita legatur: Nam centuria-
ta lex, aut tributa conſulibus ferebatur, ac ceteris patriciis magiſtrati-
bus, tum curiata iterum de iiſdem iudicabatur.* Meſſallæ uero uer-
ba ab A. Gellio recitata ſunt hæc: *Minoribus magiſtratibus cre
andis magiſtratus tributis comitiis, ſed iuſtius curiata datur lege. ma-
iores centuriatis comitiis fiunt.* Oro te, quis tibi affirmauit, Meſ-
ſallam dicere, ſuo tempore magiſtratus maiores, & mino
res primum comitiis centuriatis, aut tributis creatos, de-
inde lege curiata neceſſario fuiſſe confirmatos? non ne
enim fieri poteſt, ut ſignificet, maiores magiſtratus fieri
centuriatis, quibus auſpicia accipiunt, minores uero tri-

butis,ſed ſi ferretur eis lex curiata,iuſtius fieri lege curiatá? An uero ſiquis dicat, Cæſaris tempore, Magiſtratus dantur à Cæſare, ſed iuſtius à populo,ſignificet, à Cæſare primum,deinde à populo eoſdem eodem tempore dari, an potius qui dantur à Cæſare, ſi, ut mos erat, darentur à populo, iuſtius datum iri. Adde,quod cum Meſſalla inquit,*Maiores fiunt centuriatis comitiis, minores tributis, ſed iuſtius curiata lege*, omnino unum tantum genus comitiorum in ſingulis obſeruatum agnoſcit,cẽturiata in maioribus, tributa in minoribus. nam ſi auſpicia requiruntur,centuriata auſpicatiſſima ſunt uſque adeo, ut qui centuriatis creati ſunt, auſpiciorum ratione curiatis non egeant.tributa uero auſpicata illa quidem, ſed curiata auſpicatiora.quare qui tributis creantur,iuſte quidem creantur,ſed iuſtius, ſi curiata lege confirmarentur.quomodo uero tributa auſpicata ſint, tu docuiſti,cum locum illum Ciceronis in libris de Comitiis expoſuiſti. *Cæſar, qui comitiis tributis auſpicatus erat, centuriata habuit*. Age uero Cicero in agraria nullo modo ita ſcripſit, ut tu; Meſſalla uero aliter ſentit, ac tu,an uero Cicero in ſecunda, quã profers,Philippica idem ſignificauit, ac tu interpretaris? multo minus. *Quæſtor*, inquit, *es factus. deinde continuo ſine S.C. ſine ſorte, ſine lege ad Cæſarem cucurriſti*.tu *ſine lege* interpretaris *ſine lege curiata*, ut Antonium dicat,poſtquam tributis comitiis factus eſt quæſtor, antequam curiatis confirmaretur, ſine s. c. ſine ſorte, ſine curiata lege in prouinciam eſſe profectũ. Quo nihil eſſe poteſt alienius.eſt enim eadem ratio quæſtoris, ac conſulis, quod ad prouinciam obtinendam pertinet,ut in libris de iure Prouinciarum oſtendi. Conſul enim primum accipiebat magiſtratum centuriatis comitiis, deinde ex s. c. ſortiebatur prouinciam, aut ſi neque

s. c. neque ſors intercedebat, lege obtinebat. ut Cæſar, qui neque s. c. neque ſorte, ſed lege Vatinii tribuni pl. Galliã adeptus eſt. ſic quæſtores primũ tributis comitiis accipiebant magiſtratum, deinde ex s. c. ſortiebantur prouincias, aut ſi neque s. c. neque ſors obſeruaretur, extra ordinem lege aliqua. i. plebiſcito eas ſibi parabant. obiicit ergo Antonio Cicero, quòd quæſtor factus neque s. c. neque ſorte, quæ erant ordinaria, neque lege, quod fiebat extra ordinem, ſed uno Cæſaris uocatu in Galliam ad Cæſarem proconſulem uenerit. Atque hoc declaratur ex epiſtolis ad Atticum, ubi ſcribit: *Pompeius Q. Caſſium quæſtorem ſine ſorte delegit, Cæſar Antonium, ego Cœlium ſorte datum offenderem?* Quam enim legem nominat Cicero, ea pertinet ad prouinciam quæſtori mandandam, non ad auſpicia quæſtori danda, aut ad quæſtorem confirmandum. tua uero interpretatione non dabatur Antonio quæſtori prouincia, ſed priuato quæſtura. quaſi uero quæſtura poſt s.c. & ſortem prouinciæ fuerit confirmanda. quo nihil ineptius.

Age uero prior legis curiatæ à te excogitata conſuetudo titubat, at poſterior eſt & auctoritate, & ratione firmiſſima. neutrum. Conſuetudo eſt hæc, *Ciceronis ætate, non curiis triginta, ut olim, conuocatis, ſed lictoribus curiarum triginta tantum legem curiatam latam eſſe.* auctoritas autem una eſt ipſius Ciceronis in eodem agrariæ loco. *Sint igitur decemuiri neque ueris comitiis, hoc eſt populi ſuffragiis, neque illis ad ſpeciem, atque uſurpationem uetuſtatis per triginta lictores auſpiciorum cauſſa adumbratis conſtituti.* Cum autem ego contra hanc conſuetudinem ſic egiſſem, non eſſe uериſimile, qui conſul propter excellentem uirtutis opinionem certo iudicio ab uniuerſo populo centuriatim lectus erat, permiſſum eſſe, ut eum tri-

ginta

ginta curiarum lictores ſuis ſuffragiis inconſulte repudiarent, tu ita reſpondiſti, ut negares,te ullo loco dixiſſe, adumbrata per xxx lictores comitia liberam habuiſſe ſuffragiorum poteſtatem, ut poſſent, id quod rogabantur,pro ſuo arbitratu iubere,aut non iubere,&,quod grauius eſt,addidiſti, me non tuum dictum,ſed meum commentum oppugnare,atque antabatarum more pugnare. Verum de iſto antabatarum more alias. nunc, quod inſtat,uideamus, lex ne curiata à lictoribus iuberi,aut antiquari potuerit. antiquari potuiſſe iudicat,ut ſupra dixi, Rullus, qui timens, ne antiquaretur, cauit in lege ſua, ſi curiata lex lata non eſſet, ut decemuiri optimo iure eſſent. At nulla erat ad xxx lictores ferenda lex curiata.neque hæc fuit ſententia Ciceronis, triginta lictores pro cũriis triginta ſuffragium tuliſſe. quid enim futurum erat turpius, quàm prætorem, conſulem,dictatorem agere cũ xxx lictoribus,ut cum uniuerſo populo? aut quid abſurdius, quàm legem curiatam de adoptione à triginta curiis, etiam te teſte, eſſe iuſſam, de imperio magiſtratuum à triginta lictoribus?& cum in his de imperio comitiis cetera ſeruarentur,quæ in iuſtis ſeruantur comitiis,obnunciatio, interceſſio,& reliqua,hoc unum excipi,quod non à populo inirentur?Quid autem uoluit Cicero? dicet aliquis. nimirum hoc.Rullus decemuiros creat comitiis tributis, ſed imperfectis,quia per XVII tribus creat,eoſdẽ confirmat lege curiata,ſed ita confirmat, ut ſi lex curiata lata nõ erit,etiam ſine ea iuſtum decemuiratum habeant. quo fit,ut neque uera tributa afferat,neque curiata etiam falſa. quibus reprehenſis concludit permiſſione rhetorica,quæ tum adhibetur, cum ad aliud tranſire uolumus, quod grauius eſſe putamus,quàm id,quod permittimus.

& ait: *Sint igitur decemuiri conſtituti neque ueris, neque ſaltem in ſpeciem per xxx lictores auſpiciorum cauſſa adumbratis comitijs*. ideſt non adhibuerit nō modo tribus omnes, ſed neque etiam curias ullas, neque ſolum non curias, ſed neque lictores quidem curiarum ad ſpeciem aduocauerit auſpiciorum cauſſa, i. ut auſpicia obtineret, quæ initio comitiorum captantur. nam ut cetera falſa eſſent, quæ ſequuntur, & auſpicia, ex quibus deorum uoluntate ipſa approbari comitia intelligitur, rite captata initio comitiorum eſſent, ſatis iuſta futura fuiſſe uidebantur. quod ille prætermiſit. Rullus enim nulla omnino adhiberi comitia curiata uoluit, tum cum ſine lege curiata decemuiros magiſtratum habere uoluit. quaſi uero officio ſuo ſatisfacturus fuerit, ſi ſaltem curiata comitia in ſpeciem triginta curiarum lictoribus aduocatis adumbraſſet, ut poſtea Cæſar dictator in comitiiis ſuis, de quibus Lucanus.

- Fingit ſolemnia campus,
Et non admiſſæ dirimit ſuffragia plebis,
Decantatq; tribus, & uana uerſat in urna.
Nec cælum ſeruare licet. tonat augure ſurdo.
Et lætæ iurantur aues bubone ſiniſtro.

Rullus autem ne triginta quidem lictores, ne dum triginta curias aduocabat. Quæ ſi ita ſunt, iam ſatis intelligi poſſe arbitror, uter noſtrum antabatarum à te commemorato more ſe gerat.

De lege curiata magiſtratuum Sigonii opinio. Cap. II.

HACTENVS de tua opinione ſit dictum, nunc de mea agamus. Sane cum locum Ciceronis obſcurum haud temere immutãdum exiſtimarem, dedi operam, ut incolumi uulgata lectione aliquem inde ſenſum eruerem. itaque excogitaui illum, de quo dixi: antiquitus bina comitia eſſe habita centuriata de conſulibus, & bina curiata de ceteris patriciis magiſtratibus. hæc autẽ curiata nõ ita multo poſt obſoleuiſſe, neq; ad ullos magiſtratus creãdos, aut cõfirmandos adhibita eſſe. cum autẽ hanc ſententiã more paraphraſtæ, (ſic.n. res admonebat) exponerẽ multis uerbis, in iis tu uitio uertiſti, quod multa aſcripſerim Ciceroni, quæ non ſint Ciceronis. quæ ſunt iſta tãdem? *olim*, inquã, *antequam tributa comitia inſtituerentur, bina erant comitia, centuriata, & curiata.* non ne hoc uerum? negare non potes. eſt enim à te traditum. ſi uerum, quomodo repugnat Ciceroni? *At Cicero*, inquis, *dicit, ius à maioribus acceptum in creandis populi magiſtratibus, ut de omnibus bis ſententiam ferret.* num ego aliter? *quod ius in maioribus magiſtratibus obſeruatum eſt iam inde ab eorum inſtitutione, in minoribus, quando minores magiſtratus patricij tributis comitijs creari cœpti ſunt.* iam hæc tua ſunt. quibus neque mea uerba repugnant. Etenim ſi te interprete maiores magiſtratus, ut conſules à ſua inſtitutione creati ſunt centuriatis, & curiatis comitiis aliquot annis antequam tributa comitia inſtituerentur, atque adeo etiam antequam minores tributis legerentur, quo modo hoc non poteſt agnoſcere pro ſuo Cicero, antequam tributa inſtituerentur, bina comitia fuiſſe, centuriata, & curiata? Iam uero cum dico ex perſona Ciceronis: *Verum quia uos tributa pro curiatis introduxiſtis, fit,*

ut

ut centuriata, ac tributa prima, ideſt præcipua ſint, & à populo, ac plebe magiſtratuum cauſſa ineantur, curiata uero nullius in mandandis magiſtratibus momenti ſint, quippe quæ auſpiciorum cauſſa remanſerunt, ideſt hæſerunt in rep. religionis cauſſa non in magiſtratibus, ſed in rei militaris imperio mandando. quid horum eſt, quod repugnet Ciceroni? an uero quia ab interpretatione tua diſcedo, me ab ipſo Cicerone diſcedere argues? credo. ſiquidem iam tum te Ciceronem eſſe tibi perſuaſiſti, ex quo quæ in oratione Ciceronis uerba deeſſent, quæ ſupereſſent, quæq; ſuo loco mota eſſent, mira felicitate ingenii diuinaſti. At *remanſerunt*, inquis, ſublata ſunt interpretaris. immo uero retenta ſunt. Quamobrem quod quæris, cuius auctoritate mea hæc opinio innitatur, reſpondeo, niti auctoritate non contemnenda Ciceronis, & quidem expreſſa, non extorta, ut tua. Cum autem ſcripſiſſem, hanc conſuetudinem ne per quinquaginta quidem annos uſurpatam, occurris, ut oſtendas, curiata comitia plus quam per ducentos annos uſurpata, & ais, *quanquam anno urbis CCLXXXII lex Publilia lata eſt, ut plebeij magiſtratus poſthac tributis comitijs, non curiatis crearentur, ex quo tempore etiam quæſtores creari cœptos uerisimile eſt, tamen ædiles curules, qui poſt id tempus inſtituti ſunt, curiatis creati uidentur.* ex quo apparet, ab eo tempore curiata omnino non eſſe intermiſſa. Probe. Neque uero omnino ego intermiſſa ſcripſi, ſed intermiſſa in magiſtratibus iis, qui tum erant, creandis ita ut ſi qui poſtea magiſtratus patricii inſtituti ſint, curiatis etiam comitiis creari potuerint, quouſque tandem tributis creati ſunt.

Inſtas inde uarie, *Si Cicero cum dixit, legem curiatam ceteris patricijs magiſtratibus latam, intellexiſſet omnes alios præter conſules, dixiſſet, ceteris omnibus magiſtratibus abſque illo uerbo Patricijs, ita ut etiam tribunos, & ædiles pl. comprehenderet.* præclare. quaſi uero

tribu-

tribuni, & ædiles ſint patricii, aut ego etiam tribunos, & ædiles ſignificatos dixerim. Item, *Si Cicero dixit, Ceteris, non intellexit ſolos quæſtores*. immo ſolos quæſtores ex ordinariis, non ſolos, ſi extraordinarios complectaris. Item: *Si uera hac propoſitio ſit, de omnibus magiſtratibus bis à populo iudicatum eſſe; id maxime tempus animo concipiendum eſt, quo nulli magiſtratus plebeii in rep. fuerunt: quod fuit ſexdecim tantum annorum*. Noli quæſo illa in me tela iacere, quæ ego in te met retorquere nullo negotio poſſim. non enim & tu hanc propoſitionem ueram eſſe de patriciis ſolis ſiue maioribus, ſiue minoribus confiteris? Item, *eodem tempore*, inquis, *M. Lætorius plebeius dedicationem ædis à populo accepit, ergo curiatis. ſi binis comitiis, ergo non ſoli patricii*. Quid ſi curiatis, ſed non binis? quid ſi ſacerdos fuit Lætorius, & non magiſtratus? Item, *Si de primis conſulibus bis iudicaſſet populus centuriatis comitiis, ter iudicaſſet, non bis. nam præter hac etiam lex curiata lata eſt de imperio militari, quod eſt in magiſtratu inſitum*. nego eſſe inſitum, atque hoc me refutaturum eſſe infra, polliceor.

An igitur cenſes, inquies, hanc Ciceronis eſſe ſententiam? hanc omnino, ſi ita, ut uulgo legitur, locus ille legatur. at ſi ut in ueteribus libris legitur, & ut mihi recte legi uidetur, aliquanto ſecus. ſic autem, ut nonnulli quoque litteris prodiderunt, in iis ſcriptum reperitur. *Nam cum centuriata lex cenſoribus ferebatur, cum curiata ceteris patriciis magiſtratibus, tum iterum de iiſdem iudicabatur*. Mirũ eſt autem, quantum una uox *Cum* addita lucis ueræ ſententiæ excogitandæ afferat. quam ſpero, te, ubi cognoueris, pro iudicii tui magnitudine arrepturum, ac pro æquitate animi probaturum. neque enim à tua ſententia omnino recedit, & meam etiam aliqua ex parte attingit. neque tam multis, ut aliæ à nobis excogitatæ, meo quidem iudicio laborat

incommodis. Eſt autem hæc. De omnibus magiſtratibus maiores bis uos iudicare uoluerunt. Nam cum centuriata lex cenſoribus iam deſignatis ferebatur, cum curiata item ceteris patriciis magiſtratibus pariter iam deſignatis ferebatur, eo tempore ſecundum iudicium faciebat populus, ut poſſet reprehendere, ſi beneficii ſui prioribus comitiis delati pæniteret. Non erat autem idem deſignare magiſtratum, & legem ei centuriatam, aut curiatam iam deſignato ferre. nam prioribus comitiis ſi conſules exempli gratia creandi eſſent, populus rogabatur his uerbis, *Quos uultis conſules fieri?* poſterioribus, quibus lex eis curiata ferebatur, his, *Velitis, iubeatis ne, ut ii conſulatum habeant, quos populus deſignauit?* quod oſtēdit Aſconius, cum ſcribit. *Prærogatiuæ tribus dicebantur; quòd primæ rogarentur, quos uellent conſules fieri.* & Cicero in agraria: *Curiatam legem ab eo prætore, qui ſit primus factus, ferri iubet. at quo modo? ut ii decemuiratum habeant, quos plebs deſignauerit.* Prioribus autem comitiis deſignabantur, poſterioribus lege confirmabantur. Hoc autem ius primum ſenatus habuit. ut ſcripſit Dionyſius, & ſignificauit, ut tu quoque notaſti, Liuius in Numa, cum ſcripſit. *Quirites regem create. ita patribus uiſum. patres deinde, ſi dignum, qui ſecundus a Romulo numeretur, crearitis, auctores fient.* & poſt: *Regem populus iuſſit. patres auctores facti.* & libro VI: *Omnium comitiorum eo anno patres auctores facti ſunt.* Significauit autem, patres eo anno magiſtratus omnes, quos populus plebesue deſignaſſet, id quod non quotannis accideret, comprobaſſe. Verum hoc ius ſenatus diu tenere non potuit, ut innuit Cicero pro Plancio. *Quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerunt, ut reprehenſores eſſent comitiorum, id haberent iudices. tum enim magiſtratum non gerebat is, qui ceperat, ſi patres auctores non erant facti.* Hāc autē cōſuetudine ſublata, deinde

hanc inductam facile poſſumus ſuſpicari, quam nunc Cicero, omnis antiquitatis peritiſſimus, prodit, ut populus ipſe magiſtratus à ſe deſignatos confirmare, aut infirmare uellet. Verum & hanc ſua ætate obſoleuiſſe idem hoc loco indicat. Itaque Rullus in decemuiris ſuis creandis ueterem conſuetudinem renouauit. tulit enim, ut prætor legem curiatam ferret, ut ii decemuiratum haberet, quos plebs deſignauiſſet, ita tamen, ut etiam ſine lege curiata iure optimo decemuiros eſſe uellet. ſiquidem uerba legis Rulli hæc fuerunt: *Tribunus pl. qui hanc legem tulerit, comitia creãdis decemuiris habeto. tribus ſeptẽdecim ſorte educito. per eas decemuiros creato. ut quem nouem tribus fecerint, is decemuir ſit. item, eodemque modo, ut in comitijs pontificis maximi. Qui petet, præſens profitetor. Prætor, qui primus factus erit, legem curiatam ferto, ut ij decemuiratum habeant, quos plebs deſignauerit. Sin is ferre non poterit, qui poſtremus erit: ſi lex curiata lata non erit, tum ij decemuiri eodẽ iure ſunto, quo qui optima lege. Tribuni pl. prætori legem curiatam ferenti ne intercedunto. ſi interceſſerint, decemuiri eadem poteſtate ſunto, ac ſi lata lex eſſet. Decemuiri auſpicij coloniarum deducendarum cauſſa pullarios habento, quos habuerunt treſuiri lege Sempronia. in quinquennium poteſtatem habento. apparitores, ſcribas, librarios, præcones, architectos habento. mulos, tabernacula, canterios, ſuppellectilem ab ærario ſumunto. cuſtodes corporis ex ærario ducentos in ſingulos annos habento. Xuiris uectigalia populi R. alienare liceto. ſummum iudicium habento. &c.* Hanc autem legem reprehenſurus Cicero, quattuor ſibi culpanda ſuſcepit, deſignationem decemuirum, confirmationem, ornamenta, & poteſtatem. In deſignatione uitio in primis uertit, quòd decemuiros per tribus XVII. crearet, i. per partem populi. quare abſoluta finxit, ſe de poteſtate illorũ infinita loqui uelle: quod grauiſſimum omnium crimen erat, & ad plebem maxime

pertinebat, &, ut uerisimile uidetur, à plebe auide expectabatur. & propterea, ut eius cupiditati in speciem satisfaceret, dixit, *Cognoſcite nunc, quæ poteſtas, & quanta detur.* Quo dicto, in ſermonem de lege curiata ingreditur, quæ ad cõfirmationem pertinet, non autem ad poteſtatem. atque ita plebem, & nos fefellit. Primũ ergo reprehendit, quòd lege curiata decemuiros ornet, cum eſſet inuſitatum, ut magiſtratus daretur lege curiata ei, cui nullis comitiis ante eſſet datus, i. priuato. nulla enim comitia uocat, quæ per XVII tribus tantum erant habita. & quoniam ferebat, ut *prætor legem curiatam ferret, ut iÿ decemuiratũ haberent, quos plebs deſignauiſſet*, utraque comitia ab eo adhibita reprehendit, tributa, quia imperfecta allata ſint, curiata, quia, cum obſoleta eſſent, nec à plebe magiſtratuũ cauſſa amplius inirentur, ab eo renouata ſint. Itaque addit: *Videte, quid iuris à maioribus acceperitis, quod ab hoc tribuno pl. uobis relinquatur. maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiam ferre uoluerunt. nam cum centuriata lex cẽſoribus ferebatur, cum curiata ceteris patriciÿs magiſtratibus, tum iterum de iiſdem iudicabatur, ut eſſet reprehendendi poteſtas; ſi populum beneficii ſui pœniteret. nunc quia prima illa tenetis comitia centuriata, & tributa, curiata auſpiciorum cauſſa remanſerunt. hic autem tribunus pl. quia uidebat, poteſtatem neminem iniuſſu populi, aut plebis poſſe habere, curiatis eam comitiis, quæ uos non initis, confirmauit, tributa, quæ ueſtra erant, ſuſtulit.* Ex quibus uerbis apparet, Ciceronis ætate, populũ R. magiſtratuũ cauſſa ſola comitia centuriata, & tributa tenuiſſe, curiata auſpiciorum cauſſa tantum in uſu fuiſſe. ideſt populũ magiſtratus deſignatos curiata lege non amplius, ut olim, confirmaſſe. quod uero Rullus in decemuiris fieri uoluit, id ex uetere conſuetudine à ſe reuocata ipſum ſumpſiſſe, contra, atque tu putas. ſiquidem ait. *Curiatis eam comitiis, quæ uos non ini*

tis, confirmauit. nimirum ſignificans, populum ad confirmandam decemuirum poteſtatem, ut ante, amplius non conuenire; cuius rei argumento eſt, quòd ſi curiata comitia magiſtratuum cauſſa in uſu fuiſſent, non erat, cur Rullus, ut ſupra etiam dixi, iuberet, prætores legem curiatam ferre, & ſi lex curiata lata non eſſet, ut etiam ſine ea poteſtatem habere ſtatueret. Eſt autem quærendum, cum dicat orator, *curiata remanſiſſe auſpiciorum cauſſa*, quid uelit. ac uideo quidem te cenſere, *remanſiſſe auſpiciorum cauſſa* ſignificare, remanſiſſe, ut magiſtratibus his comitiis auſpicia darentur. quod non procedit. ſiquidem neque conſulibus, neque prætoribus, neque cenſoribus ferenda eſſet lex curiata, cum centuriatis comitiis eſſent deſignati, quæ erãt auſpicatiſſima, ſed ſolis minoribus magiſtratibus. & ſi populus conueniret curiatim non ad confirmandos magiſtratus, ut ante, ſed ad auſpicia eis tribuenda, tamen magiſtratuum cauſſa curiata comitia iniret, contra quàm Cicero dixit: *Quæ uos non initis*. neque enim ferre poſſum reſponſionem illam tuam, non conueniſſe populum, ſed lictores. Lubricus ergo locus. ego tamen, *curiata auſpiciorum cauſſa remanſiſſe*, putarim eſſe, mandandorum militarium auſpiciorum cauſſa curiatam adhuc legem conſueuiſſe ferri, quemadmodum à principio fuerat inſtitutũ. quemadmodum poſtea pluribus demonſtrabitur, cum de imperatoribus diſputabitur. ubi huius loci quoque mẽtio neceſſaria renouabitur. Poſtquam autem explicauit, quæ ad legem curiatam reprehendendam pertinebant, tũ de ornamentis agit, ab illo loco. *Videte nunc, eos, qui à uobis nihil poteſtatis acceperint, quanto maioribus ornamentis afficiat.* poſtremo de poteſtate, ab illo. *Perſpicite, quanta poteſtas permittatur.* quod dicturus uiſus fuit iam tum, cum propoſuit: *Cogno-*

ſcite

ſcite nunc, quæ poteſtas, & quanta detur.

His expoſitis, ſequitur, ut agam de conſuetudine binorum comitiorum, quæ à prærogatiua centuria, & iure uocatis fiebant. Ego uero cum apud Aſconium talium comitiorum mentionem reperiſſem, quorum tu in libris de comitiis non meminiſſes, quanquam prærogatiuæ memineras, addidi, cum prima illa comitia, quibus bis de iiſdem magiſtratibus iudicatum ſcribit Cicero, ſatis conſtaret euanuiſſe, ueriſimile uideri, in eorum locum inuectam eſſe alteram conſuetudinem binorum comitiorum, prærogatiuæ inquam centuriæ iudicium, & iureuocatarum. cuius conſuetudinis quanuis initium eſſet obſcurum, uſus tamen uel maxime pateret. Hanc autem conſuetudinem his uerbis in priore reſponſione expono.

Aliquot poſt liberatam remp. annos cum iam tributa pro curiatis eſſent inuecta, re priſtina conſuetudo eſt mutata, nomine uero retenta. ex omnibus enim centurijs unam ſorte duxerunt, quæ prima rogaretur, ac propterea prærogatiua diceretur. eius autem ſententia pro unis comitijs habita eſt. qua pronunciata tum deinde ipſa centuriata comitia ſunt perfecta, ut aſſolebat. hoc autem factum eſt uel propter ſuffragij ferendi commoditatem, ne totus populus iterum in ſuffragia mitteretur, uel quæcunque alia excogitari cauſſa poſſit. in hanc autem ego ſententiam ueni duce Aſconio. cuius locum inſignem mirabar admodum à Gruchio, cum de prærogatiua præciperet, in libris de comitijs eſſe præteritum. uerba uero eius in Verrinas hæc eſſe reperiebam. Prærogatiuæ tribus ſunt, quæ primæ ſuffragium ferunt ante iureuocatas. mos enim fuerat, quo facilius in comitijs concordia populi firmaretur, bina omnino de iiſdem cãdidatis comitia fieri. quorum tribus prærogatiuæ dicebantur, quòd primæ rogarentur, quos uellent conſules fieri, ſecundæ iureuocatæ, quod in iis ſequente populo, ut ſæpe contingit, prærogatiuarum uoluntatem, iure comitia complerentur. Quocirca fieri quoque uidebam, ut in conſulibus

crean-

creandis prærogatiuæ apud Liuium memoria tantopere celebraretur. Quæ uerba mea tu tibi multis modis oppugnanda duxiſti, & quidem, ut uideo, modeſte admodum, & minime aſpere. Primum enim, *in ridiculis,* inquis, *quis non reponat, id quod dicit, tributorum pro curiatis inuectionem cauſſam attuliſſe mutandæ priſtinæ conſuetudinis binorum centuriatorum in mandando conſulatu habendorum?* Quod quam ridicule feceris, alii iudicent. neque enim ego, quia tributa pro curiatis eſſent inuecta, ſed cum iam tributa pro curiatis eſſent inuecta, mutatam eſſe priſtinam conſuetudinem dixi. Deinde, *quid magis ridendum,* inquis, *quàm ex eo, quod Aſconius bina quodammodo agnoſcit comitia in prærogatiua, & iure uocatis, colligere bina fuiſſe integra centuriata, priuſquam prærogatiua inſtituta eſſet?* In quo tu etiam, atque etiam ridiculus appares. neque enim apud me eſt, me ex loco Aſconii colligere, ante prærogatiuam inſtitutam bina fuiſſe centuriata, ſed ex loco Ciceronis, ſi ita, ut uulgo legitur, legeretur. quod etiam in cenſoribus obſeruatum lectio, quam protuli, uetuſta conuincit. ſecundam uero conſuetudinem, quam dixi, inuectã poſt tributa comitia inſtituta, me elicere ex Aſconii loco. qui cum ſit locus inſignis, & in primis notandus, & in quo uno binorum comitiorum mentio aperte fiat, tamen à te eſt prætermiſſus in magno illo comitiorum commentario, ita ut neque iureuocatarum, quæ fuerint, mentionem facias. tantum illud libro primo, cap. quarto aſcribas: *Apud Liuium, & Aſconium legi prærogatiuam tribum, et iureuocatas, ubi de comitijs centuriatis agitur.* quod tamen non in criminis loco pono, quid enim hoc me attingit? ſed ut intelligas, me nõ ſine cauſſa locum hunc ad rationem, diſquiſitionemq; reuocaſſe. *At locum illum non intellexiſti,* inquis; cur nõ? *quia cum uulgo legatur, Mos fuerat bina omnino de iiſdem candidatis*

comi-

tia fieri, ego uero te admonuerim, in aliis libris legi, bina denuo, in aliis bina domo, in aliis bina quodammodo, tu uulgatam, inquis, *omnium peſſimam, Omnino, retinuiſti. quod uerbum uel totum tempus ſignificat, uel totam rem. quorum utrumque falſum*. Ego uero ſi retinuero, *Omnino*, (nam me repudiaſſe, *Quodam modo*, mea uerba non indicant) ſed ſi retinuero, dicam, hanc fuiſſe ſententiam Aſconii, morem fuiſſe, ut de iiſdem candidatis bina comitia fierent omnino, i. neceſſario. quod eſt, maiores magiſtratus creari non potuiſſe, niſi prærogatiuæ iudicium iureuocatarum ſuffragia ſubſequerentur. ni ita fieret, uitioſa fore comitia, neque, ſi ita dixero, ridiculi aliquid me dicturum, ſed ridiculum potius, qui refragetur, exiſtimauero.

Quæris inde, quando primum abrogata priore binorum comitiorum conſuetudine poſterior hæc prærogatiuæ, & iureuocatarum inducta ſit. ſi dicam, quemadmodum tu ſcriptum reliquiſti, & me in libris de iure ciuium R. uel inuitum ſcripſiſſe uis, poſt expletas xxxv tribus, quæ fuerunt expletæ poſt annum urbis quingenteſimum, tũ me in multas difficultates, atque anguſtias quaſi quaſdam diſputationis impellis; ſi ante tribus xxxv expletas, tum me quaſi reum ſtultitiæ facis, qui à ſumma tua auctoritate recedam. itaque quo me uertam neſcio, cum ita te egiſſe uideam, ut omnes mihi aditus euadendi occluſeris. tentemus, an ui aliqua laqueos tuos frangere, ſi ſoluere non liceat, iſtos poſſimus. Prærogatiuam inſtitutam eſſe poſt xxxv tribus inſtitutas & ſcripſiſti in libris de comitiis, & nunc etiam ut cum maxime aſſeris. argumentaris autem hoc modo. *Prærogatiua centuria non poteſt eſſe ſine tribu prærogatiua, tribus prærogatiua non fuit, niſi poſtquam claſſium cẽturiæ ad diuiſionem tribuum pertinuerunt. atqui uerba Liuii libro primo*

mo aperte indicant, tum demum Seruii mutata diuiſione claſſium centu rias ad tribuum diſtributionem pertinuiſſe, poſtquã expletæ ſunt xxxv tribus. Nihil ualidius. quid tamen, ſi propoſitionem utran que negem, non me doctis probaturum exiſtimas? quid ſi tibi ipſi, niſi pertinax eſſe uolueris, illud idem perſuadeam? Nam quod prærogatiua centuria non fuerit ſine tribu prærogatiua, unde educebatur, id quidẽ poſtremis temporibus conuinci Ciceronis auctoritate uideo. quin autem primis ſine tribu eſſe non potuerit, ut omnes centuriæ non aliter, quàm omnes tribus in ſortem coniicerentur, ita ut quæ prima ſorte exiſſet, prima ſententiam rogaretur, ne tu ipſe quidem, ut puto, ueriſimile eſſe negabis. Verum non ſit in hoc controuerſia. ſit, ut eſt, in eo, quod inquis, ex Liuii auctoritate, prærogatiuam non fuiſſe, niſi poſt triginta quinque tribus expletas. Verba Liuii ſunt hæc: *Nec mirari oportet, hunc ordinem, qui nunc eſt, poſt expletas quinque & triginta tribus, duplicato earum numero centuriis iuniorum, ſeniorumq; ad inſtitutam ab Ser. Tullio ſummam non conuenire. quadrifariam enim urbe diuiſa, regionibus, collibusque, quæ habitabantur partes, tribus eas appellauit. neque hæ tribus ad centuriarum diſtributionem, numerumq; quicquam pertinuere.* Dico, te rectam horum uerborum ſententiam non aſſequi. primum enim inquis, centurias Seruii regis tempore ad tribuum diſtributionem, numerumq; non pertinuiſſe, atque hoc etiam in libro de comitiis repetis, cum Liuius dicat, *tribus ad centuriarum diſtributionẽ numerumque.* &, quod mirabilius eſt, inquis, te me huius rei adſtipulatorem habere, cũ in uerbis, quæ profers, meis, ego tribus ad centurias, non centurias ad tribus traductas dicam. Intereſt autem plurimum, utro modo dicas. nam ſi dicas, centurias traductas ad tribuum diſtributionem, & numerum, tribuum numerum auctum

concludas, non centuriarum, ſi tribus ad centurias, centuriarum, non tribuum. Liuius intelligit, numerum centuriarum maiorem poſtea eſſe factum, quàm qui à Seruio fuerat inſtitutus. Adde, quod, *Duplicato earum numero*, interpretaris multiplicato centuriarum numero, atque in utroque, ut nũc demum ſentio, laberis. neque enim de centuriis intelligit Liuius, ſed de tribubus, nec multiplicatũ centuriarum numerum, ſed uere duplicatum tribuum numerũ. Nam cũ Seruius præter quattuor tribus urbanas, quarum hic meminit Liuius, multas etiam ruſticas conſtituiſſet, ut omnes eſſent xix, quemadmodum ego Liuii, & Dionyſii opinioni conuenienter factum probaui in primo de iure ciuium R. cumq; poſt aliæ, atque aliæ deinceps additæ ſint, quarum nomina ſunt apud Liuium, ita ut factæ ſint xxxv, uere dixit Liuius, poſt expletas xxxv tribus numerum tribuum eſſe duplicatum, cum à xix ad xxxv peruenerint. Loquitur enim Liuius de numero centuriarum, qui quoniam maior erat ætate ſua, quàm fuerat ætate Seruii, & hæc res poterat admirationem afferre, inquit: *Noli mirari, ordinem centuriarum, qui nunc eſt poſt expletas xxxv tribus, non conuenire ſummæ centuriarum inſtitutarum à Seruio. etenim cum duplicatus ſit numerus tribuum, & tribus ſint traducta ad diuiſionem centuriarum, contra atque Seruius inſtituerat, propterea auctus eſt numerus centuriarum.* Neque uero poſt xxxv tribus expletas exiſtimare debes, tribus præcipue traductas eſſe ad diſtributionem centuriarum, quia traduci etiam ante id temporis cœperant, ſed maximum centuriarum numerum præcipue euaſiſſe poſt expletas xxxv tribus. Quãobrem noli quæſo ea concluſione uti, qua uteris, cum inquis: *Sit ergo conſtitutum Liuij teſtimonio non prius pertinuiſſe claſſiũ centurias ad tribuum diſtributionem, quàm Romæ tribus xxxv fuerunt.*

ex quo conſequens eſt, non potuiſſe prius prærogatiuam tribum eſſe, quàm xxxv tribus Romæ fuerunt. noli inquam ita concludere. immo quoniam Liuius non centurias ad diuiſionem tribuum, ſed tribus ad centuriarum pertinuiſſe dixit, collige, maximum centuriarum numerum, qui admirationem facere rem ignoranti poterat, poſt expletas demum xxxv tribus fuiſſe, non autem prærogatiuam tribum poſt expletas xxxv tribus inſtitutam eſſe. præſertim uero cum Liuius prærogatiuæ, & iureuocatarum multo ante expletas xxxv tribus idẽ meminerit. ut libro v. anno CCCLVII. *Haud inuitis patribus P. Licinium Caluum prærogatiua tribunum militum creat. omnesq́; deinceps ex collegio eiuſdem anni refici apparebat. qui priuſquam renunciarentur, iureuocatis tribubus permiſſu interregis P. Licinius ita uerba fecit.* & libro decimo: *Cum primo uocatæ Q. Fabum conſulem dicerent omnes centuriæ.* & poſt. *Nemini dubium erat, quin Q. Fabius omnium conſenſu deſtinaretur, eumq́; prærogatiua, & primo uocata omnes centuriæ conſulem dicebant.* Nam quod obiicis, ut hunc ſcopulum uites, prærogatiuæ nomen his in locis improprie uſurpatum non pro centuria ſorte educta, ſed pro priore quadam iudicii ſui ſignificatione, & iureuocatas per prolepſim dictas, in eo neminem, ut ſpero, habebis ſectatorem. Cum enim opponat prærogatiuæ iure uocatas, ut fecit Aſconius loco commemorato, & ipſe poſt libro uigeſimo ſeptimo, cum dixit: *Galeria iuniorum, quæ forte prærogatiua erat, Q. Fuluium conſulem dixerat, eodemq́; iureuocata inclinaſſent,* ſatis oſtendit, ſe eodem modo ſumere, quo aliâs ſumpſit. præſertim uero cum P. Licinium interregis permiſſu prius, quàm collegæ renunciarentur, quos refici appareret, ad iureuocatas locutum inducat, ut eas ab eo conſilio deterreret. quæ inania eſſent omnia, ſi iureuocatæ iam tum non eſſent inſtitutæ, aut ſi iam tum mos non

fuiſſet, ut iureuocatæ omen ipſius prærogatiuæ ſequeren tur, aut denique ſi prærogatiuam remoueres, & iureuoca tas impropriè dictas defenderes. Neque uero eſt, quod ea te res moueat, quod in his locis uulgo legatur *prærogati uæ*, nō *prærogatiua*, eamq; lectionem ego ante annos XIII in quinto libro laudarim: nam utraque lectio eſt ueterũ librorum, & ut nunc ſentio, rectius legitur, *prærogatiua*, quã *prærogatiuæ* utroque in loco. ut primo uocatas in decimo dixerit, quæ primæ poſt prærogatiuam uocarentur, ut ibi dixi. Cum ergo conſtet, prærogatiuam, & iureuocatas ex titiſſe, tum cum P. Licinius ad eas locutus fertur, qui fuit annus CCCLVII, uериſimile, aut certe improbabile non eſt, per ea tempora, quæ annum illum præceſſerunt, inſtitutas eſſe, ut quanquam certum huius inſtitutionis annum, quem à me curioſe nimis exquiris, tradere nequeamus, tamen obſcuros temporum eorum limites aſſignare poſſimus. & ſiue ea cauſſa inſtituendi fuerit, quam Feſtus, ſiue ea, quam Varro prodiderunt, nihil impedimenti eſt, quin ad ceteras ea quoque adiungi potuerit, quam ego tradidi, de qua tu plus, quàm æquum eſt, laborare uideris. quaſi uero tu non aliam binorum comitiorum cauſſam tradideris, quam Cicero, atque eam probabiliorem eſſe, non auſus ſis affirmare. Plura in hanc ſententiam dicerem, niſi uetus Ciceroniani loci prolata lectio, quam ego germanam eſſe cenſeo, per ſe multas tuas reprehenſiones etiam me tacente refelleret. Ex his autem, quæ dicta ſunt, illud ſtatuo, genus unũ binorum comitiorũ fuiſſe, cum curiata lex ferebatur, ut ii magiſtratũ haberent, quos populus, aut plebs centuriatis, aut tributis comitiis deſignaſſet. quod primis temporibus obſeruatum poſt obſoleuit; alterum, cum prærogatiuæ centuriæ iudicium

iure-

iureuocatarum ſuffragia ſubſequuta ſunt. quod à primis temporibus uſque ad poſtrema permanauit. quorum alte rum Cicero ſignificauit in agraria, alterum Aſconius, accedente Liuii, & Ciceronis teſtimonio aperte prodidit. Ac de lege quidem curiata magiſtratuum hactenus.

De lege curiata imperatorum. Cap. III.

DEINCEPS ſequitur, ut agam de lege curiata, quæ magiſtratibus ad bellum, aut in prouincias profecturis eſt lata. qua de re integra adhuc mihi tecum remanet controuerſia. Eſt autem quæſtio eiuſmodi. Cum Cicero ſcribat, *curiata comitia auſpiciorum cauſſa remanſiſſe*; ſatis autem conſtet, ipſius tempore, quo obſoletam priorem de magiſtratibus legem curiatã diximus, curiatam alteram de imperio uſurpatam, quænam huiuſce legis uis, ac ſententia ſit. Cum autem hæc lex nemini lata inueniatur niſi dictatoribus, conſulibus, & prætoribus cũ ad bella, & in prouincias ire uellent, cumq; eadem *rem militarem continuiſſe*, eadem *militaris fuiſſe* dicatur, facile in eam opinionem iampridem adductus ſum, ut credam, hanc legem de imperio, ut dixi, militari auſpicato mandando eſſe latam. ſiquidem qui auſpicato rem geſſerunt, auſpicia illa à populo accepiſſe, auctor, ut poſtea oſtendemus, eſt Cicero. Tu uero eandem eſſe putas, quæ magiſtratibus omnibus imperium primum in urbe dederit, deinde idem in prouincia continuauerit. imperium autem militare ut in ipſo magiſtratu inſitum, ſic cũ ipſo etiam magiſtratu mandatum cenſes. ego uero & à magiſtratu ſeiũctum, & alio modo, quàm magiſtratum ipſum, delatum opinor. Quare haud leui de re inſtituitur diſputatio, cum

ſit

ſit quærendum, idem ne ſit magiſtratus, atque imperium, idemne conſul, & prætor, atque imperator. Quoniam autem hæc expediri quæſtio non poteſt, niſi ante quid magiſtratus, & quid imperium ſit, cognoſcatur, primum de magiſtratu, deinde de imperio ſtatuamus.

Quid ſit magiſtratus. Cap. IIII.

MAGISTRATVS igitur uoco poteſtates omnes eorum, qui res humanas, quæ quidem ad remp. pertinerent, publica auctoritate curarunt. Horum autem quattuor ferme fuerunt iura, unum imperandi, alterum iuriſdicendi, tertium agendi, quartum auſpicandi. Imperium tribus in rebus fuit poſitum, in edicẽdo, in uocando, in prehendendo. Edictorum duo genera fuere, unum, quo iuriſdictionis ſuæ formulam initio magiſtratus proponebant, alterum, quo pro magiſtratus auctoritate, ut res tuliſſet, quæ uidebantur, imperabant. Qui porro uocationem habuerunt, ii etiam ius prehenſionis aſſecuti ſunt, atque lictoribus, & uiatoribus, & ſeruis publicis uſi ſunt; qui prehenſionem tantum, ii uiatorem tantum cum ſeruo publico adhibuerunt, qui neutrũ, ii ſeruis publicis duntaxat ſtipati inceſſerunt. Iuriſdictio uero duas habuit partes, unam decretum, alteram iudicii dationem. nam cũ ius dicere nihil aliud eſſet, quàm ius, quod in legibus, aut in edictis contineretur, ei, qui id popoſciſſet, reddere, profecto tum ius reddebant, cum aut ipſi re ſine conſilio cognita decernebant, aut iudices, qui rem cognoſcerent, dabant, atque eis iudicandi formulã præſcribebant. Actio uero eam habuit uim, ut qui hoc ius habuerunt, ii & ad ſenatum referre, & ad populum ferre

re poſſent de iis,quæ ad remp.pertinerent. Auſpiciorum autem ratio triplex. una fuit obſeruatio de cælo, quæ ad comitia ſiue impedienda, ſiue uitianda pertinuit. altera auium inſpectio, quam in omni ferme re publice aggredienda adhibuerunt. tertia pullorum tripudium, quæ militiæ inprimis eſt obſeruata. Hæc autem iura conuenerũt ita magiſtratibus, ut non omnes tamen his præditi fuerint, uerũ imperii, ac iuriſdictionis partem aliquã omnes cõſecuti ſint. De edictis res nota eſt, & a me aliis in libris tractata. De uocatione, & prehenſione, quia res flagitat, recitabo uerba Varronis ex Gellio. *In magiſtratu habent*, inquit, *alij uocationem, alij prehenſionem, alij neutrum; uocationem, ut conſules, & ceteri, qui habent imperium; prehenſionem, ut tribuni pl. et alij, qui habent uiatorem; neque uocationem, neque prehenſionem, ut quæſtores, & ceteri, qui neque lictorem habent, neque uiatorem. qui uocationem habent, ijdem prehendere, tenere, abducere poſſunt. & hæc omnia, ſiue adſunt, quos uocant, ſiue acciri iuſſerunt. tribuni pl. uocationem habent nullam, quòd, ut ibi inquit Gellius, antiquitus creati uidentur non iuridicundo, nec cauſſis, querelisq; de abſentibus noſcendis, ſed interceſſionibus faciendis, quibus præſentes fuiſſent, ut iniuria, quæ coram fierent, arceretur, ac propterea ius ad ſe uocandi ademptum, quoniã ut uim fieri uetarent, aſſiduitate eorum, & præſentium oculis opus erat.* item alio loco ex eodem Varrone. *Qui poteſtatem neque uocationis populi uiritim habent, neque prehenſionis, eos magiſtratus à priuato in ius quoque uocari eſt poteſtas. M. Læuinus ædilis curulis à priuato ad prætorem in ius eſt eductus: nunc ſtipati ſeruis publicis non modo prehendi non poſſunt, ſed etiam ultrò ſummouent populum.* Ex quibus intelligi poteſt, qui minorem coercitionem habuerunt, eos poteſtatem habuiſſe, qui maiorem, imperium. Itaque dictatoris, conſulum, ac prætorum non poteſtas ſolum, ſed etiam imperium extitit; tribunorum uero pl.

&

& ædilium curulium, & quæſtorum, poteſtas tãtum. quia aut prehenſionem tantum, aut neque prehenſionem, neque uocationem habuerunt. Hæc autem cum ita eſſe, multo mecum ante conſtituiſſem, quoniam imperii uocem non ſolum ad magiſtratum, ſed etiam ad imperatorem pertinere uidebam, propterea de imperio imperatoris a-cturus, ne uocis homonymia errorem pareret, prioris initio reſponſionis ita ſcripſi. *Ego duplicem imperij ſignificationem dico, unam ciuilem quandam magiſtratus auctoritatem, alteram militarem, ac bellicam: ſic autem ſtatuo, omnes magiſtratus & urbanos, et prouinciales ciuilem poteſtatem habuiſſe, uerum alios maiorem, alios minorem; quæ minor fuit, eam præcipue poteſtatem dictam, quæ maior, non poteſtatem ſolum, ſed interdum etiam imperium appellatam. idq; ex eo liquere, quòd de tribunis quidem plebis, atque ædilibus nunquam niſi poteſtatem dixerunt, in conſulibus autem, & prætoribus & poteſtatem, & imperium uſurparunt. unde Liuius in ſecundo tribunum pl. priuatum eſſe, ſine imperio, ac ſine magiſtratu prodidit.* Tu uero quid ais? unum ex his reprehendis, quod dixi de tribunis nunquam imperium dictum, ac mihi Florum, & Paterculum obiicis, quorum alter prorogatum, alter abrogatum tribunis imperium dixit. atque hoc primi, eiusq; grauiſſimi criminis loco das. Quod ego miror in primis. neque enim intelligere uideris, Florum, & Paterculum ibi imperium pro magiſtratu ipſo cepiſſe, eoſdemq; improprie locutos eſſe, cum tamen ipſe & ibi imperium ſæpe pro magiſtratu uſurpatum, & Ciceronem, aut Liuium haudquaquam ita locuturos fuiſſe capite XIIII ſcribas. miror autem multo etiam magis, cum te eundem ita ſcribentem animaduerto: *Eſt alia ſignificatio imperij, qua maior quædam iubendi, coercendiq; poteſtas intelligitur, in qua ſignificatione cum accipitur, merito negantur omnes magiſtratus imperium habuiſſe, tametſi*

omnes

omnes iubendi poteſtatem haberent. in ea ſignificatione accipitur apud Varronem, cum ſcribit, magiſtratus aut uocationem habere, ut conſules, ceterosque, qui imperium habent. huius uocabuli ea uis paſſim obſeruatur apud Liuium, Salluſtium, Ciceronem, ceterosq; Latinos ſcriptores, ut in maioribus magiſtratibus ſæpiſſime imperium, nonnunquam imperium ſimul, ac poteſtatem uſurpent, in minoribus poteſtatem. miror inquã, quia ipſe uſque adeo cæcus uideris, ut nõ uideas, te idem tradere, quod ego. tu enim minores magiſtratus poteſtatem habuiſſe ſcribis, non imperium, ego tribunos plebis, quos etiam ſine magiſtratu eſſe dixit Liuius, poteſtatem habuiſſe, non imperium. poteſtatem autem uterque noſtrum intelligit minorem cogendi, & coercendi facultatem. Quod uero dixit Liuius, *tribunum pl. priuatum eſſe, ſine imperio, ac ſine magiſtratu,* ex ea parte reprehendis, quod à Liuio non ſit proditum, ſed apud Liuium ab Appio conſule pronunciatum, atque oratorie auctum. quod prorſus refutat Plutarchus in Problematis, qui hiſtorice, non oratorie quærens, cur prætexta alii magiſtratus uterentur, tribunus pl. non uteretur, reſpondet, *an quia tribunus pl. magiſtratus non eſt? neque enim ex ſella tribuni ius dicunt, neque lictores præferunt, neque creato dictatore abdicant, ſicut alij magiſtratus, quaſi ipſi magiſtratus non ſint, ſed alium ordinem obtineant.*

Deinceps uero declarans, quid eſſet poteſtas magiſtratus, dixi, eam in auſpicio, & iudicio fuiſſe poſitam, teſte Cicerone in Legibus, qui ſcripſit. *Magiſtratus omnes iudicium, & auſpicium habento.* quod dictum cum tu tibi multis nominibus accuſandum ſuſceperis, uidetur eſſe faciendum, ut omnes reprehenſiones tuas, quàm poſſim, breuiſſime, planiſſimeq; refellam. Primum autem crimen eſt, quòd Ciceronis teſtimonio in Legibus utar, quæ omni ex parte non ſint legibus Romanis accommodatæ. quod crimen puto

eſſe tum leuiſſimum, tum mihi tecum, & cum omnibus, qui in hoc genere diſputationis uerſantur, commune. uerum, age. cur non ſunt accõmodatæ? quia ſtatuit, inquis, ut cenſores quinquennio magiſtratum gerant, cum per XVIII menſes tantum geſſerint. quid? non ne primis tẽporibus quinquennalis cenſura fuit? non ne ipſe Cicero aperte ſcribit, ſe multas leges ponere, quæ ſi non eſſent in legibus Romanis, tamen erãt in more maiorum, qui tum ut lex, ualebat?

Alterum crimen eſt, præcipuam magiſtratus poteſtatem non in iudicando, & auſpicando collocatam fuiſſe, ſed in imperando. Quod quanti faciendum ſit, nõ eſt difficile intellectu. neque enim ſola imperandi poteſtas magiſtratum conſtituit, quanquam ſine ea magiſtratus eſſe non poteſt. nam etiam ſacerdotes pro iure ſacerdotii, & legati pro iure curationis ſuæ imperarunt aliquid, quos tu tamen magiſtratus non uocas. & qui magiſtratui iudicium, i. iuriſdictionem attribuit, eidem etiam imperandi poteſtatem aſcribit. nam ſi poteſtas imperandi, te interprete, eſt poteſtas coercendi, magiſtratus; qui iuriſdictionem habet, idem etiã coercitionem habuerit, neceſſe eſt. nam quomodo plene ius dicet, ſi quis in ius uocatus non paruerit, neque prehendi potuerit. Etenim ut ſcripſit Paullus D. de iuriſdictione: *Iuriſdictio ſine modica coercitione nulla eſt.* Coercitione autem ſola magiſtratum non conſtitui, inde apparet, quod multi magiſtratus neque uocationem, neque prehenſionem habuerunt, in quibus coercitio eſt verſata, ſi auctoritate Varronis ſtamus. Iam quod addis, *me parum memorem eſſe, quòd cum dixerim, tribunum magiſtratum non eſſe, poſt dicam, poteſtatem eſſe in auſpicio, & iudicio, quorum utrunque conueniat in tribunum,* non uereor illam culpam.

neque

neque enim dixi, tribunum non eſſe magiſtratum, ſed imperium de tribuno non dici, cognoſci ex Liuio, qui dixit, *tribunum priuatum eſſe, ſine imperio, ac magiſtratu*. Verum fac, me dixiſſe, tribunum pl. non eſſe magiſtratum, eumq; iterũ eſſe magiſtratum, inconſtantiæ culpam non extimeſcam. primis enim temporibus dicam non fuiſſe magiſtratum, quia auſpicium non habuit, & ius non dixit, ut Plutarchus loco prolato, & Gellius libro XIII. cap. XII ſcribunt; poſtremis fuiſſe magiſtratum, quia & auſpicium habuit, & ius dixit. nam auſpiciorum ius quoddam accepit poſt decemuiros abrogatos, auctore Zonara, & ius dixit in ſubſelliis, ut teſtis eſt Aſconius, & tu confiteris.

Tertii criminis loco deinde obiicis, quòd apud Ciceronem interpreter, Iudicium iuriſdictionem, i. poteſtatem decreti interponendi, ac iudicis dandi. atque hoc reprehendis bifariam, primum negans magiſtratus omnes habuiſſe poteſtatem decretum interponendi, & iudicis dandi, deinde negans, uerba Ciceronis eam, quam dixi, ſententiam continere. utrique reprehenſioni occurram paucis, ac prius priori. Dico igitur, magiſtratus omnes aut ſtatuiſſe aliquid pro auctoritate magiſtratus ſui, aut iudicem, qui cognoſceret, dediſſe. audi eum, qui ſcripſit Rhetorica ad Herennium. *Iudicatum eſt*, inquit, *de quo aut ſententia lata eſt, aut decretum interpoſitum*. ſententiam enim refert ad iudicem, decretum ad magiſtratum. & Appium decemuirum conſularem apud Liuium: *Vt iam ſciret, non id petulantiæ ſuæ, ſed Virginio abſenti datum, ius eo die ſe non dicturum, neq; decretum interpoſiturum*. i. neque iudicem, qui cognoſcat, daturum, neque ipſum aliquid decreturum. Siquidem Vlpianus D. de iuriſdictione ſcribit. *Iuriſdictio eſt etiam iudicis dandi licentia*. audi denique Ciceronem in Verrem ita lo-

quentem. *An dubitabit quiſquam, quin is uenalem in Sicilia iuriſdictionem habuerit, qui Romæ totum edictum, atque omnia decreta uendiderit, et quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit, qui M. Octauium ob ius dicendum popoſcerit?* Atqui omnes magiſtratus ſi non iudicem dederunt, decretum ſaltem interpoſuerunt. cur enim ad eos priuati confugerent, ſi ipſi pro auctoritate ſua decernere nihil poſſent? mitto ceteros. ſumo tribunos pl. quos ſine magiſtratu aliquando fuiſſe innuit Liuius, non ne hos & decretum interpoſuiſſe, & tutores æque, ac prætores dediſſe lege Atilia conſtat? at Vlpianus D. de iuriſdictione, *Iuſdicentis*, inquit, *officium latiſſimum eſt. nam & bonorum poſſeſſionem dare poteſt, & pupillis non habentibus tutores confirmare*. Ex quo ſequitur, magiſtratus omnes poteſtatẽ decreti interponendi habuiſſe.

Quod uero negas, uerba Ciceronis eã ſententiam habere, quam ego dixi, ac nouam ipſe affers, puto utile eſſe, utranque expoſitionem inter ſe conferre, ut, utra uerior ſit, iudicari facilius poſſit. Verba legis, quam de magiſtratibus in uniuerſum Cicero ponit, hæc ſunt. *Iuſta imperia ſunto, iisq; ciues modeſte, ac ſine recuſatione parento. magiſtratus nec obedientem, & noxium ciuem mulcta, uinculis, uerberibusq́ coerceto, ni par, maiorue poteſtas, populusue prohibeſſit, ad quos prouocatio eſto.* Sequuntur inde leges de ſingulis magiſtratibus, quibus expoſitis infert. *Omnes magiſtratus auſpicium, iudiciumq; habento. ex queis ſenatus eſto.* atque hæc uerba inde ipſe interpretans ita ſubiicit. *Omnibus magiſtratibus auſpicia, & iudicia dantur. iudicia ut eſſet populi poteſtas, ad quam prouocaretur, auſpicia, ut multos inutiles comitiatus probabiles impedirent moræ*. His uerbis ego dico exprimi fere, quæ in uniuerſum ad magiſtratuum iura pertineant, primum ius edicendi, deinde coercendi, tum ad populum accuſandi, poſtremo auſpicandi, & iudicandi.

di. Edicta magiſtratuum iuſta eſſe ſtatuit; coercitionem eiuſmodi, ut ſi quem aut mulctauerint, aut prehendi, aut uerberari iuſſerint, obediant prouocationi, ſi is, quem illi coercuerint, aut ad collegã, aut ad maiorem poteſtatem, aut ad populum prouocauerit. accuſationem uero eſſe talem, ut ſi cui ad populum mulctam pœnam irrogarint, de ea cognoſcat populus; auſpicia uero ſe eis concedere ait ob id, ut cum de cælo ſe auſpicatos eſſe dixerint, ea obnũciatione comitia inutilia dirimantur; iudicia poſtremo, ut ſit aliqua populi poteſtas, ad quam confugiant, qui ius ſuum perſequuntur. nam populi poteſtatem interpretor magiſtratum populi, & prouocare ad poteſtatem populi, à magiſtratu iudicium poſtulare, ut poſtea oſtendam. Ob id ergo dat iudicia magiſtratibus, ut priuati habeant populi poteſtatem, ad quam prouocent, i. cuius auxilium quocunque modo læſi implorent. auxilium autem dabit magiſtratus aut decretum interponendo, aut iudices dando. Atque hæc quidem mea eſt expoſitio. tua uero iſta à te his uerbis expreſſa. *Iudicium illo loco ſignificat poteſtatem exercendi ad populum iudicij, diſceptatoreque, ac iudice populo damnandi, pro ea, quam quiſque magiſtratus haberet, poteſtate. habuerunt enim omnes magiſtratus eam cum populo agendi, reumq́; ad populum faciendi poteſtatem, quam nemo priuatus habebat. ego uero non aliunde ueram, ac germanam huius loci interpretationem ſumo. Cicero recitatis ſuis legibus legum à ſe poſitarum cum rationes, cauſſasq́; ſubijcit, ita de hac lege ſcribit. Deinceps omnibus magiſtratibus auſpicia, & iudicia dantur, iudicia, ut eſſet populi poteſtas, ad quam prouocaretur; ex his uerbis dico, neceſſario colligi, nomine iudiciorum illo loco ſignificari, illas, quas dixi, ad populum uocationes. dicit enim magiſtratibus data in lege ob id iudicia, ut per illa iudicia oſtenderetur, ſtatuereturq́; ſumma illa populi poteſtas, quæ in prouocatione poſita erat. hoc uero ius ad populum*

pulum uocationis omnes, ac ſoli magiſtratus habebant. Hæc tu. ex quibus apparet, te cenſere, Ciceronem uelle, magiſtratus omnes poteſtatem habere accuſandi ad populum, & mul ctam irrogandi, ita tamen ut prouocare liceat ad populum. Ego uero dico, hæc ex omni parte falſa eſſe, atque à ſententia Ciceronis aliena. primum, quia ſi Cicero uellet, magiſtratus omnes habere poteſtatem accuſandi ad populum, ſequeretur, ut uellet, omnes ius habere agendi cum populo. at in eadem lege hoc ius concedit tantum conſuli, prætori, dictatori, magiſtro equitum, interregi, & tribuno pl. ergo non omnibus accuſandi ad populum dedit poteſtatem. ſiquidem accuſare ad populũ eſt agere cũ populo. Adde, quod ſi hoc uellet, quæ ſupra ſcripta ſunt, in tã breui lege ſine cauſſa repeteret. ſupra uero ſcripſit de prouocatione ad populũ, & de irrogatione mulctæ. neque eſt uериſimile eadem in eadẽ lege paucis interiectis uerbis iteraturũ. Huc accedit, quod idem haud ſibi cõſtaret, ſi daret irrogationem magiſtratui, quo cõſtitueretur prouocatio ad populũ. quia irrogatio ualet ad perniciẽ, prouocatio uero ad ſalutem. Etenim ſi ſupra dixit, *Si magiſtratus irrogaſſit, per populũ mulcta pœnæ certatio eſto*. item, *Magiſtratus ciuẽ mulcta coerceto, ni populus prohibeſſit, ad quẽ prouocatio eſto*, præclare utrunque dixit. at hoc abſurde. Do magiſtratibus mulctæ irrogationem, iccirco ut ad populum prouocatio ſit. quod eſt nihil aliud, quàm ſancio, ut magiſtratus ciuibus uulnus inferre poſſint, quo à populo ſanari queant. Iam uero cum iudicia ad populum fiant duobus modis, uno, ſi quis à magiſtratu damnatus ad populum prouocet appellãdo uel collegam eius, uel maiorem magiſtratum, à quo producatur ad populum, (neque enim priuatus, ut tu optime ſcis, agere ad populum, aut cum

populo

populo poteſt, niſi productus à magiſtratu) altero, cum magiſtratus iratus alicui ei diem dixit ad populum, ac mulctam irrogauit. de qua cognoſcat populus. unde Liuius libro III: *C. Iulius decemuir Sextio diem dixit, & accuſator ad populum extitit, cuius rei legitimus iudex erat.* Si ſecundum modum repetitum putas, temere putas. quia in ſecundo modo prouocatio non incidit, ſi primum, ergo iudicium ibi ſignificabit, ut ego ſcripſi, poteſtatem decernendi. non enim neceſſaria eſt prouocatio, niſi præceſſit iudicium magiſtratus, quod ego appello Decretum. neque enim prouocabant ad populum, poſtquam magiſtratus eos accuſarat ad populum, ſed poſtquam eos ſuo decreto damnarat. Addo præterea, magiſtratus omnes habere iudicia eodem modo, quo habent auſpicia. at habent auſpicia ita ut auſpicando de cælo impediant inutilia comitia, id eſt proſint reip. ſic etiã habent iudicia, ut ſuis iudiciis ſubleuent eos, qui ad ſe prouocarint, i. auxilium ſuum implorarint: at tu magiſtratibus das iudicium, i. accuſationem ad populum, ut ciuibus nocere poſſint. Vt autem auſpicia impediunt inutilia comitia, ſic iudicia defendere ciuium iniurias debent. Quid plura? genus ipſum orationis aperte tuam, ut uideo, ſententiam reſpuit. nam ſi de prouocatione ad populum intelligeret, non ſcripſiſſet, *Vt eſſet populi poteſtas, ad quam prouocaretur*, ſed *ad quem*. neque enim dicũt Latini Prouocare ad poteſtatem populi, ſed Ad populum. poteſtas autem populi eſt idem ac magiſtratus. quin etiam poteſtas pro magiſtratu ſæpiſſime ponitur. Aſconius in IIII Verrinam: *Romæ appellari tribuni poſſunt contra omnem poteſtatem.* Suetonius in Cæſare. *Quod compellari apud ſe maiorem poteſtatem paſſus eſſet.* Cicero in hac lege. *Ni par, maiorue poteſtas, populusue prohibeſſit, ad quos*

prouocatio

prouocatio eſto. Dixit autem Cicero prouocare ad magiſtratum pro eo quod ueteres iuriſconſulti dicunt prouocare ad iudicium magiſtratus. quod eſt nihil aliud, quàm poſtulare iudicium. Caius D. de iudiciis. *In tribus iſtis iudicijs familiæ erciſcundæ, communi diuidundo, & finium regundorum quæritur quis actor intelligatur. quia par cauſſa omnium uidetur, ſed magis placuit, eum uideri actorem, qui ad iudicium prouocaſſet*. Vlpianus ibidem. *Sed cum ambo ad iudicium prouocant, ſorte res diſcerni ſolet*. Et tamen cum hæc ita ſint, adeo tibi in hoc places, ut eo modo ſcribas, quo ne Varronem quidem ipſum, ſi reuiuiſceret, arbitrarer eſſe ſcripturum. *Quoniam multos*, inquis, *etiam alios uideo ad hunc ſcopulum naufragium feciſſe, magis mihi elaborandum eſt; ut me adhuc ſolum inde ſaluum euaſiſſe demonſtrem*. Quo quid magis poteſt eſſe uentoſum? Gaude igitur, quod ſolus ſaluus emerſeris ex hoc oceano, & me cum reliquis omnibus, quorum iudicium tu præ tuo, ut uideo, pro nihilo ducis, perire æquo animo patere. Nam quod poſtremo adiungis, me non mihi conſtare, qui urbanis, & prouincialibus magiſtratibus auſpicia, atque iudicium adimam, falſo obiicis. nam eos cum imperio quidem, ſed ſine magiſtratu eſſe, Liuiana nixus auctoritate, dico. Ac quid ſit quidem magiſtratus, ex his intelligi poſſe, quantum ad noſtram diſputationem pertinet, arbitror.

Quid ſit imperium. Cap. V.

NVNC de imperio loquamur, quod militare dicimus, cuius cauſſa hæc omnis eſt oratio inſtituta. Non eſt autem dubium, quin imperium præter ceteras ſignificationes ſit poteſtas, ac ius imperatoris. Cum autem imperator ſit, teſte Cicerone in primo de oratore,

admi-

adminiſtrator belli gerendi, ſiue dux. Dux autem, ut ſcribit Liuius libro quarto, ſit *qui bellum ſuis auſpicijs gerit*, ſane imperium ius erit adminiſtrandi, ac ſuis auſpiciis gerendi belli. unde illud eſt Ciceronis de Cæſare Octauio. *Demus imperium Cæſari, ſine quo exercitus haberi, bellum geri, res militaris adminiſtrari non poteſt.* Hæc autem auſpicia accipiebantur à populo curiatis comitiis, cum legebãtur imperatores, è Capitolio, cum paludati exituri erant. A populo accepta oſtendit Cicero in libris de diuinatione, cum ſcripſit, *proconſules bella gerere, cum non haberent auſpicia, quæ acciperentur à populo.* Curiatis comitiis accepta docet idem, cum in or. de lege agraria dixit, *curiata auſpiciorum cauſſa remanſiſſe*, & Liuius cum legem de imperio *curiatam* nominat, atque curiata comitia rem militarem cõtinentia auſpicata fuiſſe ait. E Capitolio accepta, cum idem libro XXI de Flaminio cõſule ſic ſcribit: *Quod cõſuli iuſtũ imperium, quod auſpicium eſſet, magiſtratus id domo publicis, priuatiſq; penatibus, Latinis ferijs actis, ſacrificio in monte perfecto, uotis rite in Capitolio nuncupatis ſecum ferri.* & libro XLV. *Conſul, prætorue proficiſcens paludatis lictoribus in prouinciam, & ad bellum uota in Capitolio nuncupat.* & libro XLI. *Quod non more maiorum ſecundum uota in Capitolio nuncupata lictoribus paludatis profectus ab urbe eſſet.* Si ergo imperator eſt adminiſtrator belli gerendi, aut qui tale ius accepit, adminiſtrare uero eſt ſuis auſpiciis gerere, auſpicia uero à populo, & è Capitolio accipiebantur, profecto ad imperatorem lex curiata ad populum lata, ſacrificium, uota, & paludamenta è Capitolio pertinent. & qui hæc non habuerit, aut nullus imperator, aut certe iuſtus non erit.

An imperium in magiſtratu fuerit inſitum. Cap. VI.

NON idem autem fuiſſe imperium, ac magiſtratum, neque in ipſo magiſtratu fuiſſe incluſum, ex eo apparere poteſt, quòd ipſa eodē modo neque capiebantur, neque inibantur, neque gerebantur, neque prorogabantur, neque eodem in loco exercebantur.

Quod dixi de capiendo, ſatis conſtat, alio modo magiſtratus creatos, atque imperatores conſtitutos. nam magiſtratus mandabantur comitiis, imperium lege aliqua, aut ſenatuſconſulto. inter quæ illud interfuit, quod in comitiis ex multis petentibus pauci legebantur, in rogatione legis uni nominatim imperium deferebatur. unde ſcripſit Feſtus: *Cum imperio eſſe dicebatur, cui à populo nominatim mandatum erat imperium.* Indicat utriuſque actionis formula. in conſulibus enim creandis rogabatur populus, *Quos uellent conſules fieri.* tum deinceps reſpondebant centuriæ, ex iis, qui petere profeſſi erant, hunc, aut illum. unde Aſconius, ut dixi. *Prærogatiuæ tribus dictæ, quòd primæ rogabantur, quos uellent conſules fieri.* in imperatoribus autem legendis rogabatur, *Vellent, iuberent ne, ut huic conſuli, aut poſtquā conſulatu abiſſet in hoc bello, aut in illa prouincia imperium eſſet,* aut, *Vt hic conſul, aut procōſule rem gereret.* reſpondebāt plerunque curiæ, *Vti rogas.* unde Liuius libro XXVI. *Omnes centuriæ P. Scipioni imperium in Hiſpania eſſe iuſſerunt.* & libro IX. *Actum cum tribunis pl. eſt, ad populum ferrent, ut, cum Philo conſulatu abijſſet, pro conſule rem gereret.*

In ineundo uero quanta diuerſitas fuerit, non eſt neceſſe pluribus demonſtrare. Etenim magiſtratus inibant, ut ſatis conſtat, K. Ian. ſacrificio in Capitolio facto, prætexta ſumpta, lictoribus rogatis prælatis, imperiū uero alio,

ut

ut ſe obtulerat, die, altero in Capitolio ſacrificio facto, uotis nuncupatis, paludamento ſumpto, & paludatis lictoribus prælatis, unde etiam togam prætexta mutare, ex priuato magiſtratum fieri, paludamentum prætexta mutare, ex magiſtratu imperatorem fieri dicebant, ut ego in libris de Prouinciis demonſtraui. Itaque uix riſum contiпere potui, cum te ſcribentem legi, *ex paludamento imperium non poſſe concludi, quòd etiam lictores paludati eſſent, qui tamen non eſſent imperatores.* riſi uero, quòd non uideres, ſi lictores ante togati inceſſerunt, dum prætextato conſuli apparuerunt, poſtquam autem conſul imperium, & inſigne imperii paludamentū accepit, & ipſi paludati præceſſerunt, illud paludamentum lictoris ad conſulem referri, non ad lictorem. Quare quod inquis, probare me debuiſſe, ſolos imperatores paludamento ornatos fuiſſe, nihil eſt. quia paludamentum lictorum, non lictorum erat inſigne, ſed magiſtratuum, quatenus erant imperatores. quemadmodum faſces non erant lictorum faſces, ſed eorum, quibus præferebantur. *At dixit Liuius*, inquis: *Conſul proficiſcens prætorue paludatis lictoribus in prouinciam, & ad bellum, ne omnes fuiſſe belli duces exiſtimaremus, qui paludati exibant.* egregie. ſcilicet dubitauit prudens hiſtoricus, ne lictores pro imperatoribus ſumeremus. hos enim unos tu præter conſules, & prætores, aut alio modo duces, paludamento ornatos attuliſti. Quod ſi conſul dimiſſis lictoribus pro priuato eſt habitus, certe antequam eos ſumeret, pariter fuit priuatus. Vnde dixit Plutarchus in Fabio. *Fabius dictator obuiam prodeūte altero conſule, uiatore miſſo lictores dimittere cum iuſſit, atque inſignibus magiſtratus abiectis priuatum ad ſe uenire.* ſi hoc in conſule, profecto etiam in imperatore. non enim imperator ante eſt, quàm imperatoria accepiſſet inſignia, quæ à con-

ſularibus diuerſa conſtat fuiſſe.

De diſſimilitudine uero adminiſtrationis hæc habemus. Illud ſane perſpicuum eſt, imperium populi R. ex ciuibus R. & ſociis prouincialibus conſtitiſſe, atque utrique eorum uarium ius eſſe conceſſum. Hoc autem ius qui reddiderunt, ii ius dicere, & magiſtratus eſſe dicti ſunt. ius autem dixerunt aut de priuatis controuerſiis, quæ proprie iuriſdictio nominatur, aut de publicis, quæ præcipue quæſtio appellatur. Ac Romæ quidem ſeparati fuerunt magiſtratus, qui de priuatis, & de publicis cauſſis cognouerunt. in prouinciis autem idem utranque procurationem obiuit. quòd ſi ciues aut ſocii poteſtate magiſtratus propria coerceri non potuerunt, quæ poteſtas in lictoribus, & uocatione poſita fuit, tum ad extremum auxilium uim armatam uenerunt. quoniam autem exercitus haberi ſine imperio non poterat, nouum ius magiſtratui fuit addendum, quo exercitum habere, & qui non obedirent armis cogere poſſet. & quia ſocii contineri procul ab domo armorũ metu remoto non potuerunt, & multæ prouinciæ hoſtibus uicinæ teneri ſine exercitu nequiuerunt, propterea omnibus præſidibus etiam in pacatas prouincias euntibus militare imperium tribuerunt. Neque uero negatur, quin imperator aliquam & ipſe iuriſdictionem habuerit, ſed eandem habuiſſe refellitur. Ius enim & ipſe dixit ciuibus, aut ſociis, uerum non ut ciues, aut ſocii erant, ſed ut milites à ſe ſacramento adacti erant. neque lites eorum cognouit, aut in eos animaduertit, ut prætor, ſed ut imperator. Omnino autem cum tria magiſtratibus cõmitterentur, iuriſdictio, quæſtio, & rei militaris adminiſtratio, intelligendum eſt, hæc ita inter ſe fuiſſe ſeiuncta, ut niſi ſpeciali lege in eodem coniungi non poſſent.

Siqui-

Siquidem ut qui habebat iuriſdictionem nõ habebat propterea etiam quæſtionem, ſic qui habebat iuſdictionem, & quæſtionem, non continuo habebat etiam militare imperium. itaque ut iuriſdictio competebat prouinciali magiſtratui iure magiſtratus, ſic quæſtio ſpecialiter lege, aut ſenatuſconſulto conueniebat. Quod uero dixi de iuriſdictione, & quæſtione, id eſt apud Papinianum D. de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio. *Quæcunque ſpecialiter*, inquit, *lege, uel S. C. uel cõſtitutione principũ tribuuntur, mandata iuriſdictione non transferuntur. quæ uero iure magiſtratus competunt, mandari poſſunt. & ideo uidẽtur errare, qui cum publici iudicij habeant exercitionem lege uel S. C. delegatam uelut legis Iuliæ de adulterijs, & ſi quæ aliæ ſunt ſimiles, iuriſdictionem ſuam mandant.* Quid plura? non ne minus eſt habere quæſtionem, quàm rei militaris adminiſtrationem? certe. at neque conſul, neque prætor urbanus, neque peregrinus iniuſſu populi quæſtionem habent, ergo multo minus rei militaris adminiſtrationem. nam primis tẽporibus ut quæque res capitalis commiſſa erat, ita eius rei quæſtio aut conſuli, aut prætori lege mandabatur, poſtremis, cum prætores ſortiri quæſtiones cœperunt, tum ex legibus de iis latis eas exercuerunt. Quod ſi conſul inſitum in ſe militare imperium habuiſſet, certe multo potius Cæſar, & Bibulus armis inter ſe contendiſſent, quàm edictis. Nemo autem conſul cum inimico ſuo bello contendit, niſi aut ſummo s. c. ornatus, ut Q. Catulus cum Lepido, & C. Antonius cum Catilina, aut ex s. c. prouinciam cum imperio adeptus, ut Sylla, & Cæſar cum inimicis ſuis. Itaque Octauius cum neque s. c. ſummum, nec prouinciam haberet, imperio à ſenatu extraordinario eſt affectus. Cæſar autem, & Bibulus, quia non dum prouincias habebant, in conſulatu edictis concertauerũt.

Quid?

Quid? iuriſconſulti ubi de officio conſulis, aut proconſulis agunt, num aliud, quàm urbanam, aut prouincialem iuriſdictionem attingunt, aut aliquid rei militaris tradunt? non certe.

Iam uero prorogatio procurationis quam in utroq; diuerſa fuerit, ex hoc cognoſci poteſt. quòd cum magiſtratum, ut conſulatum prorogarunt, dixerunt *continuare magiſtratum*, cum militare imperium continuarunt, dixerunt *prorogare imperium*. cui uero ex urbano magiſtratu prorogatum erat imperium, is tantum rem militarem, quam in magiſtratu tractauerat, pro magiſtratu tractabat. Quod apparet ex formula ipſa prorogationis imperii, quæ eſt apud Liuium libro VIII. *Actum cum tribunis plebis eſt, ad populum ferrent, ut, cum Philo conſulatu abijſſet, proconſule rem gereret.* & poſt de eadem re. *Singulare hoc ei accidit prorogatio imperii non ante in ullo facta*. Tu uero intramuranos magiſtratus proprie magiſtratus, extramuranos imperia nominatos; atque hæc dicendi genera re eadem, uerbo ſeiuncta eſſe contendis. quocunque enim modo dicatur, ſemper intelligi magiſtratus poteſtatem prorogatam. Quod ego concoquere non poſſum. urbanas enim prouocationes magiſtratus ſcio uocari, quia iuriſdictionem, quæ propria eſt magiſtratus, continent, extramuranas uero imperia nominari, quia ad iuriſdictionem rei militaris imperium omnium maximum habent adiunctum. re autem diſtincta eſſe, ex eo apparet. ſit enim conſul. hic habet iuriſdictionem, cum ſenatu, & cum populo actionem, quæ ſunt propria conſulatus, & ſi legem curiatam de imperio habeat, etiam militare imperium. reficiatur in poſterum idem cõſul, eadem erit auctoritate, eodemq; iure, quo anno ſuperiore, & conſul iterum uocabitur, quippe continuato

magi-

magiſtratu. in tertium inde annum prorogetur illi imperium, quæro à te num uocabis eum conſulem tertium? minime uero, ſed proconſulem. an dices habere iuriſdictionem eandem, actionem eandem? multo minus. an ius idē belli gerendi? idem omnino. ſi quidem latum eſt, ut proconſule poſſit rem gerere, quod eſt, nō ius dicere, ſed bellum adminiſtrare. quomodo ergo imperium prorogare eſt idem, atque magiſtratum continuare? & imperium nō eſt à magiſtratu diuerſum? Nam quod dixiſti, *prætoribus aliquot urbanis imperium prorogatum à Liuio*, reſpondeo prorogatum eſſe militare imperium, quod in prætura urbana extra ordinem obtinuiſſent, quanuis Liuius de eo uerbum nullum fecerit. ſic enim aſſueuit.

Quod autem extremo propoſui, diuerſa magiſtratuū, & imperatorum in adminiſtrando loca, quàm eorum diuerſa iura fuerint, demonſtrare, id in priore reſponſione multis uerbis edocui. quæ neceſſario hic repetenda ſunt, ut ſingulas tuas, quibus oppugnantur, rationes, ſigillatim hoc loco refellam. *Qui ciuilem*, dicebam, *adeptus poteſtatem erat, quæ magiſtratum ipſum attingebat, is in urbe manebat, qui cū imperio erat, quoniam exercitus habendi poteſtatem obtinebat, id quod parum ciuili tutum libertati putabatur, is ſtatim ex urbe egredi, & aut in prouinciam, aut ad bellum delatum proficiſci, aut ad urbem cum imperio manere iubebatur. ubi uero ex prouincia, belloq; reuerſus erat, aut ſtatim urbem priuatus ingredi, aut, ſi de triumpho cogitabat, ad urbem morari ſolebat. Quod ſi triumphum impetraſſet, tum quoniam triumphare ſine exercitu non poterat, exercitus autem haberi ſine imperio non licebat, imperium autem militare in urbe nō concedebatur, propterea lex ad plebem de imperio eius diei ferebatur.* Aduerſus hæc tu quidem multa, ſed illud in primis. *Si ſic eſſet, futurum, ut omnes conſules, quoniam ciuilem poteſtatem habebant, in urbe manere oportuiſſet.*

tuiſſet. Quod non eſt ita. Non enim omnes ego conſules dixi oportuiſſe manere in urbe, ſed manſiſſe, qui uero imperium adeptus eſſet, eum oportuiſſe ex urbe exire. his autem nihil aliud uolui, quàm magiſtratui in urbe eſſe licuiſſe, imperatori uero non licuiſſe. Addis, *non omnes conſules, qui prouinciam ſortiti eſſent, in prouincias profectos, ſed liberum eis fuiſſe, manere ne in urbe, an in prouinciam ire uellent*. Concedo. uerum aliud eſt, ſortiri prouinciam, aliud accipere imperium in prouinciã. nam poſt ſortitionem prouinciæ ſequebatur latio legis curiatæ de imperio, inde acceptio imperii per inſignia in Capitolio. ego uero dico, nõ poſt ſortitionem prouinciæ, ſed poſt accepta imperii inſignia urbe eſſe egreſſos. Quos porro conſules profers in prouinciam nõn profectos, eos prouinciam poſt ſortitionem, non poſt imperii acceptionem depoſuiſſe dico. atq; hæc ex eodem, quem tu profers, Liuii loco, cognoſci poſſunt. *C. Claudius conſul ueritus, ne forte ea res prouinciam, exercitumque ſibi adimeret, non uotis nuncupatis, non paludatis lictoribus, nocte profectus præceps in prouinciam abiit*. & poſt: *Romam ex prouincia rediit ad ſolemnia uota in Capitolio nuncupanda, paludatosq; lictores accipiendos*. Itaque, quorſum illa tua pertineant, nõ uideo; nempe profectionis in prouincias tempus in uoluntate magiſtratuum fuiſſe. an enim hoc agimus, accepiſſe imperii inſignia, cum libuit, an urbe egredi iuſſos, poſtquam imperium acceperunt? quanquam ne illud quidem ipſorum in poteſtate fuit. ſiquidem ſcribit Cœlius: *Conſules, quia uerentur, ne ſenatuſconſultum illud fiat, ut paludati exeant, omnino S.C. fieri nolunt*. Adiungis, *ſi conſules urbe egredi iuſſi eſſent, quod ab eorum imperio periculum libertati fuiſſet, Romanam remp. nũquam metu, qui à ſuis magiſtratibus immineret, liberam futuram fuiſſe*. Quo loco ego quæro de te, cur periculoſum putarint,

cis

cis Rubiconem, qui tum erat Italiæ finis, exercitum adducere, atque, id ne fieret, decreto ſanciendum putarint? cur denique exercitum in Gallia citeriore habere parum tutum exiſtimarint, atque eam poſtremo hac de cauſſa Triũuiri libertate, teſte Dione, & Appiano, donarint. nequis prouinciæ nomine in Italia exercitũ haberet? Quod ſi imperatorem eſſe cum exercitu in Gallia, atque cis Rubiconem exercitum adducere libertati Romanæ periculoſum putarunt, ergo in urbe exercitum habere, & cũ imperio eſſe, tutum duxerunt? *Non poterant*, inquis, *timere de imperatore, quia uetabatur lege, ne intra urbem exercitum imperare, claſſemq; procinctam intra pomœrium habere liceret.* immo uero in eo uel maxime ſe timere ualde ſignificabant, cum imperatorem urbe exire uolebant, eundemq; in urbe exercitum imperare uetabant. Sed quæcunque cauſſa egrediendi fuerit, conſul imperio accepto cum urbe exiuit, ſatis demonſtrauit, nõ idem fuiſſe conſulatum, atque imperium. Quod autem præterea reprehendis, quod *triũphare ſine exercitu, qui triumphum impetraſſet, non poſſe* dixi, & uteris exclamatione, miror. tum enim exclamatio locum habet, cum res aut falſa aperte eſt, aut indigna. *Bone deus*, inquis, *Sigonius mandare ſcriptis non erubuit, triumphare ſine exercitu neminem potuiſſe*. Falſum eſt enim, me ſcripſiſſe, triumphare ſine exercitu nemini licuiſſe. Scripſi quidem, triumphare ſine exercitu, qui triumphum impetraſſet, non potuiſſe. quod autem ſcripſi, id ex uetere triumphi inſtituto ſumpſi. ſic enim obſeruatum eſſe docet Zonaras, ubi omnem triumphi pompam exponit. ſic Cicero in Piſonem, ubi agit de triumpho: *Quid clamor militum, quid tota illa pompa?* Sic Liuius de Paulli triumpho. *Militum propria eſt cauſſa, qui & ipſi laureati triumphum nomine cient, ſuas & imperatoris laudes canentes per ur*

bem incedunt. Quid quod multis negatus eſt triumphus, quod exercitum non deportaſſent? *Exemplum*, inquit Liuius, *obſtabat, quòd ita comparatum more maiorum erat, ne quis qui exercitum non deportaſſet, triumpharet.* at aliquot, inquis, non deportato exercitu triumpharunt. quid ſi maiorum inſtituta non ſeruarunt? Addis, qui ouantes urbem ingrediebantur, ſine exercitu omnes fere iniſſe. nolo nunc quærere, plures ne ſine exercitu, an cum exercitu ouantes inierint. illud uolo te ſcire, quod ſcribit Dionyſius libro quinto. *Differt*, inquit, *ouatio à triumpho, quòd qui ouans ingreditur, urbem ingreditur pedibus, exercitu præcedente*. Neque uero ſi ouatio ſemel, aut iterum eſt conceſſa, quòd exercitus non eſſet deportatus, nos cogere debet, ut dicamus, qui ouantes inirent, ſine exercitu id feciſſe, immo uero ſi triũphus eſt negatus, quòd exercitus non eſſet deportatus, concludi poteſt, exercitum ad triumphum more maiorum neceſſarium fuiſſe, & qui hoc neget, ut in aperto mendacio erubere debere. Adiicis, legem de proconſulum triumphantium imperio latam fuiſſe, ne priuati triumpharent. non improbo. illud tamen ſcire de te cupio, cur triumphare priuati non potuerint? nempe quia imperium non habebant, non ciuile, (neque enim eo opus erat) ſed militare. uerum cum in urbe militare imperium haberi nõ poſſet, relinquebatur, ut à lege in eam diem duntaxat petendum eſſet. Poſtremo concludis, legem de triumphantium imperio non de rei militaris poteſtate fuiſſe, apparere ex uerbis Valerii, qui inquit: *Moris erat, ab imperatore triumphum ducturo cõſules inuitari ad cœnam, deinde rogari, ut uenire ſuperſedeãt, ne quis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eo conuiuio ſit imperij.* neque enim ſi imperiũ, inquis, militare ille habuiſſet, conſulibus in conuiuio, qui ciuilem tantum auctoritatem ha-

be-

berēt, conceſſiſſent. Non eſt hoc magni. fieri enim potuit, ut triumphantes in conuiuio priuati fuerint. ſiquidem ueriſimile eſt, ut urbe exituri ſacrificio facto in Capitolio imperium ſuſcipiebant, ſic etiam reuerſos ſacrificio facto depoſuiſſe. Conuiuium autem, teſte Zonara, poſt ſacrificium fiebat. aut ſi in conuiuio imperium retinuerunt, tamen more maiorum conſulum maiorem fuiſſe reſpectū; quàm eiuſmodi imperatoris, qui tribus poſt horis priuatus eſſet futurus. ſiquidem Plutarchus in Problematis rationem huius inſtituti reddit, quia triumphanti in cæna primus locus debebatur, quæ præſentibus cōſulibus concedere ius non erat.

Quanquam autem hæc adeo firma ſunt, ut refelli non poſſint, tu tamen his poſthabitis imperium in magiſtratu inſitum, & cum ipſo magiſtratu mādatum inquis. Quod ut efficias, in conſulibus, dictatoribus, prætoribus & cenſoribus ius militare fuiſſe demonſtrare aggrederis. ac de conſulibus quidem in hunc modum. *Conſulibus regia fuit poteſtas, maxime, quia ſcripſit Cicero in Legibus, Regio imperio duo ſunto. at reges belli adminiſtrandi ius habuerunt, ergo & conſules.* Quam autem falſa hæc concluſio ſit, declarat Q. Fabius apud Liuium, cum inquit: *Ego P. Cornelium reip. uobiſque, non ſibi ipſi priuatim creatū conſulem exiſtimo. exercitusq; ad cuſtodiam urbis, atque Italiæ ſcriptos eſſe, nō quo regio more per ſuperbiā conſules, quo terrarum uelint, traijciant.* at conſules bella adminiſtrarunt. adminiſtrarunt, imperio lege curiata accepto. cum ab initio eo iure eſſent, ut ipſis bella gerenda decernerentur, non autem ut iure conſulatus ſine s.c. ſine lege bellum regio more gerere poſſent. Quod autem Ciceronem in Legibus teſtem producis, inique certe facis. quaſi enim oblitus uideris, te tribus ante uerſibus Legibus Ciceronis au-

ctoritatem abrogauiſſe, quia à legibus Romanis eſſent alienæ, neq; earum teſtimonio ſeueriſſime interdixiſſe. Ad dis, *Conſules dicuntur prætores, at prætor ſignificat eum, cui pareat exercitus, ergo conſules ex iure conſulatus bellicum habent imperium*. Hoc, ut puto, ſumpſiſti à Varrone, qui libro quarto ſcribit: *Prætor dictus, qui prairet iure, & exercitu*. Præclare utrunque, iure præfuit, populi ſcito centuriatis comitiis, exercitu lege curiata, aut præfuit exercitui, quod ad annuos delectus habendos pertinuit, non quod ad rem pro ſuo iure gerendam. Aliqua, quæ adiungis: *Cicero ſcribit, imperatores comitijs conſularibus delectos, Liuius belli duces legi, cum conſules legebantur, Salluſtius loquens de conſulibus, annua imperia, binos imperatores factos ſcribit*, ad hæc inquam ita reſpondeo, ut ſupra; cum conſules deligebantur, eos eſſe delectos, quibus præcipue, ſi opus fuiſſet, imperium militare committeretur, non qui ſine alia lege imperatores eſſent. Adiicis, *Conſules delectum habuerunt quotannis, ut ſcribit Polybius, ergo militare ius habuerunt*. Dico ius militare duplex eſſe poſſe, imperfectum, & perfectum. imperfectum eſt magiſtratus, ut delectum annuum habeat, quo copiam iuniorum, qui ſtipendia faciant, inſpiciat. perfectum eſt imperatoris, ut exercitui præſit, & bellum gerat. illud habuerunt conſules, ut conſules, hoc uero ut imperatores. qui uero imperatores fuerint, ſupra demonſtratum eſt. Iam uerba L. Poſtumii conſulis ita loquentis: *Non ita ueſtræ auctoritatis P.C. meminero, ut me conſulem eſſe obliuiſcar. eodem iure imperij, quo bella geſſi, bellis feliciter geſtis triumphabo*, hæc inquam uerba, niſi oratorie potius à Poſtumio, quàm uere, ut tu de Appii uerbis dicebas, prolata ſint, ego in hunc modum interpretor. quoniam triumphus, qui à ſenatu concedi ſolet, ab eo mihi negatur, triumphabo iuſſu populi, qui me & conſulem,
&

& imperatorem fecit, conſulem centuriatis comitiis, imperatorem lege curiata. Quare eodem imperii iure dixit,i.accepto à populo,non à ſenatu.nam illud ſequitur, *his dictis eum reliquiſſe ſenatum.* ita quoque ad reliqua. Negabis hæc fortaſſe, quia liquidiore nulla auctoritate firmentur. immo uero firmantur. audi Seruium in VIII Aeneidos: *Antonius Cleopatræ prætoria caſtra conceſſit, quorum qui potiebatur imperio,ipſe uocabat exercitum.unde eſt de Cleopatra:Patrio uocat agmina ſiſtro. nam Antonius conſulare tantum ſibi detinuit imperium,in quo ſola eſt poteſtas iubendi,ille enim ducit exercitum,qui habet in poteſtate caſtra prætoria.* Quod autem quæris, ſi imperium militare non fuit inſitum in conſulum magiſtratu, quid eis relictum ſit; poſtquam prætore inſtituto ad eum translata iuriſdictio eſt,non eſt difficile reſpondere.nimirum hoc relictum eſt,ut, cum opus eſſet, accepto,ut dixi, imperio bella gererent, ut cum ſenatu, & cum populo agerent,ut Lauinii ſacrum facerent,ut Latinas indicerent, ac celebrarent, ut legatis ſenatum darent, ut pernicioſis tribunorum actionibus obuiam irent,ut magiſtratus crearent,ut multis de rebus,ſi res poſceret,ius dicerent,ut demum reip.ipſi uniuerſæ præeſſent.

Tranſis inde ad dictatorem; & ais, imperium militare in eius magiſtratu fuiſſe inſitum,quacunque de cauſſa eſſet creatus, ita ut omnes dictatores pari poteſtate fuerint, nec magis imperium militare habuiſſe,qui rei gerendæ cauſſa creatus eſſet,quàm qui claui figendi, aut ludorum cauſſa.Ego uero dico,dictatores quacunque de cauſſa creatos,ubi dictatores dicti ſunt, ac magiſtratum inierunt,dictaturæ ius, quodcunque legibus contineretur,accepiſſe præter imperium militare,eo uero nunquam affectos niſi poſt legem curiatam. neque uero cum legimus

dicta-

dictatorem dictum rei gerendæ cauſſa, intelligere debemus, ea nominatione imperium militare eſſe tranſmiſſũ; uerum cauſſam, cur extraordinario hoc magiſtratu reip. opus eſſet, bellum fuiſſe, quod ei gerendum eſſet, ubi lege curiata imperium accepiſſet. nam ſi nominatione conſulis imperium militare accepiſſet, quid noua amplius de imperio lege fuiſſet opus, quam tamen, ut ſupra dixi, latam inuenimus? *At multi*, inquis, *dictatores aliam publici negocij partem geſſerunt, quàm cuius cauſſa creati erant, ut Cincinnatus, qui rei gerendæ cauſſa creatus iudicio præfuit M. Volſcij, & Mamercus, qui in legibus ferendis occupatus eſt*. ſit ita. quid tum? ergo militare imperium in eorum magiſtratu fuit inſitum? quo modo hoc ſequitur? *At Camillus*, inquis, *ſeditionis ſedandæ cauſſa creatus minatus eſt ſacramento omnes adacturum, & exercitum extemplo educturum*. minatus eſt ſcilicet, aut lege curiata iam ſibi lata, aut quia de eius latione non dubitauit. ſacramento uero adegit ciues dictator iure dictatorio, quacunque de cauſſa eſſet creatus, bellum geſſit iure legis curiatæ, quam ipſe ſibi tulit, ut ante diximus. Atque cum hoc idẽ dicam in ceteris, quos tu anxia prope cura quadam collegiſti, ſatis doceo, cauſſam creationis non ius facere magiſtratus. neque enim hoc ego ullo loco aut ſcripſi, aut ſenſi, ſed omnes æquo iure eſſe, & ſi bellum gerere uellent, lege curiata, ſi ordine res ageretur, eguiſſe.

Iam uero de prætoribus ita agis. *Prætorum omnium una fuit ratio, una forma. at prætores prouinciales, eo quod prætores fuerunt, ius militare habuerunt, ergo & qui in urbe magiſtratum geſſerũt.* Ego uero. Prætorum omnium una fuit ratio ita ut poſtquam à populo creati eſſent, & antequam prouincias ſortiti eſſent, æquo omnes iure eſſent ad negocia publica populi R. gerenda, quæ ipſis aut ſorte eueniſſent, aut ſena-

tuſconſulto mandata eſſent. poſtquam autem ſortiti pro uincias ſunt, alii eam auctoritatem nacti ſunt, ut ius inter ciues dicerent, alii ut inter ciues, & peregrinos, alii ut inter prouinciales, aut, ueluti poſtremis tẽporibus, ut quæſtiones publicas exercerent. nemo autem horum imperium militare accepit tum, cum creatus eſt, ſed cum lex curiata ei eſt lata. Itaque Varro libro quinto de lingua Latina ſcripſit. *Prætor, qui quærit, nulla alia de cauſſa, quàm comitiorum cauſſa, urbanum conuocare exercitum poteſt. At multi prætores*, inquis, *ex iis, qui urbanam, & peregrinam iuriſdictionem ſortiti erant, exercitum habuerunt, & in bello uerſati ſunt*. nam hoc etiã, quaſi magnum aliquid eſſet, plurimis Liuii locis tibi confirmandum putaſti. Quid? ſi re cogente priuato imperiũ militare ſæpe plebiſcito delatum eſt, cur non potuit dari etiam prætori, qui iuriſdictionem ſortitus erat, lege curiata? *at huius legis Liuius non meminit*. concedo. uerum neque etiam eius curiatæ meminit, quã tu poſtremis etiam temporibus quotannis initio magiſtratibus omnibus ferri contendis. & ſi meminiſſet, nullam cauſſam contentionis reliquiſſet. *At C. Calpurnius prætor urbanus, teſte Liuio libro* XXVI. *poſt præturam in Etruriam prorogato in annum imperio miſſus eſt, item Hoſtilius, & Sergius aliò, ergo in prætura urbana militare imperium fuit incluſum*. Non me hoc mouet. fieri enim potuit, ut ardente Punico bello Italia, cum multis ducibus opus eſſet, prætores urbani militari imperio ornarentur ad omnia ſubita belli conſilia expedienda. atque hoc item apud Liuium ſit omiſſum. nam etiam legem Oppiam abrogatam ſcribit, nec tamen latam ſcripſerat. & ſæpe cenſores luſtrum feciſſe inquit, quos creatos nõ dixerat, atque alia eiuſmodi multa. De Varo uero prætore urbano, cui s. c. ora maris tuenda data erat, itemq; de ceteris, quos

quos addis, multis ſic reſpondeo, eodem s.c. quo extra ordinem prouinciam illam acceperunt, etiam imperium militare potuiſſe accipere, ut Pompeius contra Sertoriũ eodem s.c.& miſſus, & cum imperio miſſus eſt. Iam illa; *quòd conſules T. Mælium prætorem urbanum delectui habendo præfecerint, aut Petellio, & Fabio prætoribus urbano, & peregrino, & ſi qui alij eiuſmodi fuerunt, imperatum ſit, ut exercitum ſcriberent*, plane leuia ſunt. Etenim ſi conſules priuatum præficere conſulari negocio potuerunt, ut legatum, cur nõ etiam magiſtratum? Quod autem conſules, & prætores, quia ius centuriatorum comitiorum habuerunt, concludis ius imperii militaris habuiſſe, id iam quale ſit, perſpici poteſt. Sic enim agis. *Centuriatorum comitiorum habendorum poteſtas ſine rei militaris poteſtate nec eſſe, nec intelligi poteſt: quia uexillum in arce põnebatur, quia exercitus præſidij cauſſa imperabatur, quem exercitum ſacramento adigi oportuit, quia centuriata comitia intra pomœrium habẽri nefas eſſet. quia populus ſub ſignis, & centurionibus tanquam in bello conueniret, quia militaria auſpicia obſeruabantur.* Hæc quin uera ſint, non nego, ex his effici, perfectum imperium ipſos habuiſſe, illud uero nunquam aſſenſero. Ius enim comitiorum centuriatorum habuerunt conſules & prætores, tanquam magiſtratus, militare uero perfectum tanquam imperatores. Quod ſi quicunque centuriata comitia habuerunt, imperium etiam militare haberent, non ſolum interreges, ſed etiam põtifices maximi eiuſmodi imperio præditi eſſent, qui te potiſſimum auctore ius comitiorum habuerunt. & tamen imperium habuiſſe non legimus. ſpeciem igitur aliquam hi omnes militaris habuerunt imperii, ut non exercitum, ſed quaſi exercitum ducerent, nec imperatores, ſed quaſi imperatores eſſent, cum omnia, quæ in comitiis fierent, ſimulachra eſſent rei militaris;

non uere rem militarem attingerent. Neque uero qui uexillum habet, aut comitiorum cauſſa exercitum urbanũ imperat, eſt imperator, ſed qui belli cauſſa, eo modo, quo diximus. *At præſidij cauſſa*, ut inquit Gellius, *in comitijs exercitum imperarunt*. concedo. ergo imperatores propterea fuerunt. ne tu quidem concedis in primo de comitiis capite tertio. *Neque moueri oportet*, inquis, *quod exercitum imperare comitiis centuriatis oportuit, ut ait Gellius, pontificibus autem maximis exercitum imperandi ius non eſſet. neque enim ab eo, qui comitia habebat, dicit Gellius imperari exercitum oportuiſſe*. Dico igitur talem imperationem exercitus imperium militare plenum non deſideraſſe, aut ſi ab alio, quàm ab eo, qui comitia habebat, imperari exercitus potuit, ab eo imperatum, qui tale imperium habuit. Nam quod conſcriptionem adhibitam, & ſacramenti adactionem putas, ſane rem ut inauditam, ſic operoſam inducis, ut quotieſcunque comitia centuriatá habenda eſſent, quod uel magiſtratuum, uel legũ, uel iudiciorum cauſſa fiebat prope quotidie, toties uniuerſus populus eſſet conſcribendus, & ſacramento adigendus. nam belli cauſſa iuniores tantum citabantur, qui ſtipendia emerita non haberent. comitiorum cauſſa & iuniores, & qui ſtipendia emerita haberent, conſcribendi erant, & ſacramento adigendi. deinde uero quo ſacramento? ne acie excederent, ne furtum facerent. hæc enim militari ſacramento continebantur; plane ridiculum. At exercitus comitiorum cauſſa in urbe imperari non poterat, perinde atque belli cauſſa, idem ſub ſignis, & ſub centurionibus conueniebat, ut etiam belli cauſſa. ergo imperium fuit idem? minime uero, ſed ſimile. ſic enim dixit Dionyſius, *multitudinem conueniſſe ſub ſignis, & centurionibus tanquam in bello*. At auſpicia eadem adhibebantur. ſit ita.

non tamen actio illa propterea erat bellica. docet Feſtus. *Peremne*, inquit, *auſpicatur, qui amnem, aut aquam, quæ ex ſacro oritur, auſpicato tranſit, ſic magiſtratus in campum euntes, ut aliquid agant, Petroniam in Tiberim profluentem auſpicato tranſibant. Vt aliquid agerent*, inquit, non ut præcipue exercitum conuocarent comitiorum cauſſa. alioquin quicunque magiſtratus in campum profectus eſſet, is militari imperio ornatus fuiſſet. ſiquidem militare auſpicium captaſſet. Quod uero quæris, an magiſtratus comitia centuriata habiturus, in campo acceperit imperium, ibidemq; peractis comitiis depoſuerit, quorſum pertineat, non uideo, cum ego ne in campo quidem imperiũ tale habuiſſe conſtituã.

Quod autem tertio loco affers de cenſoribus, *ipſos luſtrandi populi cauſſa exercitum imperaſſe, ſub uexillo duxiſſe, comitia centuriata habuiſſe, quare etiam imperio inſignitos fuiſſe*, id totum eadem ratione, qua de conſulibus dixi, euerti poteſt. ſiquidem, ut dixi, aliud eſt cenſorio more populum luſtrare, aliud imperatorio exercitum. ad cenſum conuenerunt patres familias, ut familiam, fortunasq; ſuas iurati profiterentur, ad delectum iuniores, ut nomina ſua in militiã darent, ac longe diuerſo ſacramento ſe obſtringerent. Quod autem conſuli, ac cenſori licuiſſe inquis, idem etiã prætori quæſitori permiſſum eſſe, Varro ſcribit libro quinto. quem tamen non ob hoc prætorem dixeris. *Sed ad comitia*, inquit, *tum uocatur populus. ideo alia de cauſſa hic magiſtratus non poteſt exercitum urbanũ conuocare. cenſor, conſul, dictator, interrex poteſt. quòd cenſor exercitu centuriato conſtituit quinquennalem cum luſtraret, & in urbem ad uexillũ ducere debet. dictator, & conſul in ſingulos annos, quòd hic exercitum imperare poteſt, quo eat, id quod per centuriata comitia imperare ſolent*. Quid plura? tantum abeſt, ut cenſor imperium militare habuerit, ut ne coercendi

quidem

quidem poteſtatem habuiſſe uideatur. ſiquidem lictores non habuit, ſed ſeruos publicos tantum. Vnde Liuius. *Cenſores ſignatis tabellis publicis, clauſo q; tabulario, & dimiſſis ſeruis publicis, negarunt, ſe quidquam publici negocii geſturos.* Atque hos etiam ſeruos publicos apparuiſſe ædilibus curulibus, qui coercitionem non haberent, ſcripſit apud Gellium idem Varro.

De tribunis autem militum quod inquis, reſpondeo, aliud eſſe tribunorum imperiũ, atque id, de quo agimus. agimus autem de imperio ducis. tribunus autem nõ dux eſt, ſed miniſter ducis. *at non differt,* inquis, *imperium ab imperio, niſi quod ducis maius eſt imperium, quàm miniſtri.* immo uero eo etiam, quòd imperium tribunatus eſt imperium magiſtratus, imperium ducis eſt aliquid amplius. itaque tribunicium imperium iis comitiis mandatur, quibus magiſtratus, & eo modo, quo magiſtratus, ducis imperium lege curiata, ut poſt apertius apparebit. Quare qui ab initio conſul, aut prætor tantum erat, antequam acciperet imperium, poſt accepto imperio imperator, ut iam dixi, uocabatur. tribunus ubi primum creatus erat, ius ſuum obtinebat, neque legem aliam deſiderabat.

Quod poſtremo duumuiros nauales opponis, eosq; ducis imperium in magiſtratu inſitum habuiſſe ſcribis, plane abſurdum eſt. Neque enim duumuiri nauales duces fuerunt, cum ſuis auſpiciis bellum non geſserint. neque enim ſatis eſt, eos in bello eſse uerſatos, ut auſpicia habuiſse concludamus. quoniam quæſtores etiam in bello uerſati ſunt, & tamen auſpiciis caruerunt. Et ſi duumuiri duces fuerũt, à populo cum ea poteſtate creati ſunt, ut rei nauali præeſsẽt, & ea curarent, quæ ad naues faciendas, aut reficiendas pertinerent, & de ea re ius dicerent.

at uero ſi imperium habituri erant, lege curiata accepe-runt, cum eſſent magiſtratus; niſi extra ordinem aliquid auctum eſt. Atque hæc quidem de propria ui magiſtra-tus, atque imperii dicta ſint.

De imperio eorum, qui in magiſtratu, aut ex magiſtratu bellum geſſerunt, aut in prouincias profecti ſunt. Cap. VII.

CVM ergo imperium eſſet à magiſtratu ſeiunctũ; inſtitutum erat, ut id lege curiata magiſtratus ac ciperet, cum bellum geri ſenatui, aut populo pla cuiſſet. Hi uero fuerunt conſul, & prætor, &, qui conſu-lum loco creari extra ordinem ſolebat, dictator. Quod ſi conſuli, aut prætori poſt magiſtratum prorogandum im-perium fuiſſet, tum plebiſcito prorogabatur, ſin autem peracto magiſtratu in prouinciam eundum eſset, impe-rium lege curiata dabatur, ſi prorogandum, plebiſcitum adhibebatur. Probemus autem de ſingulis. Ac de conſu-libus quidem, ac dictatoribus locus unus Liuii ſatis ma-gno documento eſt. is eſt libro nono. *L. Papirio dictatori le-gem curiatam de imperio ferenti triſte omen diem diffidit, quòd Saucia curia fuit principium duabus inſignis cladibus, captæ urbis, & Caudinæ pacis. Macer tertia etiam clade, quæ ad Cremeram accepta eſt, abomi-nandam eam facit. dictator poſtridie auſpiciis repetitis pertulit legem.* Ex hoc loco illud primum elicitur, quod hanc maxime quæſtionem continet, legem curiatam de imperio alicui ferre, eſſe militare imperium ei lege curiata tribuere. Id quod quia controuerſiam facit, hoc modo mihi proban-dum uidetur. Sane illud perſpicuum eſt, imperium quat-tuor modis eſse mandatum, ſenatus conſulto, plebiſcito, lege centuriata, & lege curiata. quod ſi cum primis tri-

bus

bus modis imperium eſt mandatum, militare imperium eſt mandatum, certe etiam quarto, cum lege curiata tranſmiſſum eſt. Senatuſconſulti exemplum ſit illud Ciceronis: *Demus imperium Cæſari, ſine quo exercitus haberi, bellum geri, res militaris adminiſtrari non poteſt.* plebiſciti illud Liuii libro XXXI. *Plebs Cn. Cornelio, & L. Stertinio pocos. imperium eſſe in Hiſpania iuſſit.* Legis centuriatæ illud libro XXVI. *Omnes centuriæ P. Scipioni imperium in Hiſpania eſſe iuſſerunt.* De magiſtratu enim intelligi non poſſe, illud eſt argumento, quod magiſtratus nominatim non mandaretur, ſed imperium tantum, ut ſupra docui. Quod ſi alicui cum prorogatur imperium, is rem gerere pro magiſtratu iubetur, certe etiam cum datur imperium magiſtratui, is in magiſtratu rem gerere iubetur. Et ſi formula legis curiatæ de confirmandis magiſtratibus fuit, Velitis, iubeatis, ut ii magiſtratum habeant, quos populus, ſiue plebs deſignauit, ſane formula legis curiatæ de imperatoribus conſtituendis erit, Velitis, iubeatis, ut mihi in hoc bello, aut in illa prouincia, aut ut illi in hoc bello, aut in illa prouincia imperium ſit? Itaque cum poſtremis temporibus lex curiata ad imperia militaria mandanda maxime adhiberetur, præcipuo nomine lex militaris appellata eſt. ſiquidem Dio de adoptione Torquati agens libro XXXIX. legem curiatam legem militarem nominauit, cũ tamen de re militari minime loqueretur. Quin etiam ex eodem Liuii loco colligitur, antiquiſſimam hanc legis curiatæ de imperio ferendæ conſuetudinem extitiſſe. ſiquidem lata eſt non multo poſt exactos reges Fabio conſuli, qui male pugnauit ad Cremeram, & poſt anno CCCLXIII tribunis conſulibus, qui ad Aliam fuſi ſunt, & poſt aliis conſulibus, qui ad furcas Caudinas ſub iugum miſſi ſunt. præterea uero illud

etiam

etiam elicitur, dictatorem à lege curiata non dictaturam accepiſſe. Siquidem Papirius ante dictator fuit, quàm legem curiatam de ſuo imperio tulerit. nam ſi lex curiata Papirio dictaturam dediſſet, certe legem ipſam ferre nō potuiſſet, quia agere cum populo, & legem rogare eſt una res, quæ maxime ius dictaturæ continet. Hic tu reſpondes, ſi modo uerba tua intellexi, nam obſcura admodum mihi uidentur, Papirium, cum dictator rei gerendæ cauſſa creatus eſſet, non potuiſſe eſſe dictatorem ante legem curiatam, uerum tum demum pleno iure fuiſſe dictatorem, cum lex curiata eſt lata, neque magiſtratum dictaturæ in eo conſtitiſſe, ut cum populo ageret. Ego uero dico, cum dictator aut rei gerendæ, aut ſeditionis ſedandæ, aut alius rei præcipuæ agendæ cauſſa creatus legitur, nō id ſolum, cuius cauſſa creatus dicitur, agere potuiſſe, ſed etiam omnia alia. inter quæ præcipuum illud erat, ut cū populo ageret, ut tu multos feciſſe multis ſine cauſſa collectis exemplis docuiſti. tantumq; abeſſe, ut actio cum populo ad dictaturam non pertineat, ut ſi id iuris ei adimatur, non ſit futurus dictator. Siquidem Cicero in Legibus poſuit, dictatorem ius cum patribus, populoq; agendi habere. tu uero optimus auctor cenſes, omnes magiſtratus habere ius accuſandi ad populum, quare etiam agendi cum populo. quia qui accuſat, populum rogat. quod nō negas. Addis nominationem conſulis dediſſe dictaturam, legem curiatam confirmaſſe, ita ut ſi populus eam rogationem antiquaſſet, unà etiam magiſtratum dictaturæ abrogaturus fuerit. Ego uero dico, ex tuis pulchris decretis populum (ſic enim triginta lictorum conuentum uocemus) antiquare non potuiſſe. legem autem curiatam non confirmaſſe dictaturam, ſed imperium ad

bellum,

bellum, quod eſſet gerendum, attuliſſe, & antiquata lege curiata dictatorem dictaturam habiturum, ſed non imperium, i. dictatorem quidem, ſed non imperatorem futurum. Neque uero eſt, quod ſententiam tuam tueri uelis loco Ciceronis ex agraria, & Meſſallæ apud Gellium. nã ſatis demonſtratum eſt, de alia ibi curiata agi, antiqua illa ſcilicet, & obſoleta. quæ ne dictatoribus quidem, & interregibus eſt lata quondam, quia neque ita populus bis de illis magiſtratibus iudicaſſet. cum eorum neuter à populo creatus ſit, uerum alter à cõſule dictus, alter à patriciis proditus. Adiungis, ut dictator agere poſſet cum populo, ſatis fuiſſe nominationem conſulis, quanquam dictator magiſtratus nondum eſſet, nec meminiſſe uideris, te in primo de comitiis conſtituiſſe, firmiterq; ſanxiſſe, neminem agere cum populo potuiſſe, niſi magiſtratum, & ex ſacerdotibus pontificem maximum. nunc medium quendam ſtatũ excogitaſti, hominis ſcilicet, qui neque priuatus ſit, neque in magiſtratu, qui & ipſe agere cũ populo poſſit. Quod ut confirmes, addis, conſulem etiã deſignatũ aliquando collegam dixiſſe. ſiquidem Liuius libro XXXVII ſcribit, C. Lælium conſulem comitia habuiſſe, quibus M. Fuluius Nobilior conſul unus creatus eſſet, *cum ceteri*, inquit, *centurias non expleſſent. isq; poſtero die Cn. Manlium Lepido deiecto, nam Meſſalla tacuit, collegam dixit.* atque hoc arcanum Romanæ antiquitatis appellas. Me miſerũ, qui nunc primũ hæc auguſta myſteria diſcam. ego enim iampridem legeram, Fuluium collegam dixiſſe, i. nominaſſe ſine comitiis, quomodo conſules dictatorem dicunt. Siquidem hoc etiam in tribunis obſeruatum eſt. Liuius libro IIII: *Tribuni pl. facti quinque, alijs tribus non explentibus, ſibi collegas alios quinque cooptarunt.* Quid quod tu aliter in ſe-

cundo

cundo de comitiis cap. IIII. ſcripſiſti? *Cum ceteri candidati*, inquis, *centurias non expleſſent, tum ille, qui unus erat deſignatus poſtea alio die collegam ſibi ut ſubrogaret, lege iubebatur*. nam ſi lege iubebatur, ergo non ui deſignationis. Quare tuus iſte nec priuatus, nec magiſtratus à te nuper ex arcanis, ut ais, antiquitatis erutus uanus prorſus eſt ac commenticius. Atque hæc quidem, quæ de lege curiata conſulibus ferenda dixi, ita eſſe, ut dixi, indicat præterea apertiſſime dictator Camillus apud Liuium libro quinto, cum anno CCCLXIII ita loquutus eſt. *Comitia curiata, quæ rem militarem continent, centuriata, quibus conſules, tribunosq; militũ conſulari poteſtate creatis*. Ex his enim uerbis quis eſt, qui nõ intelligat, conſulibus magiſtratum datum centuriatis comitiis, imperium militare, ſi bellum gerendum eſſet, curiatis. ideſt conſules à populo factos centuriatis, eoſdemq; imperatores lege curiata? Quæ uerba etſi ita plana ſunt, ut nihil poſſit eſſe planius, tu tamẽ, ut tuam defendas opinionem, ea torques, atque dilaceras. & ais debere concludi, quoniam comitia rem militarem continent, eos non potuiſſe pleno iure magiſtratum obtinere, tametſi centuriatis comitiis creati eſſent, niſi etiã curiatis populus de iis iudicaſſet. quòd conſules non eſſent optima lege, qui rei militaris poteſtatem non haberent. Quæ reſponſio repugnat iis, quæ à te ſupra ſunt conſtituta. Primum enim ſi imperium militare continetur, ut dixiſti, in maiore coercendi poteſtate; & ea comitiis centuriatis mandata eſt, certe etiam imperium militare mandatum eſt. quare conſules ſine lege curiata pleno iure fuerunt. item ſi lex curiata confirmat conſulatum, confirmat non magis ius rei militaris, quàm reliqua iura conſularia, ergo Camillus non plus debuit dicere, comitia curiata rem militarem conti-

nere, i. confirmare, ut tu exponis, quàm alia iura. Poſtremo cum inquis, *Conſules non eſſe, qui rei militaris poteſtatem non habent*, ſane oſtendis, lege curiata non confirmari magiſtratum, ſed dari imperium militare. atque ita in meam opinionem imprudens laberis. Quid ergo uult Camillus? Romanos, ſi Romam reliquerint, neque conſules, neque tribunos conſulares, neque eoſdem imperatores habituros, quia niſi auſpicato creari non poſſent, illi centuriatis comitiis, hi curiatis, quæ auſpicia niſi Romæ concipi non poterant. Quod idem Cicero ſenſiſſe uidetur, cum in ſecunda agraria dixit: *Conſules ſi legem curiatam non haberent, rem militarem attingere non potuiſſe*, quaſi uero alias omnes actiones obire conſules ſine lege curiata potuerint hac una militari excepta.

Atque hæc quidem dicta eo pertinent, ut oſtendatur, conſulibus in conſulatu legem curiatam, ſi bellum gerere uoluerunt, opus fuiſſe. Iam uero ut oſtenderem, eoſdem ſi poſt conſulatum in prouincias ire uellent, eandem legem curiatam deſideraſſe, proferebam duos Ciceronis locos, unum in agraria: *Conſulibus legem curiatam ferentibus ſæpe interceſſum eſt*; alterum in epiſtola ad Lentulum: *Appius conſul dixit in ſenatu, ſe ſe, ſi licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum cum collega prouinciam. ſe, quoniam ex S. C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem rediſſet*. His autem probabam idem, quod antea, conſules ante legem curiatam conſulatum geſſiſſe. atque eius rei argumento eſſe, quòd ipſi legem curiatam ſibi tuliſſent, quæ rem militarem continet, & quòd cum conſulibus legem curiatam ferentibus ſæpe interceſſum eſſet, non tamen ipſi conſules eſſe deſiſſent. & quòd Appius tranſacto maxima ex parte conſulatu ſuo de lege curiata ſibi ferenda loqu-

tus ſit, deq; eius perlatione dubitauerit. Quod ſi lex curiata eo tempore magiſtratum confirmaſſet; conſules, quibus interceſſum erat, non fuiſſent conſules, & Appius in diſcrimen ueniſſet, non de prouinciali imperio, ſed de conſulatu. Tertium inde locum ex epiſtolis ad Atticum producebam. *Conſules flagrant infamia, quòd C. Memmius candidatus pactionem in ſenatu recitauit, quam ipſe & ſuus competitor Domitius cum conſulibus feciſſet, uti ambo ſeſtertium quadringena conſulibus darent, ſi eſſent ipſi conſules facti, niſi tres augures dediſſent, qui ſe affuiſſe dicerent, cum lex curiata ferretur, quæ lata non eſſet, & duos conſulares, qui ſe dicerent, in ornandis prouincijs conſularibus affuiſſe, cum omnino ne ſenatus quidem fuiſſet.* Ex quibus uerbis dicebam percipi poſſe, tum conſules ante legem curiatam latam conſulatum geſſiſſe, quippe qui poſt aliquot menſes, quàm inierant, legem eam ad populum tuliſſent, tum legem curiatam fuiſſe de imperio non urbano, ſed prouinciali, ac militari. His autem tu locis omnibus multas reſponſiones affers. quod eſt argumento, te in tota hac controuerſia titubare, nec certi, quod opineris, aliquid habere. Prima reſponſio eſt, falli me, qui exiſtimem, conſules, qui rem bellicam adminiſtrarunt, ſemper ipſos ſibi legem curiatam tuliſſe de ſuo imperio, poſtquam iam iniſſent magiſtratum, quia C. Flaminius abſens ſecundum conſulatum inijt, & Marius tertium. atque uterque bellum geſſit, neque ſibi legem curiatam pertulit. ex quo concludis, legem latam ab eo, qui eos deſignauit. Ego uero nego, me ſcripſiſſe, conſules ſemper ſibi legem curiatam tuliſſe, poſtquam iniſſent, ſed cum in ſuperioribus Ciceronis locis ſcriptum ſit, conſules legem ſibi curiatam tuliſſe, ſatis argumento eſſe, legem eam non magiſtratum attuliſſe, ſed militare imperium. De Flaminio

 uero

uero quid ſcribat Liuius, attende : *Cum Cn. Seruilius de rep. rettuliſſet, redintegrata in C. Flaminium inuidia eſt. duos ſe conſules creaſſe, unum habere. quod enim illi iuſtum imperium, quod auſpicium eſſet magiſtratus, id à domo, publicis, priuatiſque penatibus, ſacrificio in monte perfecto, uotis rite in Capitolio nuncupatis ſecum ferre, nec priuatum auſpicia ſequi, nec ſine auſpicijs profectum in externo ea ſolo noua, atque integra concipere poſſe.* Si ergo Flaminius, ut inquis, legem curiatam habebat ab eo, qui ipſum deſignarat, latam, & lex curiata auſpicatum imperium attulit, ut tu alio loco dixiſti, quomodo Liuius ſcripſit, Flaminium iuſto imperio, atque auſpicio caruiſſe? De Mario item poſſum dicere, quemadmodum contra leges tertium conſulatum cepit, ſic contra leges iniſſe. Secunda tua reſponſio eſt, fieri potuiſſe, ut lex curiata à collega, qui præſens eſſet, ferretur, quemadmodum lata eſt toti collegio prætorum. Quod inculcas de collegio prætorum, ut notum, neſcio unde expiſcatus ſis. neque enim hoc probas. nec quæ de prætoribus dixiſti, hoc aliqua ex parte attingunt. Quod uero inquis de lege lata à collega præſente, id certe exemplo Flaminij reprobatur. quem nunquam queſti eſſent Romani iuſtum imperium non habere, ſi iuſtum imperium tradi à collega Romæ præſente ipſi abſenti potuiſſet. Nam quod adiicis, te inuenire, *Conſules aliquid rei bellicæ geſſiſſe ſtatim inito magiſtratu. quod non potuiſſent, niſi perlata lege, ex quo apparere, legem latam eſſe ab ijs, qui ipſos deſignaſſent,* concedam, dum modo & ipſe concedas, conſulem rem militarem attingere non potuiſſe ſine lege curiata ſiue ab ipſo, ſiue ab alio lata. Quod autem adiungis, *Neronem, & Salinatorem antequàm inirent conſulatum, prouincias, & exercitus eſſe ſortitos,* non eſt ſatis. non enim qui ſortitur prouinciam, & exercitum, ſtatim habet impe-

rium, quia prouinciæ imperat, cum acceſſit ad eam, exercitui imperat, ubi imperij inſigne, atque adeo exercitum ipſum accepit. Tertiam reſponſionem affers, legem curiatam confirmaſſe conſulatum, non dediſſe, ita ut conſules fuerint etiam ante eam legem, ſed non optimo iure. quæ reſponſio quàm infirma, atque inconſtans ſit, ſatis ex iis, quæ ſupra dicta ſunt, puto liquere. Quarta eſt, duplicem eſſe legem curiatam de imperio, unam, quæ initio fertur magiſtratui ad confirmandum magiſtratum, alteram, quæ tranſmittit imperium auſpicato, & in locis à me allatis, quibus conſules pene confecto conſulatu legem ſibi curiatam ferunt de imperio, ſecundam eſſe intelligendam. Hic ego primum quæro, quid habeas dicere, cur ſi eædem curiæ primam, & ſecundam legem iubent, auſpicatum ſit magis imperium, quod ſecunda lege tranſmittitur, quàm quod prima. & ſi ſola lex ſecunda tranſmittit auſpicato imperium, cur non omnes ii, quibus lex lata eſt ab ijs, qui ipſos deſignarunt, inauſpicatum imperium ſint habituri, contra quàm tu ſupra conſtituiſti. niſi eos eodem die, atque eadem hora binas leges curiatas tuliſſe dicas, alteram inauſpicatam ad confirmandum magiſtratum, in quo etiam te auctore ineſt militare imperium, alteram auſpicatam ad tranſmittendum. quo nihil poteſt eſſe peruerſius. Vltima tandem eſt, fieri potuiſſe, ut conſules illi, quos nominaui, initio magiſtratus non potuerint per interceſſiones, & obnunciationes eam legem ferre, quam in deſignandis magiſtratibus, aut poſtquam iniſſent, ferri oportebat. neque huius reſponſionis attendis incommodum. nam ſi lex illa initio magiſtratus ferri non potuit, ergo magiſtratus eorum lege non eſt cōfirmatus. ſi ita, ergo conſules illi per te pleno iure conſules non

fuerunt.

fuerunt. immo uero ne conſules quidem fuerunt. nam ſupra dixiſti, ſine lege curiata magiſtratum nullum fuiſſe, at conſules hos magiſtratum geſſiſſe ſine lege illa conſtat, ergo lex illa non ad magiſtratum pertinuit, ſed ad aliquid magiſtratui aduenticium, i. ad bellicum, ſi opus fuit, imperium committendum. Verum illud demiror inprimis, te legem curiatam ferri non potuiſſe dicere, cum ſupra ſcripſeris, triginta lictores, ad quos ferebatur, facere non potuiſſe, quin legem acceperint, neque in eorum poteſtate fuiſſe, ut antiquarent.

Poſtquam hæc reſponſa de[illegible]ſti, quoniam ea infirma, atque imbecilla eſſe, intelligis, duobus ea tibi locis Dionis communienda ſuſcipis. unus eſt hic. *Qui Theſſalonicæ erant, nouos magiſtratus non crearunt, quamuis ad præſcriptum legis locum ad capitãda auſpicia publicũ feciſſent. in cauſſa fuit, quod legem curiatam conſules non intulerant. itaque iiſdem, quibus ante, uſi ſunt magiſtratibus, appellationibusq; tantum mutatis, eos proconſules, proprætores, & proquæſtores dixere.* Hic ais, cum Dio ſcribat, Lentulum, & Marcellum conſules nouos magiſtratus non creaſſe Theſſalonicæ, quia legem curiatam non intulerant, ſatis apparere, legem curiatam conſulibus ferendam eſſe, ut optimo iure conſules eſſent. Ego uero dico, Lentulum, & Marcellum conſules, qui Theſſalonicæ in caſtris erant, neque conſules, neque prætores nouos in annum ſequentem creaſſe, quibus imperium traderent, quia intelligebant, ſi imperium militare, quo maxime opus erat, eis mandare ordine uellent, per legem curiatam dari oportere, quam ipſi non intulerant, itaque ueteribus magiſtratibus imperia prorogaſſe, ut mos erat, plebiſcito, non lege curiata. quanquam autem locum auſpiciorum pararant, tamen id tantum ualuiſſe uidetur ad centuriata co-

mitia,

mitia, quibus conſules, & prætores creandi erant. Nam ſi dicas, nouos magiſtratus non eſſe creatos, quia lex curiata à conſulibus non eſſet lata, quæri poterit, cur conſules centuriata comitia paraſſent, quod erat operoſius, curiatam uero non tuliſſent, quam tu cenſes ad triginta lictores latam antiquari non potuiſſe. Ergo probabilius ui detur dictu, eos rationem centuriatorum comitiorum habendorum iniſſe, qua conſules, & prætores crearent, non autem curiatæ legis ferendæ, qua eoſdem imperatores conſtituerent. nam lex curiata apud Dionem, ut dixi, lex militaris uocatur. Itaq; prorogando ueteribus magiſtratibus imperio aſſequutos eſſe quod uoluerunt, ut imperatores haberent, quos proconſules, & proprætores appellarent. Qua ſententia conſtituta tolluntur omnia; quæ tu ad tuam opinionem accommodata ex hoc loco colligis. Alter locus eſt, ubi agitur de L. Clodio; qui ædilis curulis factus L. Philippo, Cn. Marcellino cos. ubi primum ædilitatem iniuit, Miloni diem dixit; eumque de ui ad populum poſtulauit, non quòd ſperaret, ſe Milonem poſſe damnare, ſed ut ſub accuſandi Milonis inimici ſui prætextu Pompeium etiam, ac Ciceronem Milonis defenſores, ſuosque aduerſarios conuiciis agitare poſſet. *Clodius enim,* inquit ille, *ut plus in hac re perſtaret, non ſinebat legem curiatam ferri, neque iudicium ullum fieri licebat*. Hunc autem locum tu ita interpretaris, Clodium ædilem legem curiatam non eſſe paſſum ferri magiſtratibus ad confirmandum eis magiſtratum. Cum autem te interprete Clodius hoc tentarit menſe Februario, non uides, ſi per menſem Februarium lex curiata magiſtratibus, ut conſulibus, & prætoribus non erat lata, futurum, ut eo menſe nulli conſules, nulliq; prætores eſſent. hoc autem

falſum eſſe, colligitur ex epiſtolis primis Ciceronis ad Lentulum, quas hoc anno Ianuario, ac Februario menſe ſcripſit, cum ſenatum ſæpe habitum per conſules dicat, & conſules reliqua conſularia munera obiiſſe ſignificet. Adde, quod ædilicia comitia fuerunt X I. K. Febr. quibus Clodius ædilis eſt factus, & quidem, ut tu cenſes, comitiis tributis, & lege curiata. eſt autem abſurdum in primis Clodio, qui medio Ianuario menſe ædilis deſignatus eſt, legem curiatam per conſules eſſe latam, conſulibus uero, & prætoribus ſuperiore anno deſignatis eandem ne poſt multos quidem dies ferri per Clodium licuiſſe. ſimul etiam quærendum, qui nam legem curiatam Clodio ædili tulerint, qui non etiam conſulibus, & prætoribus potuerint. & ſi conſules, ac prætores nulli erant, aut non optimo iure erant, qui tandem legem curiatam hanc tulerint, quæ à plebeio magiſtratu ferri non poterat. Vide ergo, quando hoc tempore lex curiata magiſtratuum obſoleuerat, ne legem alteram curiatam intelligat, ut qua dabatur imperium Pompeio eo tempore ad rem frumentariam delecto, qui ſine lege exire, quanuis cupiens, honeſte non poſſet. Quæ cum ita ſint, laudo ingenium tuum, qui coactus credo ſuperioribus auctoritatibus tandem confiteris, quod uerum eſt, legem hanc diuerſam eſſe ab illa prima. illa enim confirmari magiſtratum, hac in prouinciam proficiſcenti tranſmitti imperium. cui & ipſe aſſentior, quemadmodum demonſtraui.

Vbi uero de iis, qui in conſulatu, & qui ex conſulatu ad bella, & in prouincias profecti eſſent, dixi, agebam deinceps de prætoribus. & quoniam de iis, qui primis temporibus in prætura prouincias, & bella ſortiebantur, exempla non ſuppetebant, quibus legem curiatam eis la-

tam

tam demonſtrarem, proferebam exempla eorum, qui continuo poſt præturam, & quidem iure præturæ in eas exiſſent. ſiquidem ab initio inſtitutum fuerat, ut prouinciæ mandarentur ijs duntaxat, qui conſulatum, & præturam geſſiſſent. quod Cæſar ſignificauit libro primo, cum queſtus eſt, *in ſe iura magiſtratuum commutari, ut non ex prætura, & ex conſulatu, ut ſemper, ſed per paucos probati, & electi in prouincias mittere ntur*. Hos igitur, quicunque eſſent, prouinciales prætores duplex imperium habuiſſe dixi, ciuile, nempe iuriſdictionis, comitiis centuriatis, & militare ipſum lege curiata. De primis prætoribus ne ut quidem dubitas. eos autem, qui prætura Romæ in iuriſdictionibus, & quæſtionibus exercendis tranſacta poſtero anno in prouincias miſſi ſunt, negas à centuriatis comitiis aliquid accepiſſe. Ego uero dico, uim centuriatorum comitiorum non ſolum ad præturam Romæ actam, ſed etiam ad eam, quam poſt in prouincia geſſerunt, pertinuiſſe. ſiquidem lege, ut uidetur, ſanctum erat, ut, qui Romæ præturã adminiſtraſſent, ii poſtea prouinciam regerent. itaque ut primi in prætura, ſic hi ex prætura obtinere prouinciam dicebantur. Vt autem conſules in conſulatu legem curiatam belli cauſſa ſibi tulerunt, itemq; ſi in prouinciam poſt conſulatum proficiſci uoluerunt, ſic etiam prætores feciſſe, ueriſimile eſt. Res autem acta eſt in hunc modum. Prætores cum centuriatis comitiis creati ſunt, poteſtatem ius dicendi in uniuerſum obtinuerunt. deinde cum ex S. C. urbana ſortiti munera eſſent, alii, ut ciuibus, alii, ut peregrinis ius dicerent, alii, ut de criminibus quærerent, obtinuerunt. quo munere perfuncti in alterum annum ex S.C. alii hanc, alii illam prouinciam ſortiti ſunt. ideſt ut iuriſdictionem, quam centuriatis comitiis acceperant, in

hac potius, quam in illa prouincia exercerent. ut autem bellum, ſi opus eſſet, gererent, eius rei ius acceperunt à lege curiata. ergo iuriſdictionem quidem habuerunt à centuriatis comitiis, iuriſdictionem uero in hac prouincia à ſorte ex S.C. profecta, imperium militare à lege curiata, ornamenta imperii ab altero S.C. quod legi coniunctum erat, ut poſt dicemus. Neque impedit, quod multi, ut inquis, prætores in prouincias populo R. non obedientes miſſi ſint, ita ut ius eis dicere non potuerint. prætores enim miſſi ſunt duabus de cauſſis in prouincias, i. ſi prouinciæ parerent populo R. iuriſdicendi cauſſa, ſi arma tenerent, belli gerendi. ut autē in pace ius militare habuerunt, ſic etiam in bello iuris dicendi poteſtatem habere potuerunt, non quod eo opus eſſet, ſed quia cum haberent, non erat cauſſa, cur ſpoliarentur. Vt autem probarem, prætores, qui prætura in urbe acta prouincias ſortiti eſſent, imperio militari ornatos fuiſſe, proferebam exemplum Verris Siciliæ prætoris ex Cicerone: *Cum tibi prætori ſorte obtigiſſet, ut ius diceres, quantum negocij, quid oneris haberes, nunquam cogitaſti. ſequuta prouincia eſt. in qua tibi nunquam uenit in mentem, non tibi iccirco faſces, & ſecures, & tantam imperij uim, tantamq́; ornamentorum omnium dignitatem datam, ut earum rerum ui, & auctoritate omnia repagula iuris perfringeres. in qua te ita geſſiſti, ut cum omnibus teneare rebus, ad fugitiuorum bellum confugias.* Ex quibus uerbis dicebam intelligi poſſe, non eſſe idem imperium prætoris urbani, & prouincialis. quod Cicero uocet curationem urbanam negocium, & onus, prouincialem uero imperium. quippe quia prouincialis prætor non ſolum ius in prouincia diceret, ut Romæ urbanus, ſed etiam rem militarem adminiſtraret. Cum autem hæc adeo aperta, & manifeſta ſint, tu tamē me dixiſſe arguis, prætorem ur-

banum imperium non habuiſſe, ſed negocium, & onus; prouincialem uero habuiſſe. & prætorem prouincialem maius imperium habuiſſe, quàm urbanum. atque in has concluſiones ita inueheris, ut in eo non minus humanitas, quàm acumen tuum deſideretur. *Non poſſum*, inquis, *mirari, quid Sigonio uenerit in mentem ita peruertere uetera monumenta. Cicero*, inquis, *in prætura urbaná appellanda negocij, & oneris uerbo utitur, in prouinciali imperij, ergo prætor urbanus imperium non habet, prouincialis habet*. Item. *Quid? cum ne ferre quiſquam poſſit, qui ita concludit. maioris negocij eſt huius, quàm illius prouincia, ergo maius imperium habet, quàm ille*. Dii boni, quid dices Nicolae Gruchi? ubinam ego negaui prætorem urbanum habere imperium, ac rurſus habere quidem dixi, ſed minus, quàm prouincialem? Verum, fac me dixiſſe, prouincialem maius habuiſſe imperium, quàm urbanũ, num me uſque adeo rudem harum litterarum exiſtimas, ut hoc etiã tueri neſciam? Age enim. quæ ſunt imperii prouincialis partes? nempe iuriſdictio, quæſtio, & rei militaris adminiſtratio. quæ urbani? iuriſdictio tantum. non tibi uidetur, qui tria hæc habet, maius habere imperium, quam qui horum unum. reſpondes, maiorem habet uim imperii, non maius imperium. at in quo hæc differunt? neque enim credo, ipſe ſatis intelligis. inquis tamen, maiorem uim imperii prouincialis indicabant ſecures cum faſcibus, quæ ſublatæ prouocationis inſignia erant, probe. an uero dictator maius imperium ob unam, qua caret, prouocationem, habebit, quàm conſul, & prætor, prouincialis uero ob eandem rationem nõ maius imperium, ſed maiorem uim imperii, quàm urbanus habere dicetur? aut magiſtratus unus maiorem poteſtatem, quàm alter habebit, imperium uero maius non habebit. ſic enim Cicero. *Ni par, maiorve*

poteſtas

poteſtas prohibeſſit. Porro autem, ut probarem, prætores in prouinciam exituros lege curiata imperium accepiſſe, teſtem adhibebam Cæſarem, qui in primo Ciuilium ſcribit: *De reliquis rebus ſenatus conſulta ſcribuntur. prouinciæ priuatis decernuntur, duæ conſulares, reliquæ prætoriæ. Scipioni obuenit Syria, L. Domitio Gallia. Paullus, & Marcellus priuato conſilio prætereuntur. neque eorum ſortes deijciuntur. in reliquas prouincias prætorij mittuntur, neque expectant, quod ſuperioribus annis acciderat, ut de eorum imperio ad populum referatur, paludatiq; uotis nuncupatis exeunt.* Ex quibus uerbis hanc ſententiam colligebam, prætores prouincias à ſenatu, imperium à populo accepiſſe. Tu uero inquis, quia prouinciæ & conſulares, & prætoriæ priuatis datæ erant, propterea oportuiſſe de eorum imperio ad populum ferri, i. ex priuatis magiſtratus facere. Habet autem duas difficultates iſta interpretatio, unā, quòd eoſdem & ſenatus conſulto, & ſorte, & plebiſcito in prouincias mittit, cum in magiſtratu ſatis ſemper fuerit ordine ſenatus conſultum cum ſorte, extra ordinem plebiſcitum ſine ſorte; alteram, quòd eos, quos Cæſar in prouincias miſſos queritur, omnino priuatos facit. quia ſenatus conſultum quarto ante anno factum eſſet, ut nemo conſul, aut prætor in prouinciam mitteretur, niſi quinquennio poſtquam magiſtratum geſſiſſet. quod uidetur eſſe alienum. quia ſi ſenatus conſultum illud ex omni parte obſeruabatur, cur queritur Cæſar, Paullum, & Marcellum conſules in ſortitione prouinciarum præteriri, neque eorum ſortes deiici. Cur prauo, (ſic enim ipſe corrigis) id conſilio fieri? quomodo prauum illud eſſe conſilium poteſt, quod ſenatus conſulto per quattuor ante annos obſeruato conueniens eſt? Quod ſi S. C. illud obſeruatum in alio non eſt, ut in Scipione, qui tertio, non quinto poſt

conſulatum anno prouinciam ſortitus eſt, non ne merito poterimus dubitare, ne in prætoribus etiam obſeruatum non ſit? Sed fuerint omnes ut conſulares, ſic prætorii, qui mittebantur, dico habendam eam fuiſſe rationem eorũ, qui ex S. C. poſt quinquennium prouincias ſortirentur, quàm magiſtratum Romæ geſſiſſent, atque eorum, qui continuo ex magiſtratu. nam ui geſti magiſtratus ſortiebantur, atque ire cogebantur. quare non minus eis feretur lex curiata de imperio, atque eis lata ſit, qui nullo interpoſito ſpatio ex prætura ſortiti ſunt. Vt enim conſules, qui creato dictatore abdicauerant, ac priuati fuerant, depoſita à dictatore dictatura, magiſtratum ex priuatis reſumebant ſine nouis comitiis, ui legis de dictatura à principio latæ, ut ſcribit Dionyſius, ſic conſules, & prætores ui ſenatus conſulti, poſtquam priuati fuerant, iuriſdictionem in prouincia continuabant. Quod uero negas, uerba Cæſaris; *Neque expectant, dum de imperio eorum ad populum referatur*, de lege curiata accipi poſſe, quia lex curiata non ad populum, ſed ad triginta lictores ferretur, plane, ut dixi, ridiculum eſt, & iam ſatis exploſum. Eademq; ratione quod addis, ſi de lege curiata intelligatur, fore, ut me repugnante lege curiata datus ſit magiſtratus iis, quibus nullis comitiis ante erat datus, non procedit. neque enim ego imperium uoco proprie magiſtratum. & hos ego priuatos conſtituo tantum ex ea parte, quod tum non gererent magiſtratum, cum ſortiebantur, at quod ad ius prouinciæ ex magiſtratu obtinendæ, non item. multoq; minus id, quod adiungis, fore, ut omnes prouinciarum eius anni rectores habuerint tantum imperium militare, non ciuile. ſiquidem cum eos ſenatus ſortiri prouincias iuſſit, nihil aliud iuſſit, quàm ut ſortirentur, in qua prouin-

cia exercerent iuriſdictionem, quam acceperant centuriatis comitiis ea lege, ut poſt præturam Romæ actam eam exercerent in prouincia aliqua. Neque uero de plebiſcito uidetur poſſe intelligi. ſi quidem plebiſcitum extra ordinem adhibetur, tum uero res ordine acta eſt, mutato tamen uetere inſtituto. & cum plebiſcitum adhibetur, ſors locum non habet. At uero ſi hi prætores ex S.C. ſortiti ſunt prouinciam, & poſt ſortem prouinciæ de eorum imperio ad populum latum eſt, certe curiata lex lata eſt, ut ſolebat, non plebiſcitum. quia cum plebiſcito res agebatur, neque ſenatus conſulti, neque ſortis mentio incidebat. Quæ ſi uera ſunt, facile genus omne reprehenſionum tuarum refutare etiam me tacente poſſunt.

Atque hæc quidem cum diſputaſſem de conſulibus, & prætoribus, in magiſtratu, aut poſt magiſtratum in prouincias, aut ad bella ordine proficiſcentibus, quibus legem curiatam neceſſariam fuiſſe demonſtrabam, tum deinceps agebam de iis, qui & in urbe, & extra urbem ſine lege curiata imperium nec tamen plebiſcito obtinuiſſent. Eorum genus unum erat, qui ſummo S.C. ornati eſſent: *Videant, ne reſp. aliquid detrimenti capiat*. alterum eorum, qui legem Corneliam inique interpretabantur. De quibus quoniam tu à me longe diſſentis, uidetur faciendum, ut pluribus diſputetur. De iis, qui ſummo S. C. ornati erāt, cum dicerem, utebar auctoritate Salluſtii, qui ita ſcribit: *Senatus decreuit, darent operam conſules, nequid reſp. detrimenti caperet. ea poteſtas per ſenatum more maiorum magiſtratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis ciues, atque ſocios, domi, militiæq; ſummum imperium, ac iudicium ſummum habere. aliter ſine populi iuſſu nullius earum rerum conſuli ius eſt.* Quo loco prolato, ego ſic addebam. *Hæc uerba nobis hanc lu-*

cem afferunt,ut intelligamus, conſules iure conſulatus exercitum parare , bellumq́; gerere non potuiſſe , neque domi , militiæq́, ſummum imperium habuiſſe, quod certe habuiſſent,ſi imperium unum tantum eſſet, idq́; centuriatis comitijs cum magiſtratu ipſo delatum eſſet . at uero: cum niſi in atroci negocio mandatum non ſit,ſane intelligi poteſt,duo eorum fuiſſe imperia, unum ciuile, alterum militare. Hæc autem uerba tu ita reprehendis, ut in his multipliciter me peccaſſe dicas. Primum autem obiicis,me Salluſtii uerba falſa rettuliſſe: *Aliter ſine populi iuſſu nullius earum rerum conſuli ius eſt.* cum in omnibus libris legatur, *Nulli*. Ego uero culpæ maximæ me affinem eſſe confiterer, ſi aliam ſententiam ex uoce, *nullius*, quàm ex *nulli* ad te refutandum collegiſſem. Verum utro modo legas, non *conſuli*, ut tu,eam uocem attribuo,ſed *rerum*. atque huius habeo opinionis ſocium Ioannem Riuium,qui ita ſcribit: *Manuſcripta duo : Nullius earum rerum. niſi quis Nulli uetuſte poſitum malit pro* nullius. *quomodo Comicus dixit. Tam iners,tam nulli conſilij. & in Truculento Plautus: Coloris ulli,pro ullius. nec τῷ conſuli addendum puto*. Habeo etiam Vincentium Caſtillioneum, apud quem ita ſcriptum eſt. *Diuerſæ hic ſunt opiniones. alij enim Nulli cum ſubſtantiuo coniungunt. ut ſit, nulli conſuli ius eſt. alij Nullius pro nulli legere malunt. niſi nulli antiquo more pro nullius poſitum ſit. ego tamen datiuum eſſe puto, Nulli earum rerum conſuli ius eſt, pro in nullam rem earum rerum.* Hic animaduertere potes,horum neutri placere, quod tibi tantopere arridet: *Nulli conſuli*. & certe,qui ita dixerit,noue admodum dixerit. Sed,ut dixi, ſiue *nulli*, ſiue *nullius* legatur, eandem ſemper elicio ſententiam. Addis deinceps, ſi dicam, nullius earum rerum, quæ in hoc s.c.continentur, ius eſſe conſuli ſine lege curiata,Salluſtium falſa eſſe loquuturum, & inſtitutorum ſui temporis rudem appariturum, quòd ſciret legem curiatam à li-

ctoribus

ctoribus iuberi,non autem à populo.In quo ego primum rideo.quis enim,quæ de lictoribus iſtis tam ſæpe repetis, audiens, riſum contineat? deinde obſtupeſco. ubi enim hoc ego ſcripſi? ubi legis curiatæ in hoc s.c.interpretando mentionem feci? ego enim ex hoc s.c.ſenatus poteſtatem collegi, non populi. Non eſt hoc ſatis. Cum ego diſerte ſcripſerim, militare imperium extra urbem haberi per legem curiatam,apparere ex locis ſuperioribus, in urbe per s.c. ſummum,ex hoc loco Salluſtii, tu me dixiſſe crimineris, in urbe haberi tantum per ſummum s. c. extra urbem tantum per legem curiatam, ac multis exemplis,& rationibus,more tuo, credo,ut multum ſapere uidearis; cum multa dicas, probare contendis, & in urbe lege curiata, & extra urbem ſenatus conſulto imperium eſſe mandatum. ac perinde in hoc multus es, quaſi uictoria in hoc poſita ſit. Ego uero illud, *Tantum,* non addidi; & cum ita ſcripſi, quæ apertis nitebantur auctoritatibus, ſcripſi.neque ita locutus ſum,ut in urbe per legem curiatam,aut plebiſcitum,extra urbem per ſummum s.c. haberi poſſe negauerim. Verum hoc ferendum. addis, me putare, imperium legis curiatæ eſſe extraordinarium, cum tamen ubique ordinarium eſſe clamarim, & Salluſtios duos modos imperii tranſmittendi inter ſe contuliſſe, cum nihil tale ne animo quidem finxerim. Quamobrem toto hoc capite ſiue conſulto,ſiue temere plus iuſto in me iniquior extitiſti. Conſideremus autem quæſo diligentius, quid Salluſtius his uerbis uelit, & uter noſtrum rectius hoc s.c.intellexerit. Sane cum inquit,*Maximam poteſtatem hoc S. C. permitti magiſtratui*, extraordinariam intelligit poteſtatem, i. maiorem, quàm quæ ordine dabatur magiſtratibus. hæc uero uerſabatur in coercendo,

in iudicando, in bello gerendo. cum ergo conſul hoc s.c. in urbe coercere, iudicare ſine prouocatione, atque exercitum belli gerendi cauſſa habere non poſſet, illud hoc s.c. adeptus, ut ea etiam Romæ poſſet. Nam ordine ſi Romæ conſul aut uinculis, aut uerberibus, aut mulcta coercuiſſet, ac ciuem damnaſſet, erat prouocatio ad collegã, aut ad populum, hoc uero ſenatus conſulto accepto, nulla erat. ſiquidem maximam earum rerum habebat poteſtatem. Hoc igitur poſito, uideo, te uehementer peccaſſe, qui peccatum aliis obiicis. Tu enim conſules dicis dictatoriam poteſtatem hoc s.c. aſſecutos, perinde ac ſi dictatores iure dictaturæ etiam ſine s. c. in urbe exercitum belli gerendi cauſſa imperarint. cum tantum comitiorum cauſſa, ut etiam conſules, imperarint, teſte, ut ſupra demonſtraui, Varrone. At Plutarchus, inquis, & Liuius prodidcee, conſules hoc s. c. armatos eandem uim habuiſſe, ac ſi dictatores dicti eſſent. recte. reſpexerunt enim ſeditionem, motumq; ciuilem, de quo tum loquebantur, ad quos compeſcendos opus erat magiſtratu, qui coercere, atque animaduertere ſine prouocatione poſſet, cu ius cauſſa dictatura erat illata. ſiquidem ſcribit Dionyſius, cauſſam dictatoris creandi primum fuiſſe legem Va lerii, quam tulerat de prouocatione, & conſulatus poteſtatem minuerat. at in bello maiorem fuiſſe dictatoris, quam conſulis poteſtatem, cum uterque ſine prouocatio ne eſſet, neſcio, ubinam inueneris. certe hoc s.c. niſi in ui tribunicia, in pernicioſis legibus, in ſeceſſione populi, templis, locisq; ſuperioribus occupatis non factum, prodit Cæſar libro primo belli ciuilis. Addit Salluſtius: *Aliter ſine populi iuſſu nulli earum rerum conſuli ius eſt*. Quid eſt populi iuſſus? nempe plebiſcitũ, aut lex. quæ ſunt res eæ?

coercere

coercere omnibus modis, parare exercitum, bellum gere re, domi, militiæq; ſummum iudicium, ac ſummum impe rium habere. Ergo ſi populus iuſſerit, magiſtratibus domi, militiæq; hæc facere licebit? ſane. ſed extra ordinem. quid eſt autem magiſtratum habere ſummum iudicium? nempe, ut Cicero dixit in agraria, habere cognitionem ſine conſilio, pœnam ſine prouocatione, animaduerſionem ſine auxilio. Itaque Liuius recte ſcripſit, C. Iulium decem uirum conſularem, qui ſine prouocatione erat, cum Sextium de cæde ad populum accuſaſſet, cuius rei legitimus iudex erat, de ſuo iure deceſſiſſe. Si autem ſummum iudi cium habere eſt poſſe ſine conſilio condemnare, ut cum Cincinnatus dictator Sp. Mælium iure cæſum pronuncia uit, uideo te errare multo, quam antea, grauius, dum me antiquitatis ignoratione in multos incidiſſe errores arguis. inquis enim, ſummum hoc iudicandi imperiū, quod ipſe appellas dictatorium, conſules non ſolum à ſenatu, ſed etiam à populo extraordinarium accepiſſe. & profers Liuium qui ſcripſit, quæſtionem cædis Poſtumianæ Coſſo, & Medullino conſulibus à populo eſſe mandatam, & quæſtionem Bacchanalium Albino, & Philippo conſulibus à ſenatu. erras autem trifariam, (ſic enim tuo exemplo iam libet loqui) primum, quòd dictatorium iudiciū, & id, quod his conſulibus mandatum ais, idem eſſe putas; cum ſit diuerſum. dictatores enim ſine conſilio cognouerunt, hi conſules ex iudicum, quos coegerunt, ſententia pronunciarunt. deinde, quòd eodem s.c. utrunque iudicium commiſſum ſignificas, cum ſint diuerſa. nam dictatoriū iudicium ſenatus conſulto extraordinario man datum eſt, illud alterum ordinario, tum cum quæſtiones certos non habebant quæſitores, ſed à ſenatu, aut à popu

lo, prout res inciderat, mandabantur. poſtremo, quod iudicium mandatum plebiſcito illis conſulibus extraordinarium uocas, cùm eſſet iis temporibus maxime ordinarium, quibus quæſtiones certos, ut dixi, nō habebant prætores, ſed modo conſulibus, modo prætoribus, modo dictatori committebantur. unde ſcripſit Pomponius D. de origine iuris. *Quia de capite ciuis R. iniuſſu populi non erat lege permiſſum conſulibus ius dicere, propterea quæſtiones conſtituebantur à populo, qui capitalibus rebus præeſſent.* Atque ita ordine factum eſt, quoad prætores has quæſtiones ſortiri cœperunt, ut ſcis, poſt L. Piſonem tr. pl. qui primus legem de pecuniis repetundis tulit, & quæſtionem eam perpetuam fecit. *Summum* ergo *domi iudicium* ſignificat, non ut cum conſilio iudicium cognoſcerent, ſed ut pro ſuo arbitrio de re decernerent. Quocirca cum dixi, conſulibus non fuiſſe ius belli gerendi in urbe ſine ſummo s. c. extra urbem ſine prouincia, aut ſine lege curiata, non incommode dixi. neque enim illud intellexi, quod obiicis, extra urbem habitum duobus modis, aut cum prouincia ſine lege curiata, aut ſine prouincia per legem curiatam, uerum illud, ſine prouincia non habitum, quia imperium ordine non deferebatur niſi ei, qui prouinciam ex s. c. ſortitus eſſet, aut ſine lege curiata, quia non erat ſatis, ſortitum eſſe prouinciam ex s. c. niſi imperium etiam ex lege curiata accederet. ex quo apparet inania omnia illi incommoda eſſe, quæ tu ex hac oratione deducis. Ac de iis quidem, qui ſummo s. c. ornati ſunt, hactenus.

De iis autem, qui, legem Corneliam male interpretati, ſine lege curiata ſe in ptouinciis, quas ex s. c. obtinerent, imperium habere poſſe exiſtimarunt, res in hunc modum adminiſtrata eſt. Cum Cornelius Sylla dictator legem tu-

liſſet,

liſſet, ut qui ex s. c. prouinciam obtinuiſſet, in ea imperium haberet, quoad in urbem reuertiſſet, atque hac ratione prorogationem imperii ſuſtuliſſet, dedit occaſionem Appio conſuli legem Corneliam peruerſe interpretanti, ut etiam ſine lege curiata ſe imperium in prouincia habere poſſe exiſtimaret. ac legem curiatam utilem potius, quàm neceſſariam diceret. credo, quòd qui legem curiatam non haberet, à ſenatu uiaticum impetrare non poſſet. Locus hic eſt in epiſtolis ad Lentulum. *Appius conſul dixit in ſenatu, ſeſe, ſi licitum eſſet, legem curiatam ferre, ſortiturum cum collega prouinciam, ſi curiata non eſſet, comparaturum cum collegá, & tibi ſucceſſurum. legem curiatam conſuli ferre opus eſſe, neceſſe non eſſe. ſe, quoniam ex S.C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introiſſet. ſunt qui putent, te non poſſe decedere, quod ſine lege curiata tibi ſuccedatur.* & libro III. ad fratrem. *Appius ſine lege curiata confirmat ſe Lentulo noſtro ſucceſſurum.* & ad Atticum. *Appius ſine lege ſuo ſumptu in Ciliciam cogitat.* Si ergo Appius ſine lege curiata, ſuo ſumptu, in prouinciam ire uoluit, quam ex s.c. obtinuerat, ſi dixit, legẽ curiatam conſuli opus eſſe, neceſſe non eſſe, & ſe ſine ea per legem Corneliam imperium habiturum, profecto legem curiatam utilem eſſe iudicauit, non neceſſariam, utilem autem, quod poteſtatem daret uiatici à ſenatu impetrãdi. Tu uero cum hæc omnia negas, inconſtantiam tuã duabus rationibus indicas, una, quod cũ quodam in loco ſcripſeris, te dubitare, an lex curiata in prouinciam exituris fuerit neceſſaria, nunc dicis, eam ſine ulla omnino exceptione neceſſariam eſſe; altera, quòd cum in III. de comitiis ita ſcriptum reliqueris: *Neceſſe erat ſuo ſumptu Appium proficiſci, quando ſine hoc de prouincijs ornandis S.C. profecturus erat, cui locus eſſe non poterat, niſi poſt legem curiatam,* nunc negas,

legem curiatam ius dediſſe uiatici poſtulandi, nec ſentis, ſi te interprete lex curiata ius obtinendi à ſenatu ſumptus dedit, atque ſine ea Appius ſuo ſumptu ire cogitauit, eam utilem ex Appii interpretatione fuiſſe, non neceſſariam. Quam ſententiam ego ſequutus, uerba illa, *Curiatam opus eſſe, neceſſe non eſſe*, utilem, non neceſſariam eſſe ſum interpretatus. quomodo Cicero idem locutus eſſet in oratore: *Ariſtoteles adiunxit tertium genus, quod ſi opus eſt, tamen minus eſt neceſſarium.* hoc ſenſu. Ariſtoteles adiunxit arti rhetoricæ genus demonſtratiuum, quod etiam ſi utile eſt cognoſcere ciuili oratori propter copiam, & facultatem orationis, quæ in eo ſeſe effundit, tamẽ ſine eo eſſe ciuilis perfectus orator poteſt. ciuilem autem oratorem dico, qui in conſiliis, & iudiciis, quæ duo continent ciuitatem, uerſatur. aut ſi utile eſt ciuitati ad laudandos fortes uiros, non tantam tamen habet neceſſitatem, ut ciuitatem cõtineat, quantam reliqua duo, quæ utili, & iuſto continentur. quorum conſociatio ciuitatem effecit, teſte in Politicis Ariſtotele. Tu uero cum negas opus eſſe ſignificare utile eſſe, ſane oſtendis, non meminiſſe Græcos quoque ἔργον, & ἀναγκαῖον in hãc ſignificationem accepiſſe, ac neceſſarium etiam ipſum aliquando pro utili poſuiſſe. Quod autẽ *opus eſſe* interpretaris, carere nõ poſſe, uideamus, an recte, ſed grammaticis iiſdem ante appellatis, quos tu in hac quæſtione opportune appellas. *Genus*, inquis, *laudationum, quod adiunxit Ariſtoteles, etſi eſt eiuſmodi, ut eo carere non poſſimus, tamen non eſt neceſſarium: aut, quoniam neceſſarium, teſte in Partitionibus Cicerone, & ſine quo eſſe non poſſumus, genus demonſtratiuum eſt, quo carere orator non poteſt; ſed eſſe ſine eo poteſt.* an hæc ſi dixeris, auditum admiſſi riſum teneatis amici? Quæ uero diſputas, poſt legem curiatam opus fuiſſe s. c. quo ornamenta

prouin-

prouinciæ decernebantur, neque prouincias lege curiata fuiſſe inſtructas, ſed ſenatus conſulto, quanquam uere, tamē ſine cauſſa diſputas. nam & ego idem in libris de prouinciis tradidi, neque nunc legem curiatam ſumptum dediſſe, ſed ius ſumptus à ſenatu obtinendi ſcripſi. Quis autem hic ſumptus fuerit, non uideo inter nos conuenire. tu enim ornamenta omnia prouinciæ uno ſumptus nomine complecteris, ſtipendium, cibaria, & reliqua, ego uero uiaticum, i. ſumptum, & apparatum itineris tantum. De quo uiatico dixi uideri Dionem loqui, cum ſcripſit: *Antiquitus qui munus publicum gerendum ſuſcipiebant, ij omnia, quæ ad imperium pertinebant, de ſuo ſuppeditabant. Auguſto autem imperante illi certam accipere mercedem cœperunt.* Quæ uerba miror te apud Dionem reperiri negare, & me affingere Dioni, quæ non ſint Dionis, aſſerere, cum hæc apud Dionem inueniantur. Καὶ τὴν μισθοφορὰν καὶ ἐκείνοις, καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοσθαι τότε ἐνομίσθη. τὸ μὲν γὰρ πάλαι ἐργολαβοῦντες παρὰ τοῦ δημοσίου πάντα σφίσι τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα παρεῖχον. ἐπὶ δὲ δὴ τοῦ Καίσαρος πρῶτον αὐτοὶ ἐκεῖνοι τακτὸν λαμβάνειν ἤρξαντο. Quæ ita conuertit Xylander. *Certum etiam ſtipendium & his, & alijs dari tum inſtitutum eſt. antiquitus enim qui aliquod à rep. munus ſuſcepiſſent, omnia ſuis ipſi ſtipendijs agebāt. ſub Cæſare primum accipere ſtipendium cœperunt.* Tantum autem abeſt, ut in hoc tecum ſentiam, ut ſi à me diſceſſero, ne tecum quidem eſſe uelim. tu enim ſumptum quencunque, quem prætores in prouinciis facerent, ſignificatum ſcribis. ſiquidem pecuniam attributam numeras, quæ teſte Aſconio militi in ſtipendium dabatur, frumentum, quod in cellam prætoris æſtimabatur, cibaria, quæ quæſtori data ſunt. & apud Dionem, neſcio quo alio in loco, quem tu ex tenebris eruiſti, interpretaris, Mæcenatem Auguſto ſuaſiſſe, certam mercedem ex publico magiſtratibus pro

uincia-

uincialibus eſſe aſſignãdam pro ſui cuiusq; imperij ratione. idq; ad immenſam illam impenſam ærarii minuendam, qua ad eam diem uſi erant magiſtratus, cum pro ſuo quiſque arbitrio in rationibus referendis expenſos ærario referrent, quoſcunque ſumptus feciſſent. *Vt enim*, inquis, *attributæ omnis pecuniæ magiſtratibus rationes reddendæ eſſent, in ſuos tamen ſumptus quanlibet ſummam in ſuas rationes referre prope modum liberum erat*. Ego uero non quencunque ſumptum, ut tu cenſes, Appium intellexiſſe arbitror, ſed itineris, quod uiaticum appellauit Cicero, cum ad Caſſium ſcripſit. *Cetera, cuiuſmodi ſint, ex hoc iudica, quòd legato tuo uiaticum eripuerunt*. Erat autem uiaticum ſumptus in mulos, uehicula, & tabernacula, & cetera eiuſmodi inſtrumenta. Liuius bello Perſico: *Magiſtratus mulis, tabernaculisq;, & omni alio inſtrumento militiæ ornabantur, ne quid tale imperarent ſocijs*. Hæc autem publice, ſumpta ex ærario pecunia, locabantur. indicat P. Ventidius, qui, ut ſcribit Gellius, uictum quæſiuit comparandis mulis, & uehicula magiſtratibus, qui ſortiti eſſent prouincias, præbenda publice conduxit. Itaque Auguſtum refert Suetonius inſtituiſſe, *ut ad mulos, & tabernacula, quæ publice locari ſolebant, pecunia conſtitueretur*. atque hoc ſine dubio uoluit Dio, Auguſto imperante inſtitutum, ut certa pecunia magiſtratibus prouincialibus conſtitueretur ad mulos, & tabernacula ſibi paranda, non quencunque ſumptum faciendum, quod antiquitus nonnulli ab ærario conducentes omnia, quæ ad imperium pertinerent, de ſuo præberent. ut ſit ἐργολαβοῦντες ἀπὸ τοῦ δημοσίου; ab ærario redimentes. ſiquidem Plutarchus in cenſura Catonis eiuſmodi redempturas ἐργολαβίας uocauit. Ex quo intelligere potes, quæ tu de pecunia attributa, de frumento, deq; cibariis, inculcas, huc non pertinere, ac multo mi

nus Mæcenatem ſuaſiſſe, ut ſingulis magiſtratibus pro ſui imperii modo decerneretur merces, ac ueluti certum ſtipendium. cum ad eam diem magiſtratum ſtipendia merere auditum non eſſet. neque enim Mæcenas ſtipendiũ reddi magiſtratibus uoluit, quaſi militiæ præmium, ſed certam pecuniam pro uiatico, quod publice locaretur, aſſignari.

De imperio eorum, qui ex priuatis in prouincias miſſi ſunt. Cap. VIII.

QVAERIS poſtremo, quid ſentiam de iis, qui non ſtatim ex prætura in prouincias ibant, quomodo iuriſdictionem à populo habuerint centuriatis comitiis, cum plebiſcito in prouincias miſſi ſint. Ego uero cenſeo, non ſolum qui multis poſt magiſtratum annis, ſed etiam, qui in magiſtratu plebiſcito in prouinciam miſſi ſunt, ab ipſo plebiſcito omnia adeptos, & prouinciam, & imperium, & ornamenta. Quod autem ipſe iudicas, iuriſdictionem à ſenatu potius, quàm à populo eſſe tributam, id mihi non perſuades. ſic enim fieret, ut ſenatus mandaret magiſtratum, non populus. quod falſum eſſe, apparet ex eo, quòd ſenatus neminem iuſſit ſortiri prouincias, niſi cui populus ante magiſtratum mãdaſſet. quare aut à populo acceperunt iuris dicendi poteſtatem, aut ſi à ſenatu, quatenus eos populus idoneos reddiderat, quibus iuriſdictio à ſenatu mandari poſſet. Quod autem tu hoc in loco inculcas legem C. Cornelii, uix intelligo, quorſum. & niſi ad ſecundum tuum de comitiis librum confugiſſem, nunquam intellexiſſem. ſcribis enim hoc loco ſic. *Atqui legibus ſolui niſi à populo nemo poterat, & uete-*

re

re iure,& iure à C.Cornelio tr.pl.relato. in libro autem de comitiis in hunc modum. *At ſi prouinciæ decernerentur extra ordinem, tum uero populi ſuffragijs opus erat ad creandos magiſtratus præſertim poſt legem Corneliam à C.Cornelio tr. pl. perlatam. qua lege, ut ſcribit Dion. libro* XXXVI, *cauebatur, ut eſſet quidem in ſenatus poteſtate imperia extra ordinem dare, omninoq; legibus ſoluere, ſed ita ut poſt rogatio ad populum uetere more de ea re ferretur, quam rogationem omnino à populo iuberi neceſſe eſſet. hoc enim idem eſt cum eo, quod Aſconius de hac lege Cornelia ſcribit, cauſſam, inquam, fuiſſe, ne quis in ſenatu legibus ſolueretur, niſi ducenti affuiſſent, neue quis intercederet, cum de ea re ad populum ferretur.* Ignoſce mihi quæſo Gruchi, ſi quæ tu uerborum tela paullo ante iniuſte in me iaciebas, ea nunc ego in te iuſte reiecero. ſic enim agebas. *Non te pudet Sigoni, quæ tu animi cauſſa finxeris, ea bonis ſcriptoribus attribuere. an unquam fando tale aliquid finxit Dion, quale tu ei affingis?* iniuſte autem ita egiſti. quia uerba, quæ tu apud Dionem eſſe omnino negabas, erant tamen, ſed ea tu diligentia tua reperire non potueras, cum conſilium Mæcenatis Auguſto datum me cepiſſe pro ipſo Auguſti inſtituto inſimulares, ego uero iuſtiſſime dixero. Non te pudet Gruchi, qui pudorem aliis ſine pudore offers, quæ tu apud bonos ſcriptores non intelligis, ea bonis ſcriptoribus attribuere? an unquã fando tale aliquid ſcripſit Dion, quale tu ei aſcribis? ſumamus uerba Dionis. Ὁ κορνήλιος γνώμην ἐποιήσατο, μὴ ἐξεῖναι τοῖς βουλευταῖς μήτε ἀρχήν τινι ἔξω νόμων αἰτήσαντι διδόναι, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν δήμῳ προσηκόντων ψηφίζεσθαι. τοῦτο γὰρ ἐνομοθέτητο ἐκ πανὺ ἀρχαίου, οὐ μέντοι καὶ τῷ ἔργῳ ἐτηρεῖτο. Non ne hæc uerba, ſi Latine reddantur, hoc ualent? *Cornelius rogationem tulit, ne liceret ſenatoribus neque magiſtratum alicui contra leges petenti dare, neque aliud ullum eorum, quæ ad populum pertinerent, uulgare. id enim antiquitus lege cautum erat, non tamen re obſeruabatur.* Quid eſt ergo, quod

inquis

inquis Gruchi? an lex Cornelii fuit de imperiis prouincialibus, (nam tu de his loqueris,) an potius de urbanis magiſtratibus? nam ἀρχὴ & imperium, & magiſtratum ſignificat. an ut ſenatus daret imperia prouincialia extra ordinem, an potius ne permitteret, magiſtratus peti à populo contra leges? quæ erant, ut certa ætate, ut deinceps peterentur magiſtratus, ne niſi certis annis interpoſitis iterum peterentur. an uero prouinciæ unquam ad populum pertinuerunt, magiſtratus uero ad ſenatum? ſi, ut inquit Aſconius, *Cornelius tulit, ne quis in ſenatu legibus ſolueretur, niſi ducenti adeſſent*, propterea ne tulit, ut prouinciæ extra ordinem à ſenatu dari poſſent, cum prouinciæ ſemper in ſenatus poteſtate fuerint, ut magiſtratus ſemper in populi? Etenim magiſtratum ſenatus mandauit nunquam, at ius petendi contra leges dedit. & hoc eſt quod lex Cornelia uetuit, ne concedi poſſet, niſi ducenri adeſſent, & nequis intercederet, cum de ea re ex auctoritate ſenatus ad populum ferretur. Quare quid tibi uis, cum inquis? *At ſi prouinciæ decernerentur extra ordinem, tum uero ſuffragijs populi opus erat ad creandos magiſtratus, præſertim poſt legem Corneliam.* quis eſt enim, qui decernit prouincias? nempe ſenatus. quando decernit extra ordinem? quoties eas neque conſulibus, neque prætoribus decernit, ſed priuatis. quo tempore opus ſuffragiis populi fuiſſe ais ad creandos magiſtratus. at lege Cornelia cautum eſt, ut rogatio ferretur ad populum, ut, qui peteret, contra leges petere poſſet. Itaque non magis poſt legem Corneliam, quàm ante eam opus fuit ſuffragiis populi ad creandos magiſtratus, uerum ad ſoluendos legibus, qui peterent ex ſenatus auctoritate, & populi iuſſu opus fuit poſt legem Corneliã. num quid ergo tua iſta ſententia poteſt eſſe abſurdius?

De imperio eorum, qui ex priuatis ad bella miſſi ſunt. Cap. IX.

DIXI de iis, qui ex priuatis in prouincias miſſi ſunt. nunc dicam de iis, qui ad bella. de quibus tu non idem, atque ego, ſentis. Quamobrem faciamus, ut rem totam collatis inter ſe opinionibus iterum diligentius ad communem omnium utilitatem excutiamus. Hæc igitur hac de re in ſuperiore reſpõſione mea fuerunt uerba. *Relinquuntur quidam, qui neque ex magiſtratu, neque poſt magiſtratum, ſed ex priuatis nõ in prouincias, ſed ad bella cum imperio mittebantur, aut conſulari, aut prætorio, unde proconſules, & proprætores dicebantur. mittebantur autem aut lege, aut S.C. ut P. Scipio procos. in Hiſpaniam, C. Octauius proprætore in Galliam*: In quibus tu multa reprehendis, ac multis: ac primum illud, *Non in prouincias, ſed ad bella.* reprehendis autem, quia etiam qui bella ſortiti ſunt, prouinciam ſortiri dicti ſunt. cum prouincia dicatur omne munus alteri delatum ſiue priuatim, ſiue publice. quod quia credis mihi eſſe ignotum, ut rem ualde obſcuram, multis more tuo tibi auctoritatibus ſuſcipis comprobandum. Ego uero dico, prouinciæ ſignificationes eſſe multas, eaſq; à me in libro de prouinciis indicatas. uerum unam illam eſſe propriam, regionem à populo R. ut inquit Feſtus, prouĩctam, & iure prouinciali donatam. unde illud emanauit, *Redigere in formam prouinciæ*, atque ab hac reliquas omnes eſſe profectas, ita ut quibus bella quocũque modo eſſent mandata, iis prouinciæ mandatæ, aut cui negocium publicum delatum eſſet, eidem quoque prouincia delata diceretur. Quamobrem cum ſcripſi, *Qui non in prouincias, ſed ad bella mittebantur*, prouinciam in propria ſignificatione accepi. quomodo fecit Liuius li

bro xlv. *Conſul proficiſcens, prætorve paludatis lictoribus in prouinciam, & ad bellum. Ad bella* enim cum dixi, tempus id intellexi, cum imperatores in regionem ſuo imperio non ſubiectam bellandi cauſſa mittuntur, *in prouinciam* uero, cum ad regionem populo R. obtemperantem adminiſtrandam proficiſcuntur, in qua etiam, ſi res poſceret, bellum gerere poſſent. Itaque mirarer, cur tu, quaſi magnum aliquid excogitaſſes, tum multa uerba faceres, ut probares, qui ad bella mitterentur, in prouincias miſſos, niſi te ambos omnino pro iiſdem falſo accipere intelligerem. ſic enim concludis. *Quaſi uero ad bellum cum imperio mitti, non ſit in prouinciã mitti. cum enim illi non magis haberent prouinciam, in qua ius dicere poſſent, quàm hi, pariter utrique negandi fuerunt prouinciam obtinuiſſe, aut pariter utrique dicendi ſuam habuiſſe prouinciam.* Quibus uerbis ſignificas, qui in regionem hoſtium cum imperio mittitur, idem ius habere in ea, atque illum, qui in regionem à populo R. in prouinciæ formam redactam. cum tamen longe aliter ſit. nam qui prouinciam populi R. obtinuit, in ea conuentus agit, ac ius prouinciæ dicit, qui hoſtilem, minime. Itaque Cæſar, cum citeriorem, & Narbonenſem Galliam prouinciam nactus eſſet, in iis conuentus egit, ut quæ iampridem formam prouinciæ accepiſſent, in comata, quam ipſe bello primus aggreſſus eſt, nequaquam: niſi fortaſſe poſtquam eam in prouinciæ formam retulit. At *ambo*, inquis, *pariter exercitui ius dixerunt.* non nego. illud dico, militarem iuriſdictionem pertinere ad proconſulem, quatenus exercitui, non quatenus prouinciæ præeſt. ſiquidem ut ius imperatorium differt à cõſulari, ſic etiam à proconſulari. conſul ut conſul iuriſdictionem quandam habet in ciues, quatenus ciues ſunt, ut autem imperator, iuriſdictionem habet in ciues, quate-

nus milites ſunt. itaque quod eſt prætor urbanus in urbe, id eſt in prouincia proconſul. exercitui uero præeſt, non ut proconſul, ſed ut imperator. Vnde illud eſt Paterculi de Quinctilio Varo: *Germani in ſummam ſocordiam adduxere Quintilium uſque eo ut ſe prætorem urbanum in foro ius dicere, non in medijs Germaniæ finibus exercitui præeſſe crederet.* ſignificat enim, Varum ſe geſſiſſe pro prætore, cum tamẽ eſſet imperator tantum. neque enim Germania in prouinciæ formam erat redacta, ut ei ius dicere poſſet, ſed tantum exercitui in ea præerat, ut eam ſubigeret. Quod apertius etiam expreſſit Florus: *Auſus agere conuentum, in caſtris ius dicebat.* cum enim *auſum* dicat *agere conuentum*, profecto innuit, non conſueuiſſe proconſules hoſtibus ius dicere, niſi poſtquam pacati, & in prouinciæ formam redacti eſſent. Quamobrem inanis prorſus eſt illa tua cõcluſio, *Imperatores, qui ex priuatis exercitui præpoſiti ſunt, exercitui ius dicunt æque atque proconſules, qui ad regendas prouincias ex magiſtratibus miſſi ſunt, ergo idem habent imperium.* Habent enim idem imperium ex ea parte, qua exercitui præſunt, at quatenus prouinciæ præſunt, non item. ut ſupra quoque eſt demonſtratum. Reprehendis ſecundo loco, quòd ſcripſerim, *Vnde proconſules, ac proprætores dicebantur*, atque interpretaris, me uelle, ſolos, qui ex priuatis imperium acceperint, non item qui ex magiſtratibus, proconſules, & proprætores eſſe nuncupatos. quod non eſt ita. Ego enim innuere uolui, priuatos ornatos eſſe imperio conſulari, ac prætorio, liquere ex eo, quòd non minus proconſules, ac proprætores dicerentur, atque ii, qui ex magiſtratibus prouincias obtinuiſſent. neque enim mirabitur quiſquam, eum, qui ex cõſulatu in prouinciam miſſus ſit, proconſulem dici, neque qui ex prætura, proprætorem, ſed qui ex priuato ad bellum, aut in prouinciã exeat,

proconſulem, aut proprætorem uocari; id uero fortaſſe mirabitur. hoc autem factum dixi, quia cum imperio, aut conſulari aut prætorio miſſi eſſent. Poſtremo uero cum tria genera fecerim eorum, qui in prouincias cum imperio miſſi ſunt, unum eorum, qui in magiſtratu, alterum, qui ex magiſtratu, tertium, qui ex priuatis, quæris cui nam horum trium aſcribam Cn. Piſonem, & M. Catonem, quorum ille s.c. in Hiſpaniam, hic plebiſcito in Cyprum, ex quæſtura ambo miſſi ſunt. Cui reſpondeo, in eorum numerum me referre, qui ex priuatis miſſi ſunt. neque enim quæſtura uim ullam attulit, ut mitterentur. nã æque miſſi fuiſſent, ſi omnino quæſtores non fuiſſent. ſiquidem extra ordinem miſſi ſunt, alter ſenatus conſulto, alter plebiſcito. nam Piſonem ſenatus, Catonem Clodius amandare à rep. per ſpeciem honoris uoluerunt. ut Salluſtius, & Aſconius prodidere. Senatus conſulto autem, & plebiſcito omnia iura, nihil quæſturæ debuerunt. Miror autem, cur non probaris, his lege curiata imperiũ eſſe tranſmiſſum, cum ego ſenatus conſulto, aut plebiſcito tantum id ipſos obtinuiſſe ſcripſerim, ac legem curiatam ab his omnino repulerim.

An proconſules, & proprætores, qui ex priuatis ad bella miſſi ſunt, ut cum imperio, ſic cum magiſtratu fuerint. Cap. X.

HOC autem loco quæſtio exiſtit, quæ principiũ huius diſputationis attingit, an, qui ex priuatis ad bella mittebantur cum imperio, aut conſulari, aut prætorio, magiſtratus eſſent. qua de re in priore reſponſione meam ipſe opinionem his uerbis expoſui. *Hos, atque eiuſmodi alios magiſtratus fuiſſe nego, cum imperio fuiſſe dico,*

ſed

tamen non lege curiata accepto: magiſtratus non fuerunt, quia neque auſpicium, neque iudicium habuerunt: auſpicium non habebant, quia à populo non acceperant. ut teſtis eſt Cicero in libris de diuinatione. nam præter Scipionem reliqui omnes tributis comitijs, quæ erant inauſpicata, imperium acceperunt. iudicium autem non habebant, quia prouinciam, in qua ius dicerent, non habebant. & poſt. *Proconſules, & proprætores alij in prouincias ad ius dicendum, & bellum, ſi res tuliſſet, gerendũ miſſi ſunt, qui magiſtratus fuerunt, ut Cn. Pompeius procos. in Aſiam, alij uero ad bellum tantum, & hi magiſtratus non fuerunt, ſed cum imperio fuiſſe dicti ſunt, ut P. Scipio procos. in Hiſpaniam. de quo Liuius. Magis eſt tentata triumphi ſpes, quàm petita pertinaciter, quia neminem ad eam diem triumphaſſe, qui ſine magiſtratu res geſſiſſet, conſtabat.* Hæc autem incredibile dictu eſt, quibus modis oppugnes. Primum enim, quia Liuio fidem abrogare non potes, confugis ad diſtinctionem, & alios magiſtratus primarios fuiſſe ais, alios primariorum uicem gerentes. Scipionem autem rem geſſiſſe ſine primario magiſtratu. Verum heus tu: quis eſt iſte primarius magiſtratus? nempe is, qui iudicium, atque auſpicium habet. Scipio uero ſi auſpicium habuit, quia nouo, & ſingulari exemplo centuriata lege imperium in Hiſpaniam accepit; certe iudicium, i. iuriſdictionem ciuilem non habuit, ſed tantum imperatoriam. itaque dempto iure imperatorio, quibus ius diceret, non habebat. id quod, ſi magiſtratum habuiſſet, habiturus erat. Habuiſſet autem magiſtratum, ſi aut conſul in urbe, aut proconſul ſiue prætor in prouincia fuiſſet. at ille tantum erat imperator in bello, uſque adeo ut ſolis militibus, & iis, qui cũ militibus lites contractas haberent, ius dicere poſſet: quod ius à principio imperium proprie, non magiſtratum uocarunt. Agis inde contra auſpicia, & iudicia, quibus hos carere propoſui, ac locum Cice

ronis

ronis de diuinatione aliter, quàm ego, exponis: eſt autem hic. *Deiotarus auſpicijs ſemper utebatur, nos, niſi dum à populo auſpicia habemus, quàm multum ijs utimur? bellicam rem adminiſtrari maiores noſtri auſpicato uoluerunt. quàm multi anni ſunt, cum bella à proprætoribus, & proconſulibus adminiſtrantur, qui auſpicia non habent. itaque nec amnes tranſeunt auſpicato, nec tripudio auſpicantur.* Cum autem dicat Cicero, proconſules, & proprætores bella geſſiſſe, qui auſpicia non habent, tu exponis, eos accepiſſe quidem ius auſpiciorum, ſed uti noluiſſe. ò præclarum interpretem. Iandudum proconſules bella gerunt, qui non habent auſpicia, quæ accipiuntur à populo. ideſt habent quidem auſpicia, ſed nõ utuntur. nam quod inquis, eos habuiſſe, quia Scipio habuit, plane infirmum eſt. Scipio enim ſolus centuriatis comitiis lectus eſt, reliqui omnes tributis. ergo reliqui non habuerunt, quia non acceperunt. neque enim aut centuriatis, aut curiatis, ſed tributis imperium acceperunt, quæ ſola erant inauſpicata. quare peruertiſti ſententiam Ciceronis, dum exponere uoluiſti, cum *Habere* idem eſſe dixiſti, quod *Vti*, *Non habere* idẽ quod *habere*, ſed *non uti*. quo nihil ineptius. Mihi uero dubium non eſt, quin proconſules, & proprætores, qui ex priuatis miſſi ſunt, auſpiciis caruerint, quòd tributis comitiis lecti ſint. nam ſi auſpicia habuerunt, qui ea acceperunt à populo, curiata uero lex remanſit auſpiciorũ cauſſa, certe, qui legem curiatam non habuerunt, auſpicia nõ habuerunt, habuerunt autem ſoli magiſtratus, & qui ex magiſtratibus miſſi ſunt. Itaque Cicero cum proconſules, & proprætores bella gerere, qui auſpicia non haberent, dixit, certe, non qui ex magiſtratibus, ſed qui ex priuatis profecti ſunt, accepto per plebiſcitum imperio, intellexit. Hic tu L. Martium oppoſuiſti, quem cum mili-

tes ex priuato ducem legiſſent in caſtris, atque ipſe ſe pro prætorem appellaſſet, queſtus apud Liuium ſenatus erat, *rem mal, exempli eſſe, imperatores, legi ab exercitibus, & ſolemne auſpicatorum comitiorum in caſtra, in prouincias transferri*. Quod ego ita interpretor, queſtum ſenatum, quòd cum proprætores legi ſolerent ex prætoribus, imperio auſpicato per legem curiatam accepto, Martius creatus eſſet ex priuato imperio lege inauſpicata accepto. tu uero addis, quòd Martius non à populo, ſed ab exercitu imperium accepiſſet. quod non improbo. ſed id ſolū ſenatus querelam expreſſiſſe non puto. quoniam ſi ita eſſet, non erat, cur Liuius diceret, *ſolemne auſpicatorum comitiorum*, ſed ſatis habuiſſet dicere, *ſolemne comitiorum*. Quod autem dixi, uix quenquam inueniri, qui ante Scipionem, qui Martio ſum miſſus eſt, ex priuato imperium acceperit, noli putare, me omnino nullos intellexiſſe, uerum admodum paucos. exemplum autem, quod ipſe T. Quinctii affers, non eſt ſimile Martio, cum ipſe ſit non ex omnino priuato, ſed ex conſule proconſul ſubſidio caſtris miſſus, ut inquit Liuius, multoq; minus me exiſtimare, ſi qui ex priuatis proconſules facti ſint, auſpicatis comitiis eſſe creatos. teneo enim illud Ciceronis, *proconſules bella geſſiſſe, qui non haberent auſpicia, non habuiſſe autem, quia à populo non accepiſſent*, non accepiſſe uero, quia tributis comitiis, i. plebiſcito lecti eſſent, uerum uſque adeo parum ſæpe ante Scipionem eam lectionem uſurpatam, quæ poſt eum frequentata eſt fere quotannis, cum opus fuit, ut ſenatus doloris, atque iræ plenus rationem Martii habendam non eſſe cenſuerit, ſimulq; imperatorem & ex priuato legi, & inauſpicatos, gi, & à militibus in caſtris legi, conqueſtus ſit. Hactenus de auſpiciis. de iudicio uero quod dixi, reſpōdes,

ſatis te oſtendiſſe,quemadmodum locus Ciceronis de legibus, ubi de iudiciis magiſtratuum ſancit, male à me ſit intellectus. quod quàm feliciter feceris,aliorum uolo eſſe, non tui iudicium. Addebam, pro conſules hoc iudicium non habuiſſe,quia prouinciam,in qua ius dicerent, non habebant.contra tu T. Flamininum profers,qui proconſule in Macedonia ius dixit, & P. Scipionem, qui in Hiſpania,antequam utraque prouincia facta eſſet.neque uides, primum exempla eſſe diſſimilia. quia Flamininus non ex priuato,ſed in conſulatu miſſus eſt. & uterque ut imperator ius dixit,non ut proconſul, atque uterque militibus,& ſociis,qui cum militibus litigarent,quod ad imperatorem attineret, ius dixit.

Tu uero hos & magiſtratus eſſe, & appellari uis. idq; probas hoc pacto. *Magiſtratus eſt, cui data eſt facultas imperandi. at ij, qui cum imperio eſſe dicuntur,cum facultatem habuerint imperandi, magiſtratus quoque fuerint,neceſſe eſt.* Cui ego. Qui cum imperio eſſe dicitur,aut eſt cum poteſtate imperādi quocunque modo ad ius dicendum,aut cum poteſtate imperandi exercitui, ad bellum gerendum. illo modo magiſtratum uere eſſe,hoc uero imperatorem.fieri tamen poſſe,ut idem ſit & magiſtratus, & imperator, uerum magiſtratus comitiis centuriatis,aut tributis, imperator,ordine lege curiata,extra ordinem plebiſcito, aut ſenatus cōſulto. Adiungis in eandem ſententiam, *Priuatum eſſe, & in magiſtratu eſſe contraria ſunt.* item, *priuatum eſſe, & in imperio eſſe contraria ſunt, ergo idem eſt in magiſtratu eſſe, & in imperio eſſe.* Quo argumento nihil dico eſſe poſſe infirmius. ſume enim alias uoces. uitium facilius uidebis. Acutum eſt cōtrarium obtuſo, ut acutum ferrum obtuſo. item acutum eſt contrarium graui,ut uox acuta graui. ergo acutum,&

N graue

graue ſunt idem. nihil minus. quid igitur? nempe, ut inquit Ariſtoteles in Topicis, ergo acutum duo ſignificat, unum, quod opponitur obtuſo, alterum, quod graui. ſic ex tua argumentatione, ergo priuatus duos ſignificat, unum, qui opponitur magiſtratui, alterum, qui imperatori. ex quo apparet, in magiſtratu eſſe, & in imperio eſſe, non aliter differre poſſe, quàm obtuſum, & graue. ecce enim. Legatus proconſulis non eſt priuatus, quia eſt cum imperio, & tamen non eſt magiſtratus, ut tu ipſe definis alio loco. an uero propterea eſt imperator? nequaquam. quia non ſuis auſpiciis rem gerit, ſed imperatoris eius, cuius eſt legatus. Ex quo intelligi poteſt, quæ tu tam multa tuo more affers, ut probes, priuatum eſſe opponi ipſi in imperio eſſe, uel cum magiſtratum, uel cum imperium militare ſignificat; & propterea idem eſſe magiſtratum, atque imperium militare concludis; inania prorſus eſſe, atque non neceſſaria. Adiungis inde auctoritates aliquot, quibus doces, qui cum imperio in prouinciis fuerunt, magiſtratus appellatos eſſe, ex eoq; colligis, imperium idem eſſe, ac magiſtratum. ad quas ſic reſpondeo. Ex Liuii, & ceterorum, quos tu non neceſſario tam multos collegiſti, auctoritate qui cum imperio erant, ut proconſules, & proprætores, uocabantur magiſtratus; cōtra ex eiuſdem Liuii, & aliorum, quod tu non negas, auctoritate, ſine magiſtratu eſſe dicuntur, ergo aut magiſtratus, aut tempora diſtinguenda ſunt. Nam ſi quicunque negocium publicum geſſit, aut publice imperauit, aut quocunque modo ius dixit, eſt magiſtratus, certe proconſules, & proprætores in bellis ſunt magiſtratus. ſin autem qui non aut ciuibus Romanis, aut ſociis ius dixit, quæ iuriſdictio uere magiſtratum conſtituit, non eſt magiſtratus, profe-

ćto magiſtratus non ſunt. eademq; ratione ſi prima tempora repetemus, proconſules, & proprætores magiſtratus eſſe negabimus, ut etiam tribunos plebis: ſi poſtrema, fortaſſe non recuſabimus.

Quod autem exemplum eorum, qui ad bellum gerendum, & ius dicendũ ex priuatis in prouincias miſſi eſſent, protuli Pompeium, cum Aſiam obtinuit, & bellum Mithridaticum, qui uero ad bellum tantum, P. Scipionem, cum Hiſpaniam, utrunque reprehendis. primum enim in quis, *neminem hiſtoricum ſcripſiſſe, legem Maniliam de alia re fuiſſe, quàm de bello Mithridatico Pompeio demandando*. quod mihi per mirum accidit. oblitus enim uideris, Pompeium Lucullo ſucceſſiſſe, cum ex conſulatu Aſiam obtinuiſſet, deinde Plutarchum, & Dionem oſtendis non legiſſe, qui produ͂t, legem Maniliam latam, ut Pompeius prouinciam, cui Lucullus præfuiſſet, obtineret, & præterea Bithyniam, quam Glabrio, & Ciliciam, quam Marcius obtinebat, haberet, ut Mithridati bellum faceret. ac legi primum repugnatũ eſſe, quòd Marcio, & Glabrioni ante tempus imperium finiretur. Quare neque in Aſia, neque in Bithynia, neque in Cilicia fuit Pompeius, ut in alienis prouinciis, ſed ut in ſuis, ita ut ibi ius dicere, & bellum gerere potuerit. Deinde uero Scipionem confiteris ſine magiſtratu quidem fuiſſe, ſed ſine magiſtratu urbano. quod cum ſit, ut opinor, idem atque ſine magiſtratu primario, ut alio loco reſpondiſti, ſatis ſupra refutatum eſſe exiſtimo.

Vt porro probarem cum imperio eſſe, & cum magiſtratu eſſe, inter ſe differre, proferebam uerba Suetonii in Tiberio: *Neminem cum imperio, aut magiſtratu tendente quoquam, quin Rhodum diuerteret*. quibus uerbis magiſtratus, qui imperatores eſſent, & qui nõ eſſent, intellexit. quos cum tu uo

ces maiores, & minores, haud longe à me recedis. præterea uero interpretabar, *Cum imperio eſſe*, in his eſſe idem, atque eſſe cum poteſtate belli gerendi, & exercitus habendi, non autem iuris dicendi. idq́; apparere dicebam ex uerbis Ciceronis: *Demus imperium Cæſari, ſine quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt. ſit proprætore eo iure, quo qui optimo*, cum perpenderem uerba illa, *Demus imperium*, non ſine quo ius diei, ſed ſine quo res militaris adminiſtrari non poteſt. tu uero arripiens ſequentia. *Sit proprætore eo iure, quo qui optimo*, interpretaris, *optimo iure eſſe*, qui omnia iura prætoria conſequutus ſit. quod eſt longe aliter. eſt enim hoc loco *optimo iure*, quod eſt in or. de lege agraria, *optima lege*, cum inquit. *Si lex curiata non erit, tum ij decemuiri ſint, quo qui optima lege*. item: *Vt ſine lege curiata idem iuris habeant, quod haberent, ſi optima lege à populo creati eſſent*; i. ſi legitime creati eſſent. Cum enim Octauius prætor non fuiſſet, iuſte non poterat mitti proprætor. at cenſet Cicero, ut etiamſi prætor non fuerit, tamen optimo iure lectus fuiſſe dicatur. quod oſtendunt uerba ſenatus conſulti. *Senatui placere C. Cæſarem proprætorem, ſenatorem eſſe, ſententiamq́; loco prætorio dicere, eiusq́; rationem, quacunque appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, ſi anno ſuperiore quæſtor fuiſſet*. Præterea uero *ſine imperio exercitum haberi non poſſe* interpretaris, ſine publica remp. gerendi poteſtate, ac ſine maiore coercendi poteſtate, neque iſtam tuam expoſitionem aperte à Cicerone repudiari ſentis, qui in iiſdem libris dixit, *Decreui Cæſari imperium, quod quanquam uidebatur ei ætati honorificum, tamē erat exercitum habenti neceſſarium. quid eſt enim ſine imperio exercitus?* item: *Cæſari extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. qui enim fieri poteſt, ut ſine imperio teneatur exercitus?* Hic ſi dicas, *ſine imperio*, i. ſine maio

re coercitione, quæ in lictoribus præferendis poſita fuit, rem certe nouam, atque admirabilem dicis, Octauio duodecim lictorum poteſtatem à ſenatu illo s. c. tantum eſſe permiſſam. ſi ſine publica adminiſtrandi auctoritate dicis, ut Cæſarem eo s. c. ex priuato magiſtratum fecerint, quomodo extraordinarium imperium illud fuit, cum omnes ex priuatis magiſtratus fiant. Extraordinarium enim illud in hoc fuit, nō quòd priuatus factus ſit magiſtratus, ſed quòd priuatus factus ſit imperator: cum imperia magiſtratibus ordine mandarentur. neque enim ſi Cæſar ex prætore proprætor miſſus ad bellum eſſet, extraordinarium imperium fuiſſet. ſiquidem extraordinaria imperia eodem loco uocat, quæ priuatis mandata ſunt. ſic enim ait: *De Cn. Pompeij imperijs tribuni pl. tulerunt. nam Sertoriarum bellum à ſenatu priuato datum eſt, quia conſules recuſabant, cum L. Philippus pro conſulibus ſe eum mittere dixit, non pro conſule.* Quod ſi tu hoc in loco imperia Cn. Pompeii magiſtratus Pompeii interpretaris, etiam tres conſulatus comprehendas neceſſe eſt, de quibus conſulatibus tribuni non tulerunt, & ſi ibi imperia non ſunt magiſtratus, quia magiſtratus nominatim non mandatur, ſed imperium militare, profecto neque hoc etiam in loco. neque in illo in Verrem. *Cum nunciatū eſſet de Tempſano incommodo, atque inueniretur nemo, qui cum imperio in illa loca mitteretur.* neque enim Tempſanum illud incommodū reſarciri coercitione poſuit, quæ fiebat per lictores, ſed exercitu eguit, cui præeſſet imperator. item in illo altero in or. de prouinciis: *Macedoniam tenui præſidio etiam ſine imperio per legatos nomine ipſo populi R. tuebamur.* Neque enim eſt ueriſimile, Ciceronem dicere, Macedoniam eſſe retētam per legatos ſine imperio, i. ſine lictorū coercitione, ſed ſine duce, qui haberet imperium, & rem ſuis

auſpi-

auſpiciis gereret, non autem alienis, ut legati.

Iam uero cum ego aliquando definiſſem, *Cum imperio eſſe*, in his proconſulibus, & proprætoribus ſignificare, exercitui præeſſe, cuius quis eſſet imperator, hoc tu improbaſti in prima reſponſione, his uerbis: *Si in omnibus, qui in prouincias mittebantur, pariter, & eodem modo uerum fuit, eos fuiſſe cum imperio, ita ut illud cum imperio eſſe, una uerbi ſignificatione in omnibus illis acciperetur, uerum profecto non eſt, illud cum imperio eſſe, ſignificare exercitui præeſſe, cuius quis ſit imperator. permultos enim legimus prouincias conſulares, aut prætorias obtinuiſſe cum imperio, quibus tamen nullus exercitus, cui præeſsent, decretus erat. cur enim in pacatas prouincias, & quibus nulla eſset belli ſuſpicio, mitteretur exercitus?* poſt autem cum ego de te quæſiſſem, quomodo poſſet aliquis eſſe imperator exercitus, qui non præeſſet exercitui, reſpondiſti, *quia multi exercitui præfuerunt, cuius tamen imperatores proprie dici non poterant, & qui caſtris, aut prouinciæ præficiebantur à magiſtratu.* & tamen cum tam diſſidentes inter ſe reſpõſiones afferas, me tua peruertere, atque calumniari quereris. Itaque cum in ſuperiore perſtans reſponſione, oppoſuiſſes, conſules eos qui Syluas, & Calles prouinciam ſortiti eſſent, atque eos cum imperio quidem, ſed ſine exercitu eam prouinciam obtinuiſſe dixiſſes, ego uero Taciti locum obieciſſem, qui libro IIII. ſcribit, *Curtium, cui prouincia uetere ex more Calles euenerat, claſſiariorum copia conſcripta, ſeruilem coniurationem compreſſiſse*, reſpondiſti, me errare toto cælo. quia Curtius ille quæſtor fuerit, non prætor, eamq; rem extra ordinẽ peregiſſe. neque intellexiſti, ſi quæſtor, atque extra ordinem hoc ille fecit, multo magis prætorem ordine facere potuiſſe. niſi uero cum inquit Suetonius, *datam operam, ut Calles, & Syluæ prouincia futuris cõſulibus decernere ur*, eos imperatores futuros non putas, quia exerci

tum

tum ſecum Roma non eduxiſſent, aut in prouincia non accepiſſent. Quod autem quæſtorem, de quo loquitur Tacitus, ordinarium quæſtorem fuiſſe coniicis, qui uectigalia illa exigeret, neſcio quàm uere id facias. ac non potius quæſtor fuerit prætoris eius, qui eam prouinciam haberet. ut enim quæſtor dabatur eis, qui ceteras prouincias ſortiti eſſent, ſic ei, qui Calles, & Syluas. neq; enim dixiſſet, *Erat in iis regionibus Curtius quæſtor, cui prouincia uetere ex more Calles euenerat*, ſi de ordinario quæſtore, qui quotannis in eas regiones mitteretur, intellexiſſet, ſed ſignificat, reuocatum eo anno morem antiquum in calles mittendi prætores cum quæſtore. Quare quòd ille conſcripſit claſſiarios, & compreſſit cõiurationem, feciſſe uidetur ex imperio non magiſtratus ſui, ſed prætoris ſui, ipſo abſente fortaſſe prætore, ut alii multi, quorum te exempla non fugiunt. Quod autem occurris, *conſules, qui in Syluas prouinciam proficiſcuntur, profecturos quidem cum imperio, ſed non militari, uerum cum poteſtate coercendi, quæ neceſſitatem afferat, & ſi in his imperium poteſtatem militarem non ſignificet, neque etiam in ceteris ſignificaturum*, cum eſt abſurdum, tum doctrinæ tuæ contrarium. ſiquidem libro III. cap. II. de comitiis ita ſcribis. *At enim neminem prætorio, aut conſulari imperio in prouincia fuiſſe, qui belli gerendi poteſtatem non haberet, dubitari non poteſt*. Ex quibus intelligo, te nõ quidem cælo toto errare, quod procliue eſt, præſertim non contemplanti, ſed domi tuæ te errare, atque in ipſis doctrinæ tuæ ſedibus hoſpitari. Ego uero eos cũ imperio militari fuiſſe dico, exercitum actu habuiſſe, non aſſero. idemq; dico de iis, quibus paludes ſiccandæ datæ ſunt, quod de Sicinio aduerſus locuſtas cum imperio miſso dixi. nec tam prouinciam, quàm hominum habitam eſse rationem, ne deteriore iure eſſent, quàm ceteri

procon-

proconſules ſolerent. Etenim ſi conſules ius militare habuerunt, ut tu cenſes, iniuria eis fieret, ſi cum proconſules mitterētur, id iuris eis adimeretur, quod potius adaugendum eſſet. Quamobrem miror, cur tu dicas, Syluas prouinciam minimi negocii à Suetonio appellari, quæ ſine exercitu poſſit obtineri. non enim eos iuſto exercitui actu præfuiſſe, ſed ius exercitus habendi habuiſſe uolo. Ceterum quod dixi de Sicinio prætore deſignato cum imperio aduerſus locuſtas miſſo, quàm comice dii boni exagitas, quàm lepidus in hoc, & non ſine aculeo facetus uideri cupis? de bello prætorio contra locuſtas, de triumpho de locuſtis. noſti locum. ſcilicet indignum eſſe cōcludis, aduerſus locuſtas miſſum eſſe imperatorem, decorum autem miſſum eſſe magiſtratum populi R. nam imperium ibi interpretaris maiorem coercendi poteſtatem. quaſi uero expeditio in locuſtas conuenientior magiſtratui populi R. futura fuerit, quàm imperatori. Ego uero cum Sicinius prætor deſignatus miſſus ſit extra urbem, cum maximo miſſum eſſe imperio arbitror. maximum autem eſt militare, quippe ſine prouocatione, non quidem ut locuſtas bello perſequeretur, ſed ut homines nec obedientes non ſolum coercere, ſed etiam armorum terrore cogere poſſet.

Cum autem conceſſiſſem, qui in pacatas prouincias miſſi eſſent, exercitum actu non habuiſſe, ſed ius comparandi habuiſſe, atque iccirco legatos, tribunos militum, præfectos, & cohortem prætoriam aliquā ſecum duxiſſe, eiq; præfuiſſe, hæc tu omnia uerberare aggreſsus es, ſed ita tamen, ut uix me attigeris. Nam quod Cn. Pompeium affers, qui cum præfectus eſset annonæ factus cum imperio proconſulari, exercitum non habuerit, ſed iure tamen

parare

parare potuerit,ſi opus eſſet,totum eſt à me.neque enim diuerſa facio,habere.exercitum,& poſſe ſine ulla noua lege habere. eadem enim eſt auctoritas, idem imperium. nam qui actu imperat exercitui, & qui, cum libet, imperare poteſt,idem eſt imperator. Quod autem legatos negas habuiſſe in uſum rei militaris, quia legati publici miniſterii adiutores fuerint,non me lædit, dum modo legatos habuerint,quorum opera,ſi uſus foret,ut in iure dicundo,ſic in re gerenda uti poſſent. Quod tribunos militum negas habuiſſe, quia exercitum non habuerint, reſpondeo,habere potuiſſe in eum uſum, ut, ſi res armis gerenda eſſet, ne Roma euocare eos neceſſe haberent. Nã quod inquis, *tribunus mil. eſt græce χιλίαρχος. i. qui mille militibus præeſt: ergo ubi milites mille non fuerint, tribunus eſſe nõ poterit*, perinde eſt,ac ſi dicas, prætor eſt, qui præeſt exercitui. non eſt exercitus,ergo non eſt prætor.Quare ut in tota hac diſputatione uacillas,ſic de tribunis militum peruerſe ſentis,ac præcipis. Inquis enim, *tribunos mil.qui quattuor legionibus præeſſent,à populo creari ſolitos. ſi aliæ legiones ſcriberentur,illis à magiſtratibus præpoſitos fuiſſe tribunos, qui dicerentur Rufuli.* cur autem peruerſe? quia qui ordinariis legionibus præfuerũt, non minus magiſtratuum aliquando beneficio, quàm populi ſuffragiis id aſſecuti ſunt. audi Liuium anno urbis CCCXCI. *Cum eo anno primum placuiſſet, tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri. (nam & antea ſicut nunc,quos Rufulos uocant, imperatores faciebant.) Torquatus ſecundum locum in ſex tenuit.* & anno CCCCXLII. *Tulerunt tribuni pl.ut tribuni mil.ſeni deni in quattuor legiones a populo crearentur, quæ ante perquam paucis ſuffragio populi relictis locis dictatorum,& conſulum ferme fuerant beneficia.* At Cicero,inquis, in prætura Verris legatorum, & quæſtorum eius meminit, tribunorum militum nõ meminit.optime.

cur non meminit? *quia non habuit*, inquis. O rem ridiculam,
Verres bellum fugitiuorum geſſit, ut inquit in ſeptima
Cicero, ergo ſolus geſſit. quo modo ſolus? quia non ha-
buit exercitum. quomodo non habuit exercitum? quia
nõ habuit tribunos militum. Ecce tandem aliquando im
perator ſine exercitu, quem tu tanta cura exquiris, & in-
ueniri poſſe negas. Sed hoc ferendum. Cum Verrem præ
torem cohortem prætoriam habuiſſe inficiari non poſſes,
eo delapſus es, ut dicas, cohortem prætoriam non ex ar-
matis militibus, ſed ex domeſticis conuictoribus, & neceſ
ſariis apparitoribus conſtitiſſe. quorũ utrumque falſum.
audi Feſtum. *Prætoria cohors eſt dicta, quòd à prætore non diſcede-
bat. Scipio enim Africanus primus fortiſſimum quenque delegit, qui ab
eo in bello non diſcederent, & cetero munere militiæ uacarent, et ſeſqui
plex ſtipendium acciperent*; & Ciceronem de quæſtore Verre.
Dedi ſtipendia cohorti prætoriæ. Ex quo apparet, ſcribas, præco-
nes, & alios miniſtros eiuſmodi improprie ex cohorte
prætoris dictos. quod ipſe ſignificauit in epiſtola ad fra-
trem. *Quos uero aut ex domeſticis conuictoribus, aut ex neceſſarijs ap
paritoribus eſſe uoluiſti, qui quaſi ex cohorte prætoris appellari ſolent.*
nimirum eos appellans non ex cohorte prætoris, ſed qua-
ſi ex cohorte prætoris. ex quo efficitur, cohortem præto-
ris proprie ex militibus cõſtitiſſe, improprie ex miniſtris,
& apparitoribus prætoris. Ciceronem uero ad contu-
meliam Verris cohortem eius totam ex humilibus appa-
ritoribus potius, quàm ex militibus conſtitutam ſignifi-
caſſe. Quod autem addis, non cohortem prætoriam ar-
gumentum poteſtatis bellicæ adminiſtrandæ fuiſſe, ſed
quòd prætores claſſem ex fœderis formula imperarunt,
& præſidii cauſſa habuerũt, ut de Flacco Aſiæ prætore di-
xit Cicero, id totum alieniſſimum eſt: neque enim Flac-
cus,

cus, ut imperator ex fœdere claſſem imperauit, ſed ut prætor. Vt enim prætor urbanus Romæ ciuilis iuris erat cuſtos, ſic in prouincia prouincialis. quod ſi ille ex fœdere imperauit, fecit id, quod erat in iure. quod idem de Verre iudicandum eſt, qui naues Siculis imperauit.

Addis, poſtremo, *ubi non eſt bellum, non eſt imperator, in pacatis prouincijs non eſt bellum, ergo neque imperator, & tamen eſt aliquis cum imperio. quare eſſe cum imperio non eſt eſſe imperatorem.* O plumbeum pugionem. Vbi non eſt bellum, non eſt fortaſſe imperator, qui actu præſit exercitui, at eſt, qui, ſi opus ſit, præeſſe poteſt. fruſtra enim imperium accepiſſet, ac paludatus exiſſet. Tales autem alia ratione proconſules dicti ſunt, alia imperatores; proconſules, ut ius dixerunt, imperatores, ut rem bellicam adminiſtrarũt, aut ius adminiſtrandi habuerunt. Quid ergo tandem conſtituis? operæpretium eſt audire. *Qui cum imperio in prouincias profecti ſunt, magiſtratus fuerunt, non autem qui magiſtratus fuerunt, etiam cum imperio omnes fuerunt. ſiquidem quæſtores*, inquis, *magiſtratus fuerunt, uerum ſine imperio.* O præclarum decretum, & undequaque ueriſſimum. at legati non ne cum imperio fuerunt, & tamen, te auctore, magiſtratus nõ fuerunt? & quæſtores ipſi non etiam cum imperio fuerunt, cum coercendi poteſtatem habuerint, quam tu uocas imperium? ſiquidem quæſtores prouinciales lictores cum faſcibus prætulerunt. ut oſtendit Cicero in Verrem: *Quæſtores utriuſque prouinciæ, qui iſti prætori fuerant, cum faſcibus mihi præſto fuerunt.* Quæ ſi ita ſunt, profecto ad id nos rediſſe ſentis, quod ab initio tractare cœpimus, & in quo huius diſputationis ſumma uerſatur, imperatorem longe eſſe à magiſtratu diuerſum, neque imperium in magiſtratu ipſo eſſe incluſum. Qua de re quoniam iam bis ab utraque parte, quaſi

comperendinata cauſſa ſatis eſt peroratum, reliquum eſt, ut aliquando tandem iudices in conſilium mittamus, atque huic controuerſiæ finem imponamus.

D I X I.

AVCTORVM LOCI DECLARATI AVT ALIO MODO CITATI.

Appiani. 49
Aſconij. 22.23.35.39.42.85.89.93
Caij. 40
Cæſaris. 75.76.80
Ciceronis ad Lentulum.65.83.ad Atticum.12.66.83.ad Caſſium. 86. ad fratrem. 83. de lege agraria. 8.10. 12. 17. 19.20. 21. 24. 39.65.81.100. in Philippicis 11.41.100.106.in Verrem.35.73. 106.107.pro Plancio. 18.pro Milone.9. in Piſonem. 49. De diuinat. 95
De legibus. 12.36.37.38.39.
An Cicero in libro de legibus auctoritatem habeat. 34
Cœlij. 48
Dionis. 61.69.85.86.88.99
Dionyſii. 50.57.76.80
Feſti. 42.58.106.90
Flori. 32.90.92
Liuij. 7.25.27.33.35.39.41.42.43.46.47.48.50.51.52.55.56.59. 60.63.64.67.80.81.86.96.105.106.
Lucani. 14
Meſſallæ. 10.11
Papiniani. 45
Paterculi. 32.92
Plutarchi. 33.35.43.80.86.99
Polybij. 52
Pomponij. 82
Rhetoricorum ad Herennium. 35
Salluſtij. 77.78.79.80.81.93
Seruij. 53
Suetonij. 39.86.99.102
Taciti. 102
Valerij. 50
Varronis. 31.58
Vlpiani. 35.36.40
Zonaræ. 35.49.58

INDEX RERVM
MEMORABILIVM.

Auſpicia magiſtratuum, & imperatorum an eadem fuerint. 58. an procōſulū fuerint. 96. quomodo ea imperatores acciperent. 41.
Comitia bina quæ. 23
Comitiorum centuriatorum habendorum ius qui habent; an imperium militare habeant. 56. 57
Comitijs curiatis an tulerint ſuffragium lictores. 12. 13.
Comitia curiata remanſiſſe auſpiciorum cauſſa quid ſit apud Ciceronem. 29
Cohors prætoria quæ. 35. 36
Edictorum genera duo. 30
Formula rogandi populum in magiſtratibus creandis. 18. in magiſtratibus confirmandis. 18. in prorogando imperio. 46. 23
Formula legendi magiſtratus, & imperatoris diuerſa. 42
Gruchij opinio de lege curiata. Cap. 1.
Imperium quid. Cap. 5
Imperij ſignificationes. 32. 33
Imperium, ius imperatoris. 41
Imperium pertinet ad magiſtratum, & imperatorem. 32
Imperium militare an in magiſtratu fuerit inſitum. Cap. 6
Imperium, & magiſtratus non eodem modo capiebātur. 42. neq; inibantur. 43. neq; gerebantur. 44. neque prorogabantur. 46. neque in eodem loco exercebantur. 47. 48
Imperium militare ſenatus conſulto datū. 61. plebiſcito. 61. lege centuriata. 61. item curiata.
Imperium prorogare quid. 46
Imperium extraordinarium, quid. 101
Imperij prouincialis ius. 74
An cum imperio eſſe, & in magiſtratu eſſe ſint idem. 99. 100
An imperium militare haberent, qui ſyluas, et calles prouinciam ſortiebantur. 102. 103
De imperio eorum, qui ex priuatis in prouincias miſſi ſunt. 108
De imperio eorum, qui in magiſtratu, aut ex magiſtratu bellum geſſerunt, aut in prouincias profecti ſunt. Cap. 6. 7
De imperio eorum, qui ex priuatis ad bella miſſi ſunt. Cap. 9
Imperator, quid. 41
Imperatoris inſignia. 43
Imperatores an mitterentur in pacatas prouincias. 108
Imperatores urbe exire oportuiſſe. 48
Iudicia ad populum fiebant duobus modis. 38
Iudiciū iuriſdictionē ſignificat. 35
Iudicia magiſtratuum qualia. 35 36
Iuriſdictio imperatoris, & magi-

Lex

ſtratus diuerſæ. 44
Iure uocatæ tribus, quæ. 26.27
Lex Cornelia de prouincijs. 77.83.
Lex C. Cornelij. 87.88.89
Lex curiata quomodo auſpicata ſit. 68.69
Lex curiata duplex. 68
Lex curiata magiſtratuū. Cap. 1.2
Lex curiata imperatorum. Cap. 3
Lex curiata lata magiſtratibus ultimis temporibus fuit non de cōfirmando magiſtratu, ſed de militari imperio. 65.66
Lex curiata præcipue militaris. 61
Luſtrari populus an ſine imperio militari poſſit. 58
Lictores an ferrent ſuffragium in comitijs curiatis. 102.103.
Lictorum inſignia toga, & paludamentum, quomodo. 43
Magiſtratus quid. Cap. 4
Magiſtratus quomodo inirentur. 42.43
Magiſtratum habere ſummum iudicium. 87
Magiſtratus coercitio. 30.31.34
uocatio. 30.31
Magiſtratus iuriſdictio. 30.35.36
Magiſtratus actio. 30.31. poteſtas. 32.33. iudicium, & auſpicium. 33.34. Decretum. 36
Magiſtratum continuare quid. 46

De ſingulis magiſtratibus.

Cenſorum iura. 58
Cenſores an habeant militare imperium. 58
Cenſor non habebat coercendi poteſtatem. 59
Conſulum iura. 53
Conſules an militare imperium habuerint. 51. an optimo iure fuerint ſine lege curiata. 64. an in urbe manere oportuerit. 48. Quo iure delectum habuerint. 52
Conſulum iudicium quale. 81. 82.
Conſulibus lata eſt lex curiata de imperio militari. 60
Dictatorum iura. 62.63
An dictatores imperium militare habuerint. 53
Dictatoribus lata eſt lex curiata de imperio militari. 60.62
Dictatorum iudicium quale. 81
Dictator an ſine prouocatione. 80
Duumuiri nauales an habuerint imperium militare. 59
Legati magiſtratuum magiſtratus non fuerunt. 105.108
Prætorum iura. 72.73
Prætoris urbani iura. 73.74
Prætoris urbani, & prouincialis iura. 72.73
Prætores an militare imperium habuerint. 55
Proconſules, & proprætores qui. 72.73
Proconſules, et propræt. an ſint magiſtratus. 97.98
Procons. & propræt. an auſpicia habuerint. 95.96
An procōſules, et proprætores qui ex priuatis ad bella miſſi ſunt, ut cum imperio, ſic cum magiſtratu fuerint.

fuerint. cap. 10
Procõſulũ ſumptus, uiaticũ. 85. 86
Quæſtores an habuerint imperiũ militare. 108
Quæſtores non habebant legem curiatam. 11
Tribuni militum quale imperium habuerint. 59. 105. *an habuerint imperium militare.* 59
Tribunis militum conſularibus lata eſt lex curiata de imperio militari. 62
Optimo iure magiſtratus quid ſit. 100.
Ouatio an ſine exercitu fuerint. 50
Paludamentũ erat imperatoris. 43
Prærogatiua tribus quando inſtituta. 24. 25. *quot modis accipiatur.* 27
Prærogatiuæ iudicium in comitijs quid. 22. 23
Prætexta magiſtratuum. 43
Prouinciæ mandabantur magiſtratibus. 72
Prouinciæ ſignificationes. 90
Prouinciarum imperiũ duplex. 72
Prouocare, quid. 39
Sigonij opinio de lege curiata. cap. 2
Summa quæſtionis de lege curiata magiſtratuũ inter Gruchium, & Sigonium. 4. *imperatorum.* 29
S. Conſulto ſummo ornati quo iure eſſent. 77. 78. 79
Tribunus pl. an ſit magiſtratus. 33. 35
Triũphus an ſine exercitu fuerit. 49
Vocatio magiſtratuum, quæ. 30. 31

	Errata	Correcta.
5. 22.	feci.	ſed feci.
7. 23.	Qui etiam	Quin etiam
16. 22.	ex quo apparet, ab eo tempore curiata omnino non eſſe intermiſſa.	ſcribe minoribus litteris.
42. 29.	rogatis	togatis
46. 21	prouocationes	procurationes
50. 18.	erubere	erubeſcere.
51. 11	quæ	quem
52. 10.	A liqua	Ad reliqua
60. 3.	auctum	actum
90. 16.	L. Clodio	P. Clodio

	Errata	Correcta.
72. 11.	ne ut quidem	ne tu quidem
80. 16.	prodicee	prodidere
84. 28.	& ſine	eſt ſine
88. 25.	τινυ	τινι
	ἀιτησαντε	ἀιτήσαντι
	προσηχόντων	προσηκόντων
92. 8.	tum multa	tam multa
96. 30.	in auſpicatos, gi	in auſpicatos legi
100. 6.	diei	dici
101. 25.	poſuit	potuit
102. 16.	& qui	ut qui

BIBLIOTECA NAZIONALE V. E. ROMA